

Eenige schetsen

Carel Vosmaer

bron

Carel Vosmaer, *Eenige schetsen*. J.C. Loman jr., Amsterdam 1860

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/vosm001eeni01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

t.o. III

Vonken uit den haard.

De boomen huiveren en schudden zuchtend het verdorde gebladert af. De weg wordt bezaaid en gants bedekt met den afgevallen tooi van het vroeger zoo frisch groene geboomte, met millioenen dorre en krakende bladeren, droog en verschrompeld als de huid van een stokoud bestje, en waaraan men niet zien kan dat zij eens jong en lenig en frisch waren geweest, als het eenmaal zachte vel van deze. De wind fluit en broemt, en eenen wilden, warrelenden dans dansen de bladeren door de lucht, tot zij vallen om terug te keeren naar de aarde, die ze deed ontstaan.

December is in het land, en de dagen worden zoo kort en zoo duister als het opbrandende eindje kaars of de verkwijnende lamp, wanneer het tegen middernacht loopt. Sneeuw zit overal in en op. Zij klimt tegen de boomen, hangt op de daken en klampt zich vast aan alle uitstekken.

Sneeuw is een democraat en nivelleur; sneeuw maakt geen onderscheid tusschen personen en rangen. Zij dwarrelt tegen den neus eener schoone dame aan, en durft

den warmen jas van een groot heer bedekken. Zelfs dringt zij wel eens door tot de harten der menschen en hoopt zich daar op tot een kleinen Mont-Blanc. Maar gelukkig zijn er ook harten, die zij niet naderen kan zonder oogenblikkelijk te smelten.

Ooijevaars verlaten blijmoedig hun huis in het vertrouwen van een beter land te zullen vinden. De deftige kraaijen, zoo netjes in 't zwart gekleed, vertrekken en hun bonte soortgenooten, met graauwe kragen en overjassen komen in hun plaats. Brrrr! zeggen de ganzen, 't gaat hier vriezen, en zij vliegen weg in een V, dat, zoo als men even goed weet als zij, vorst beduidt, en opdat de Franschen het ook zouden kunnen weten, schikken zij zich daar in den vorm eener G, terwijl zij Duitschland in de gedaante van een F doortrekken, totdat zij komen in een land waar geen vorst is en zij dus kunnen vliegen in welken vorm zij willen.

Oude jaar is doodgevroren. Nieuwe jaar komt aan met mist en bedelaars, met nieuwe hoop en oude rekeningen, met verzen, met op foijen azende wenschers, met goede voornemens en versche plannen.

Ik houd niet van den winter met zijn rooden neus en killen adem: en toch - ik zou hem ook weêr niet willen missen.

Zoo houdt geen zieke van de bittere medicijnen, die hem versterken en doen opluiken. En even nuttig en heilzaam als die opwekkende artsensij voor den zieke, is de winter voor natuur en menschdom.

Noem het geen doodslaap als in de plantenwereld zich groeikracht terug trekt en werkeloos schijnt te sluime-

ren; als de mier zich diep in den grond gaat verschuilen; als de mensch zich in zijne stille huisselijkheid opsluit.

Toen ik een knaap was, had ik een rozenstruik in een pot, die den gantschen zomer sterk gebloeid had en in weligen overvloed van bladeren en takken en bloemen was opgeschoten. Toen het winter werd, sneed mijn vader de geheele plant tot op een kort staakje na af, en met verbazing deze barbaarsche daad ziende, weende ik om mijn mooie roos. Op raad van mijn vader bewaarde ik den gantschen winter den verminkten struik, die er in mijn oog uitzag als eene karikatuur uit het plantenrijk.

Maar ziet, met den Aprilschen zonneshijn kwam er aan die drooge knoest een klein groen spruitje, met Mei ontsprongen er helder groene en bruinetinte bladeren, en geen maand verder of de plant bloeide krachtiger en frischer dan ooit te voren.

Daarom is de winter zoo heilzaam en nuttig omdat hij de dwalende en weelderig her- en derwaarts uitbottende krachten terug trekt, ze meer inwendig doet werken, om ze daarna weder met vernieuwde en geharde veerkracht te voorschijn te doen komen.

Dán, des winters, voeden wij onzen geest op nieuw door het gezelschap en den omgang met onze boeken, die wij des zomers onaangeroerd gelaten en verwisseld hebben voor het altijd nieuwe en frissche boek der zomersche natuur; onze harten door den gezelligen kring rondom den haard; geheel ons zedelijk wezen door de huisselijke rust en kalmte.

Dán sluiten wij een nieuw verbond met onzen haard, dien wij vergeten en den rug gekeerd hadden en met ons gezin, dat in den zomer wijd en zijd was uitgevlogen.

Bij den eersten najaarstorm die loeit, en het eerste beukenblok dat in den haard snerpt, vliegen al die zwervende vogelen terug onder de vleugelen van dien goeden genius, den huisselijken haard, die zijne beschermende wieken uitbreidt, wiens hart warm voor ons klopt, en wiens gezellig en glanzend gelaat allen toestraalt.

Zoo zat ik bij mijn haard te mijmeren. Als de gedachten zich eens door de lokkende kronkellaantjes der verbeelding hebben laten verleiden, dwalen en dartelen zij al verder en verder.

Mijn voornemen was, waarde vrienden! u mijn huisselijken haard te beschrijven, en ziet, ik vertel van den winter, en de ooijevaars en de ganzen, en mijn rozenstruik. Waarlijk wij zijn de kromme sprongen van de kinderen onzes geestes even weinig meester als die van de kinderen onzes ligchaams.

Mijne haardstede wilde ik u dan schetsen in al den rijkdom van de beelden en gedachten en herinneringen, die er aan verbonden en mede vereenzelvigd zijn. Want ik bemin mijnen haard met sterke gehechtheid; hij is het brandpunt der huisselijke belangen en genoegens; de vereenigingsplaats des gezins; het sijmbool der gastvrijheid; hij is het leven en het hart van het huis.

En nu ter zake.

Ik plaats u in mijn ouderwetschen lederen armstoel - laat uw ligchaam er gerust in nedervallen, hij zal niet breken al heeft hij er nog zoovelen sinds meer dan honderd jaren gedragen - vlak voor den haard.

Gij ziet, het is geen gekheid als ik met trots van mijn

haard spreek, want het is geen brompotterig kolomkagcheltje of eenig ander wanstaltig verwarmingstoestel, maar een hooge, breedgeschouderde, met rood marmer gemantelde en met beelden versierde haard, waarin de groote beukenbokken, zoo lang als uw been, snuivende vlammen opwaart zenden, die de blaauwe figuurtjes, waarmeê de schoorsteen van binnen bekleed is, belichten.

Blijf zitten, waarde vriend! blijf zitten en zet uw voeten op het haardijzer; - buiten is het koud en woest; de grond is, zoover als gij zien kunt, met een dichte laag van sneeuw overdekt; niets breekt het eentoonige wit, dan die hooge, oude olm die voor het huis staat, wiens stam en takken geheel en al met een kleed van donkergroene klimop zijn bedekt, dat zich in zijne immer jeugdige frischheid aan den gebogen en knoestigen ouden stam gehuwd heeft, als eene jonge vrouw aan een grijsaard: - en ginds een enkele kraai, die op de sneeuwvlakte zit als een inktvlak op het hemdsboord eens schooljongens.

Blijf zitten, vriend! en terwijl buiten wilde stormen waaijen, zal ik u vertellen van mijn rustigen, huisselijken haard.

Vuur - ontzaggelijk en geheimzinnig element!

Zijt gij iets geestelijks of iets stoffelijks?

Raadselachtig en onnaspeurlijk in oorsprong en aard, vreesselijk, alomvattend in werking, hier gevloekt en gevreesd als gij bezittingen en levens verslindt, ginds naauwelijks gewaardeerd voor de eenvoudige en dagelijksche diensten die gij bewijst, elders geacht en gevierd als een verschaffer der behoeften des levens.

Hoe verschillend en duizendvoudig is uw werkkring!

Sints de schepping der aarde, zweeft gij in haren dampkring, woont, kookt en arbeitet in hare ingewanden en op hare vlakte. Waar zullen wij het meest verbaasd staan over uwe werking?

Hetzij dat gij in de plantenwereld werkt, hetzij dat gij den rijkdom der metalen in allerlei aderen en stroomen door de aardkorst verspreidt; hetzij dat gij kunstige kristallen en mineralen vervaardigt; of waar uwe woede het sterkste vernielt, of de uitgestrekte massa's der oerwouden tot asch en houtskool maakt; of in razende uitspatting uit de kraters opstijgt?

Wat zijt gij eene vreesselijke kracht! Ja, wel is het te begrijpen, dat de oude Indiërs, toen aan de idee van *God* nog niet die van *Liefde*, maar alleen die van *Kracht* was verbonden, uw vreesselijke macht als een bestanddeel der Godheid beschouwd en als een symbool daarvan ververeerd en gediend hebben.

Ja, eene vreesselijke, bandelooze kracht zijt gij! En toch - de mensch heeft u overwonnen en bedwongen. De mensch heeft u getemd en tot zijn dienst afgericht.

Het oude, doove, halfblinde en gekromde vrouwtje, de stoovenzetster der dorpskerk gaat wekelijks zonder vrees met u om, als zij met hare bevende vingers de geglommen kooltjes in de stooven verdeelt, die de voeten der toehoorders moeten verwarmen, terwijl de prediker hunne harten in gloed zoekt te zetten. En als gij daar uw nederige rol aan de voeten der menschen vervult, dan sta ik verbaasd, dat gij dat zelfde element zijt, dat den Vesuvius uitbarstende Pompeji hebt bedolven.

Elders drijft gij de schepen en wagens voort of leent uw kracht aan fabrieken en ovens.

En ginds, uit mijn raam kan men het zien, is de smid bezig in den rooden gloed van het fornuis, met zijn harigen arm, het zinnebeeld der fysieke kracht des menschen, de door u lenig geworden staven naar zijnen wil te vormen.

Maar er is nog een liefelijker rol die de mensch aan het vuur ter vervulling heeft opgelegd.

Hij heeft het niet alleen getemd en tot zijn gebruik aangewend, maar ook tot zijn vriend willen maken, door het te wijden aan zijn huis en zijne haardstede.

Dáár maakt het de poëzy van het huis uit. Wat de zon is voor de natuur en in de wijde wereld, dat is de haard in dien engeren kring, dien mikrokosmos, het huisgezin.

Dáár klopt altijd een warm hart en glanst een helder en vrolijk licht: - waarom kunnen wij dit niet altijd ook van onze medemenschen zeggen!

Even als de milde voorjaarszon, na het smelten van ijs en sneeuw, leven en warmte aanbrengt, en de edele sappen der planten doet uitkomen in frissche bladeren en vruchten en in geurige bloemen; - zóó doet de haard des winters het ijs der onverschilligheid smelten en als geurige en schoone planten en bloemen de zachte en lieve gewaarwordingen in ons binnenste opkomen, die anders in den algemeenen slaap van al het omringende lichtelijk mede zouden insluimeren.

Onze haard! wat al rijkdom en verscheidenheid van gewaarwordingen geeft hij ons!

Wat is er dat zoozeer het spel der verbeelding uitlokt

en bevordert of zoovele fantasmata opwekt, als het vuur dat in dien haard brandt?

Soms is er muziek in de snuivende en loeiende vlammen.

Geen muziek is het naar de regelen der kunst; geen muziek waarvan de wilde toonen zouden kunnen worden opgevangen en op het papier overgeschreven; maar ze is als die muziek, die, onbestemd en niet te grijpen als sommige der idealen die de geest zich vormt en voorstelt, ruischt en galmt in de ziel van den componist, en die als hij in begeestering naar de middelen grijpt, om ze uit te drukken en meent er iets van opgevangen te hebben, in zijn gemoed toch steeds anders en verhevener nog klinkt dan hetgeen hij meende als de getrouwe afbeelding er van te hebben voortgebracht.

Het is muziek, zoo als de zee die doet hooren of de ruischende pijnbosschen.

En gedragen door die zonderlinge en geheimvolle toonen verliest de luisterende geest zich in de gewesten van het ongeziene en ongekende.

's Avonds in de schemering zijn het de vreemdste schilderingen die het vuur ons laat kijken. Zonderlinge gedaanten zien wij in de vlammen, spichtige slangentongen die sissend uitschieten, of vlammeende zwaarden gelijk aan die waarmeê in onzen ouden prentenbijbel de Aartsengel onze voorouders uit het Paradijs drijft; of kleine blaauwe vlammetjes, die zich plotseling, men weet niet waar van daan, op een kool of houtblok komen zetten, als een dwaallicht of een alfje van het oude volksgeloof, en even onnaspeurlijk verdwijnende de plek waar zij zaten weêr donker laten. Soms zijn het de blokken en turven wier

zonderlinge vormen er uitzien als monsters en draken, onbekend in de natuurlijke geschiedenis der tegenwoordige of der voorwereld.

Maar het grilligst van alles zijn de gedrochtelijke schaduwen en lichten, die met niet te bepalen omtrekken in de kamer op en neder dansen, en de schimmen en schaduwen der voorwerpen die door het flikkeren der vlammen met elkander op wand en zoldering spelen en vechten als de poppen eener Chineesche schim.

Alle voorwerpen en meubels zien er uit, grillig en fantastiesch in hunne verlichting, als behoorden zij tot eene andere wereld of planeet: de zaken op tafels en kasten in de scheefste verhoudingen, de leuninggen der stoelen in de ongehoordste proportieën afgeschaduwde; dat alles door het wankelende en dansende licht der vlammen ook aan het dansen gebracht en op den muur en de zoldering afgebeeld.

Maar twee voorwerpen zijn er die het allerzonderlingst uitzien in het schemerige licht van het vuur. Het eerste is mijn groote Friesche klok, die tegen den muur hangt. Nu is bij klaar-lichten dag eene klok al een van de zonderlingste werktuigen die er zijn; want behalve dat zij een aanwijzer is van iets dat niet bestaat, zoo is er niets, behalve misschien de vrees voor het oordeel der wereld, waardoor de mensch zich zóó zeer laat regeeren als door eene klok, hoewel de mensch zelf haar gemaakt heeft. Laat dat zotte kleine veertje zich oprichten, en vijf-, acht-, tien- of twaalf-maal neêrvallen op een klein bekken - en gehoorzaam gaat de mensch alles doen, opstaan, naar bed gaan, eten, drinken, uitgaan en terug keeren. De wetten van het goede worden met minder stiptheid nagevolgd.

Di meliora!

Er is dus bij klaar-lichten dag al zonderlings genoeg aan een klok - maar in eene kamer, slechts even verlicht door den vuurgloed! Dàn neemt haar groteske schaduw de wonderlijkst afgewisselde vormen aan: dån gelijkt haar hardnekkige onwil om ooit weêr den eens aangeduiden tijd te willen terugroepen en nog eens aan te wijzen, iets bovennatuurlijks en geheel strijdigs met de gewone wereldsche wispelturigheid; dån klinkt haar eentoonig getiktik nog veel geheimzinniger; en wij worden huiverig, als wij denken aan de boosaardigheid waarmede die schimachtige klok in haar donkeren hoek, de ons geschonken oogenblikken ons één voor één voortelt als een woekeraar, die ons stuk voor stuk het geld aanwijst dat hij ons leent en dat wij hem naderhand weêr dubbel moeten verantwoorden.

Het tweede, dat ik bedoelde, ben ik of gij zelf, als gij voor het vuur zit. Zie eens om naar den muur en de zoldering, hoe het vuurlicht met uwe gedaante den gek steekt. Met een gedeelte van uw ligchaam tegen den muur en het andere gedeelte, zoo maar midden doorgebogen in een rechten hoek tegen het plafond, zweeft en bibbert daar uwe schaduw, uw eigen schaduw. Uw hoofd is een langwerpige streep en houdt niet op met schudden en trillen als een honderdjarige; uw neus bespot alle menschelijke begrippen omtrent een neus; soms verdwijnt die gedaante, dan schiet zij weêr als een pijl uit den boog, te voorschijn, en blijft u, zich over u heenbuigende, als een geheimzinnige gast gezelschap houden.

Het is middernacht: de stoffelijke wereld rust en zwijgt,

en in vrije vlucht kan de geest zich bewegen. Het geheele huis ligt in rust, het flauwe licht brandt slaperig, geen enkel geluid wordt er gehoord, dan slechts nu en dan het zonderling kraken van eene plank of het ritselen van eenige brokkelende kalk, die achter het behangsel van den muur valt, zonder ander denkbaar doel dan om te toonen hoe stil het is.

Dan zet gij u voor het haardvuur neder; ook dit is doodstil en de blokken of turven liggen te midden der sneeuw witte asch in kalmen gloed te smeulen, in schijn nog hunne vormen bezittende, doch in wezen niets dan gloeiende asch, en die even als sommige vermolmde instellingen, zoo men ze met ruste laat, het nog eenigen tijd kunnen uithouden, maar instorten als gij er even aan raakt.

Dan gevoelt gij u in die stille eenzaamheid alsof iemand achter uw stoel staat - het is de *Geest van het Verledene*, wiens naam *Herinnering* is - en over uw schouder heen met u in den stillen vuurgloed kijkt.

Die dan in dat uur huiverig achter zich omziet naar dien vreemden gast en de gezellen die hij dikwijls medebrengt, die dan schrikt bij het kraken van een meubel en zich haast uit die kamer, om zich in de tijdelijke vernietiging van den slaap te dompelen - er zijn diepe en zwarte vlekken in diens verleden.

Maar al zijn ook die vlekken zóó zwart niet, dat wij behoeven op te schrikken bij de komst van dien gast, het is toch aan niemand gegeven hem *altijd* met een glimlach en een kalme hand te begroeten.

Kommer, Berouw, Verdriet en Teleurgestelde Wenschen zijn vaak de gezellen die hij medebrengt en die zich met

hem rondom ons aan den haard nederzetten, en verhalen ons oude verhalen uit ons leven, die wij slechts plachten te zien flauw als de beelden in een beslagen spiegel. Zij vegen den wasem van den spiegel af en dan zien wij ons in al onze leelijkheid.

Maar, Goddank, het zijn niet altijd zulke gasten, die Herinnering ons medebrengt. De bladen van het boek onzes uit- en inwendigen levens zijn als die der bonte boomen, het is een mengeling van donkere en lichte.

Soms zijn het vriendelijke en vrolijke gasten, die ons in dien nachtelijken stond komen bezoeken: Dankbaarheid, Vriendschap, Liefde, Hoop, Tevredenheid, groepen zich dan om ons heen als goede geesten, die ons leven willen verhelderen en vervrolijken en in die stille uren heeft de opgewekte geest dikwijls eene schrede voorwaarts gedaan op de baan der volmaking en voelt de ziel zich vaak nader aan het ideaal der veredelde menschheid.

Op een anderen avond is het geheel anders en bewegen wij ons in de werkelijke, zicht- en tastbare wereld. Ziet dan, hoe er soms feest is rondom den haard en de gezellige vereenigingen van gezin en vrienden zich daar om heen groepen. Dan wordt er harder opgestookt, alsof de haard ook warmer moet gloeijen voor onze vrienden. Dan vervaardigt de vrouw des huizes eenigen warmen drank: de warmte van het vuur deelt zich aan de harten mede, de tongen worden los.

Nu eens is er een uiting van gevoel, warm als de vlammen, die van het voor deze gelegenheid bewaarde kerstblok in den haard opgaan, dan weder zijn er stroomen van scherts en lichtspranken van geest, als de vonken uit het knetterende hout.

Oude verhalen zien er bij het licht des vuurs weder nieuw uit, en nieuwe ontspringen uit den magnetischen stroom der gezelligheid, die den kring verbindt.

Zóó vliegt de avond voorbij als een telegraphische tijding.

‘Nee neen, neen! Het is nog veel te vroeg!’ roepen gastheer en gastvrouw te zamen; en men neemt het den ongelukkige haast kwalijk, die van weg gaan heeft durven spreken. De glazen worden nog eens gevuld en het welvaren van den huize gedronken, totdat de ontembare klok, en veel harder en duidelijker dan anders, zijn uur doet hooren en al de gasten opjaagt, terwijl de gastheer er over peinst om haar een andere keer te doen stilstaan.

‘Brrrr!’ zegt de gastheer, die de vrienden heeft uitgelaten, terwijl hij binnen komt, ‘het is hier beter dan buiten.’

En terwijl buiten de sneeuw hoog tegen den drempel aan ligt, de windvlagen de hagelbuijen tegen de glazen doen kletteren en de hagels, die in de courant van den volgenden dag zoo groot als duiveneijeren genoemd zullen worden, door den schoorsteen heen, sissend op de haardplaat vallen, terwijl bij den laatsten gloor van het vuur en in de warmte en gezelligheid van het vertrek, het beeld van hun gelukkig te huis, zich sterk voor hunnen geest stelt, schuiven man en vrouw dicht bij elkander.

Hebt gij dat ooit ondervonden? Hebt gij dan ooit, in zulk een uur, u hardvochtig gevoeld of meêdogenloos of norsch?

Was dan niet alles wat er goeds in u is in vollen bloei, en al het slechte in doodslaap bevroren even als het onkruid in uw tuin?

Leefde er dan niet eene betere, een edeler natuur in u, en heeft in zulke oogenblikken ooit het booze de overhand gehad boven het goede en edele?

..... zij schuiven beide nog dichter bij elkander en blijven zitten totdat de laatste flikkerglansen van het vuur, na eenigen tijd gerust en gespeeld te hebben op de heldere oogen en den glimlach der huisvrouw, eindelijk verdwijnen na hun laatsten blik op deze geworpen te hebben als op het liefelijkste dat zij in de gantsche kamer konden vinden.

Ja zóó is de haard het schoonst, het edelst, als hij het symbool is van het te huis, als hij het altaar is (en haard en altaar beteekenden bij de oude Noordsche volken het zelfde) waar slechts zuivere, waar slechts heilige aandoeningen mogen branden.

Dan kan dat te huis eene heilige plaats worden, waar de menschen-veredeling bij enkelen en groepen aanvangt, om van daar uit te gaan en naar buiten te werken op het menschdom. O! dat ieder zich beijverde om, al was het maar een vonk van dat heilige vuur in zich op te nemen en naar buiten te dragen en met zich te voeren in de wereld; hoe veel licht en warmte zou er meer zijn!

Uit dát huis kan, onder Gods hand, de veredelde mensch te voorschijn treden; daaruit kan een nieuwe toekomst geboren worden; niet uit den strijd en de zifting der theologische stelsels. Het huis heiligt de betrekkingen tusschen man en vrouw, tusschen broeders en zusters, ouders en kinderen, met één woord tusschen mensch en mensch. God zegene elks te huis!

Maar die zegen daalt niet op werkeloozen neder. Wij

zelve moeten werken, werken aan onze eigene, aan elkanders veredeling. Het ligt aan ons of wij het zullen willen of niet.

Ruw en onbehouwen is de marmerklomp, waaruit des beeldhouwers kunst het daarin nog verborgen en slapende beeld der ideale schoonheid kan te voorschijn brengen.

Is het aan het zuivere en schoone marmer te wijten, zoo de kunstenaar iets wanstaltigs schept?

Neen! uit het zelfde blok, waaruit de onervaren en verdorven dwaas een Priapus of een Satyr maakt, had de kundige en edele meester den schoonsten vorm kunnen bijtelen.

Ook ons is een schoone stof ter bearbeiding, en goede werktuigen gegeven: laten wij dan trachten uit de ruwe en scherpe massa, waarin het ideaal van het edele in ons verborgen is, dat ideaal te voorschijn te brengen. Al zouden wij dat ook hier niet bereiken, ook het streven er naar zal ons veredelen en de menschheid een stap verder brengen.

Ik heb slechts enkele greepen gedaan in den schat van beelden en gedachten, die aan den haard zijn verbonden. Zij zijn talloos en groeijen immer aan. Want even als het huislook en de klimplanten ons dak en onze muren bedekken, zoo is de haardstede begroeid met de herinneringen onzes levens en met den rijken en weligen plantengroei van onze gewaarwordingen en ondervindingen. Daarom heb ik mijn haard lief als een ouden vriend, met wien ik mij over vroegere personen en gedachten kan onderhouden: even als een oud boek, het boek van mijn inwendig leven, welks bladzijden ik bij het licht der

vlammen ontcijfer. Daarom zit ik er gaarne lang in te turen, als dat boek mij vertelt van de dagen, die weder voorbij zijn en weggevloeid in den stroom van het verleden om slechts te leven in de herinnering: ik zie daarin hoe al die toestanden schakels zijn geworden van dien ontzagchelijken keten, die de geschiedenis van een mensch uitmaakt: meerdere schakels sluiten zich steeds daaraan, met onafgebrokene opvolging in elkander ingrijpende.

Als met een nieuw zintuig begaafd zien wij in dat vuur ons de beelden van het gisteren, het heden en het morgen voorgespiegeld; en de schaduwen en schimmen van verleden, tegenwoordig en toekomst komen weder op als oude schilderijen, die men schoon maakt; en vaak ontkiemen dan ook de fijne aandoeningen onzer ziel, die orchydaëen van ons gemoed, te fijn voor de grove buitenlucht der wereld, en bloeijen gekweekt door de koesterende opwekkende warmte van den haard.

Twee kunstenaars.

Eens waren de Geesten overal. Van alle stof waren zij de bezieling, zij woonden in de lucht, in de stroomen, in de zon, in de starren, in den bloemkelk en de kleine beek, in den mensch en zijn omgeving, in zijn denken en voelen, en heel het leven was van hen vervuld. In de lucht en de bosschen maakten zij muziek, aan de starren en wolken gaven zij spraak, en leerden hun, met de bergen, boomen en wateren, de heerlijkste dingen vertellen; der bloemen schonken zij de poëzy der kleuren; den mensch de verbeelding, en zoowel in als buiten hem ontstond door hen de liefelijkste wereld.

Het was niet de schuld der wetenschap, dat het niet meer zoo is. Integendeel. Dat hebben de geestverdrijvers (waarvan sommige de wetenschap tot hun doel gebruiken) verspreid om den smet van zich af te werpen. Het was der domheid te wijten en den menschen die niet meer wilden denken en gevoelen maar alleen grof zinnelijk waarnemen.

En de geesten verdwenen. Hoe verdwenen zij?

Toen de menschen hen niet meer begrepen en kenden, toen zeiden zij dat zij niet bestonden. Zij knepen hun oogen dicht en spraken: 'de zon is weg.' 'Ziet!' zeiden de geestendooders, 'men heeft ons vroeger wijsgemaakt dat er geesten waren in de natuur, maar wij weten het nu beter.'

En zij namen een boom en zaagden dien door, tot anderen die nog twijfelden zeggende: 'Ziet gij wel dat er geen geest in zit; het is slechts schors, stam en kern.' Daarop maakten zij er een kruiwagen van en wat brandhout.

Anderen namen een schoon beeld. 'Als er geest in zit,' zeiden zij, 'dan moet hij er ook *uit* komen,' en braken het open. Eerst de beenen, en toen zij niets vonden, het lijf, en toen het hoofd, en toen alles te morsel lag, riepen alle omstanders uit: 'Zij hebben gelijk, daar is geen geest in; ook in de kunst is geen geest.'

Zoo werd de kunst verjaagd.

Daarna kwamen er, die hun dikken, vetten buik en hun dikke, vette kwabwangen bevoelende, uitriepen: 'Kijk, wat men niet tasten kan, bestaat niet.' En alle menschen vonden het ook zoo.

In den Staat maakten zij een wet, dat niemand meer van geest mocht spreken, want dat geesten gebleken waren ijdele hersenspooksels te zijn, die niet bestaan en volstrekt van geen praktiesch nut zijn.

'Ach, waar zijn de geesten heengevlogen?' klaagden de kinderen, 'waarom komen zij niet meer zoo heerlijk voor ons zingen, en ons van allerlei goeds en schoons vertellen? - Ach, waar zijn de geesten?'

'In den kelder, in het turfhok, stoute bengels!' riepen de menschen.

Toen er aldus bewezen was, dat in alles wat er goed, waar en schoon op aarde ter verschijning komt, geen Geesten zaten; toen de beste en verstandigste der menschen elkander geleerd hadden en overgeleverd, dat nergens meer geest is, en het maar alleen de kinderen waren, met de oude bestjes en zwakke zielen, die nog slechts een duister besef hadden, dat er toch behalve al die stoffen ook geesten waren in het heelal, toen wisten deze niet beter of het was op het kerkhof, en in den toren bij den nachtuil, en in het spookkasteel, en de dwaallichten, en den driesprong, en het koffijdik, dat zij de Geesten moesten zoeken; en in plaats van de reine aetherische wezens, dachten zij hen niet anders dan als geraamten en bleeke spookten, katten en duivels, uilen en heksen op bezemsteelen, ruischende door de holle en galmende gangen van eenzame gebouwen, joelende op de hei of door de schoorsteenen en zwierende, gierende en jankende door de nachtelijke duisternis.

De Geesten woonden niet meer onder de menschen; zij gingen hooger wonen en maakten zich onzichtbaar. Niet langer spraken zij onmiddelijk tot de aardbewoners uit elke plant, uit het bosch, uit het meer, uit de zon; zij bewogen zich niet meer in het klare licht des dags, en onder de woelende, zwoegende menigte der stofaanbidders, en het waren slechts uitverkorenen aan wie zij zich bleven vertoonen.

Doch als de nacht, de engel met het kalme, reine gelaat de beschermende duisternis over de schepping uitspreidt, als de geestverjagers en stofaanbidders slapen, dan komen zij overal te voorschijn. Dan vieren zij feest en

reien in de bosschen en op de velden, dan spelen zij met de karbonkels des starrenhemels en dobberen wiegelend op de koppen der golven; dan zingen zij in de suizende lucht en vermeijen zich in de kelken der bloemen. Zij dringen door in de kamer des werkenden dichters en omringen hem met muziek; zij omzweven de sponde des slapenden kunstenaars en kussen zijn hoofd, zijne ziel met nieuwen gloed vervullende.

Alles, alles is weêr bezielde en over alle stof zweeft weer de Geest.

Het was winter, het was een heerlijke, bezielde nacht, toen ik eens twee van die Geesten gewaar werd, die in mijne kamer werkzaam waren.

'Welkom, welkom, schoone aetherische verschijningen, wie gij ook zijn moogt, welkom, want ik gevoel, dat gij geluk aanbrengt!'

'Ik heet Lucht,' zeide de eene.

'En ik ben Vorst,' sprak de andere, 'wij zijn van de Geesten der Kunst.'

'Hoe!' riep ik verbaasd, 'zijt gij kunstenaars? Ik dacht dat lucht niets anders deed dan zuurstof, koolstof, en stikstof verwerken, en wind, regen, en nevels maken en dergelijk. En Vorst dacht ik mij slechts als een ouden besneeuwden grijsbaard, met norsch gelaat en ijs om zijn hoofd en zijn hart. Hoe! stroomt de gloed der bezieling door uwe gedaanten, en zijt gij nog iets meer dan natuurwetten?'

‘Langen tijd,’ zeide de eene, ‘hebben wij ons met vele beslommeringen en drukten moeten bezig houden. Wij hebben hagel en sneeuw moeten maken; de aarde verhard en met een sneeuwvlaag overdekken; duizende schadelijke dieren en insekten verjagen en dooden. Met machtigen adem heb ik in stormen geloeid en de bladeren afgeschud, en de geheele natuur tot de rust des winters bereid.’

‘Ja,’ zeide de Vorst, ‘ik heb mijn gezelschap moeten helpen, slooten en wateren met een dichten, doorschijnenden korst bevroeren - en ook veel bestellingen gehad van banketbakkers,’ voegde hij er zuchtend bij. ‘Dat was onze nuttige arbeid, de aardse en meer stoffelijke zijde, van onzen werkring, en algemeen was het alleen deze, die men beschouwde, want wat ook daar kunstigs en schoons in mocht zijn, echter niemand die er op lette of 't begreep. Zij vroegen maar: “is 't nuttig?” Zoo ja, was 't goed, zoo neen, weg er meê. Het was alsof het ijs bij de schepping slechts bestemd was voor narresleden en het vermaak van schaatsenrijders; de bloemen op de glazen werden verwenscht en weggejaagd; de reine sneeuw met haar kunstige vlokken, met haar starren en rozen, werd bevuild, zoodra zij onder de menschen kwam. En die schoone ijzelkristallen, die als een bekleedsel van edele steenen, somtijds de takken en bladeren der boomen omhulden, en waaraan wij zooveel kunst besteedden, wie heeft ze met kunstzin beschouwd?’

‘En wat is men wispelturig en tegenstrijdig in zijn wenschen en meeningen,’ riep Lucht uit. ‘Dan eens is men kwaad omdat Vorst uit scherts hier of daar een neus purper kleurt, (kunstenaars zijn schertsend) dan is men

blijd omdat men schaatsen rijden kan. Nu wil men dooi hebben - voor de scheepvaart zoo 't heet - doch eigenlijk omdat men zelf op reis moet, dan wil men Vorst tegen het schadelijk veldgedierte, en omdat het gezonder is.'

'Dan zijn wij te streng,' zeî Vorst, 'en dan weêr te weinig. Velen schijnen ook geheel onverschillig omtrent ons en cijferen, eten, drinken en slapen, alsof wij niet bestonden: anderen hebben een afkeer van ons, omdat òf stoffelijke armoede, òf armoede des geestes hen onvatbaar maakt om ons te begrijpen en te genieten.'

'En gij werdt niet ontmoedigd en staaktet uw arbeid niet?'

'Denkt gij,' sprak Lucht, 'denkt gij dat wij slechts werken uit vrees voor straf, of in hoop van belooning? Weet gij dan niet dat men even als het goede ook het schoone moet doen om zijns zelfs wille?'

Zij waren intusschen niet werkeloos geweest, maar zweefden en golfdën af en aan, en waren druk bezig bij mijne ramen. De glazen kraakten en ik ontdekte toen een treffend schouwspel.

'O wat kunstige en grootsche arbeid!' riep ik in verrukking.

'Noem het geen arbeid,' zeide Lucht, 'het is uitspanning, het is genot, het is loutere liefde voor het schoone.'

'Heerlijk, heerlijk,' zongen zij beide opgetogen; 'zie des daags hebben de menschen ons verjaagd, maar 's nachts onder het geestrijk licht der maan, als de menschen met hun bespottelijke eischen en hun kunstdoodenden ijver, die zeker onze kunst terstond zou vernietigd hebben, slapen,

dan werken wij aan ons lievelingswerk, heerlijke, godlijke Kunst!

Wat geheimzinnige kunstenaars waren zij! Even als eenmaal in de middeleeuwen de vrome meesters de kerkglazen, zoo overdekten zij de glazen onzer huizen met de dichtelijkste en schoonste gewrochten huns geestes: waarlijk schenen zij niet om roem of eer te werken, maar om de Kunst zelve. En even als bij die oude meesters, scheen hun arbeid en hunne middelen een geheim voor de menigte verborgen.

Slechts even had ik hunne handeling gezien. Helaas, ook ik moest de straf deelen, die de geestverjagers hadden opgelopen, en ik mocht de geesten in hun kunsttoefening niet langer aanschouwen.

‘Slaap, slaap,’ zeiden de geesten, en zij wiegden mij en legden mij neder. ‘Slaap, slaap, gij kunt ons niet langer zien werken, maar morgen zult gij onze kunst zien.’

‘Moeder, moeder,’ riepen 's morgens de kinderen, die het 't eerst ontdekten, naar de glazen loopende, ‘zie toch wat heerlijke bloemen en beelden!’

Dat hadden 's nachts de Geesten gedaan.

Herinneringen aan alle streken der aarde penseelden zij op die ruiten. Er was geen plekje op de aarde waar Lucht niet geweest was, en Vorst had ook veel gezien, zoodat zij een rijke verbeelding en een schat van ideeën hadden, die onuitputtelijk was.

Uit het verre Westen, de nieuwe wereld brachten zij

herinneringen aan breede rivieren en watervallen, van reusachtige wouden en berggevaarten.

Uit het Zuiden had Lucht vroegere herinneringen aan krachtvollen plantengroei, en exotische bloemenpracht, en aan de heerlijkste gedaanten uit dat land der schoone vormen, en Vorst etste ze met fijne stift op het glas.

Uit het Oosten bootsten zij palmen en waaijerboomen, aloës en cactussen na, en edelgesteenten voort, met de weelderige gedachten en vormen van het Morgenland, de wieg des menschdoms.

Het Noorden leverde ertsen en kristallen, en trotsche ijsbergen, en de gantsche fantastische wereld, die zijn bevroren zeeën vertoonen.

Al die beelden uit hun lang en werkzaam leven, die herinneringen van hunne veelvuldige omzwervingen en reizen op de aarde, kwamen in de schoonste vormen door hun rijk en weelderig genie te voorschijn, en werden door de kunstenaars met steeds vernieuwde oorspronkelijkheid voortgebracht.

Onbaatzuchtig, als alle ware Kunst is, werkten zij niet alleen voor rijken, maar ook voor armen; zelfs waren er bij sommigen der aanzienlijkste lieden, waar nacht en dag in alle vertrekken een zoele zomerhitte heerschte, geen sporen van hunne kunst ontdekt, en dáár waar geen gordijnen zelfs waren om de glazen te bekleeden, bedekten zij die met hun keurigste scheppingen. Edele belangelooze Kunst, die uwe gaven uitstrooit zonder aanzien des persoons.

Doch hoe grootsch en machtig het genie van mijne Kunstenaars was, doorgaands werden zij weinig begrepen noch geacht. Daar zat een geleerde te werken, terwijl

zijne glazen met planten en gewassen overdekt waren, cactussen, cederen, palmen, orchydaeën, en wat al meer, vreemder en zeldzamer dan die der rijkste broeikassen of botanische tuinen; fossilen, visschen, schelpen en kristallen zonder wederga, maar de geleerde lette er niet op of keurde ze zijn aandacht niet waard. 't Was immers maar Kunst!

Wat verder stond een kantoorman voor zijn naam, en krabde er met den nagel de kunstige ciseleersels af, om een open plekje te maken waar hij door heen kon zien, zoodat het kunstwerk een oogenblik zijn oog trof: doch toen hij onder al die voorstellingen geen enkele cijfer zag, niet eens eenige afbeelding van een bankbrief of een coupon, ging hij spoedig weer aan zijn lessenaar zitten, want hij vond er niet het minste praktische nut in.

Hier weder waren de schoonste lijnen en vormen, de bevalligste versierselen, het weelderigste loofwerk: maar de beschaafden waren er ongevoelig voor.

Ginds waren het de stoutste bonken juweel, de meest verscheidene pracht van edele steenen, maar noch wereldlingen, noch pronk- en prachtminnaars, noch vrouwen keken er naar.

Elders spreidden zich de vreemdste natuurtafereelen uit, zonder dat men ze vermoedde, en men reisde per spoortrein naar vreemde landen.

Zoo onverschillig, ja zelfs zoo naauw bewust van al die schoonheid waren de menschen; hun brein was zoo arm geworden, hun waarnemingsvermogen, voor wat bovenzinnelijk was, zoo onge oefend of verdoofd, dat slechts wat grof tastbaar voor de zinnen was, door die ruwe werktuigen kon worden gevat. 'Bah!' riep de zoon der stof en der

werkelijkheid, 'ik kan door die ruiten niet heen zien,' en hij veegde terstond de kunstgewrochten weg, zoo als hij 't reeds vroeger in zijn ziel alle fijne draden en weefselen had gedaan. Maar de Kunst en het Schoone bleven er niet te min om voortleven en de kunstenaars aan hun roeping voldoen en hunne bestemming vervullen.

Ziet, de zon komt door, de nevelen trekken weg, en de warme stralen vallen recht op de kunststukken mijner glazen. Heerlijk, dubbel heerlijk zien zij er nu uit. De bosschen en bergen krijgen nieuwe en verhoogde tinten, de edele steenen nieuwe flikkeringen en kleurspelingen; de bloemen en planten nieuwe gloed en verwen!

Maar voor een oogenblik slechts - ach, het zijn afbeeldingen van aardsche zaken en ook zij willen ons vergankelijkheid prediken.

Weemoedig staar ik op de verschijningen die ik zoo lief had gekregen; weemoedig zie ik hun gedaanten veranderen en verwelken; langzaam vormt zich een druppel, die meer en meer zwelt en glinstert, totdat hij, zijn toppunt bereikt hebbende, door zijn eigen ontwikkeling valt, om de aarde slechts te vermeerderen met een weinig slijk. Nu volgt alles den eersten druppel en smelt meer en meer, en eindelijk lossen al die kunstrijke gewrochten, in druppelen van de glazen vallende, zich, als een liefelijke droom bij het ontwaken, in louter tranen op. 't Is of de betoovering is verbroken. Bosschen, cederen, bloemen, zeegewassen, edelgesteenten, ijsbergen - weg, weg gesmolten,

als de idealen der maagd, als de tranen der menschen, als de droomen der wijzen, en de schoone kunstwerken leven niet meer, dan als de herinnering aan iets dat eens grootsch en liefelijk geweest is.

Is het een bewijs dat daarom het schoone dat wij gezien hebben, ijdel is en niet bestaat? Men heeft het honderde malen beweerd en zegt het nog. Maar 't ware even juist vol te houden, dat de zon niet bestaat, omdat zij soms onzichtbaar is of ondergaat.

Intusschen begint die zon, die onze kunststukken heeft vernietigd, ons te verwarmen en te verlichten. Als bron van warmte en licht bezit zij beide hart en verstand, maar vereenigd in juiste harmonie en niet eenzijdig werkend als een van beiden op zich zelve. In haar vurigen glans verschijnt zij mij als de Hindoesche Godheid, met het vernielend, maar tevens het scheppend beginsel dat zij in zich heeft. Zij heeft onze kunststukken vernietigd, maar zij roept nieuwe uitkomsten in 't leven. Vorst verdwijnt en de werking van lucht verandert en wordt gewijzigd naar de eeuwige beschikking; in een zoele wind suist zij en fluistert mij in:

'Troost u, de kunstwerken zijn vergaan, maar andere en nieuwe komen weer te voorschijn en zullen optreden nog schitterender en gloeiender, en oorspronkelijker dan de vorige. 't Zijn slechts veranderlijke vormen, die voorbij zijn gegaan, maar de Kunst en het Schoone gaan niet voorbij: hun verschijningen in de vormen der stof zijn vergankelijk, maar zij zijn eeuwig!'

Een oude strijd.

Wat de dichterlijke geest der middeleeuwen in zijne geniale *doodendansen* op zoo menigvuldige wijze afbeeldde, en met zooveel diepe en dikwijls bijtende humor op de wanden der kerken, in de teekeningen der handschriften of de initialen harer eerste drukwerken voorstelde, heeft niet opgehouden te bestaan. Het is nog altijd de oude strijd tusschen leven en dood. De oude Noordsche reuzen, Zomer en Winter, werpen elkander beurtelings onder. Altijd heeft wel de Holbeinsche knekelman de overhand - maar slechts voor een gegeven tijd, en t'elkens staat een nieuw leven op om den strijd weêr te beginnen en op zijne beurt den 'Koning der verschrikking' te overstelpen. Het gras schiet onder de zeissen van den onverbiddelijken maaijer weder op. Uit de stof van het vergane ontwikkelt zich een nieuwe groei.

Noemt gij onder de vele tegenstellingen die elkander kruissen, en elkander schijnen te vereischen om elkander aan te vullen, die van leven en dood een alledaagsche, zij is niet minder snijdend en gedurig nieuw in de bijzondere vormen waarin zij optreedt.

Zie daar den stoet, die de dooden weg brengt, langzaam de straten doorgaan, en de scherpste tegenstelling vormen met al wat hij ontmoet. Het zijn bakkers die aan de levenden brood brengen, artsen die kinderen ter wereld gaan helpen, kooplieden die, vast op het leven steunende, twintig jaren vooruit hunne plannen berekenen; lange rijen van fraaije huizen in aanbouw gaat hij voorbij; verder een orgel waarvoor kinderen dansen; het orgel houdt even op voor de zwarte mannen, en de kinderen kijken daar naar met een verbaasden glimlach om wat zij niet begrijpen, en het speelt weder voort. Verder gaat de stoet en nadert de uiteinden der stad; eerst nog voorbij drukke pakhuizen, en fabrieken met haar stoomende, snuivende, rammelende en kletterende bezigheid; de haven laat hij links liggen, met al haar schepen, waar het bootsvolk zingend bezig is de zeilen te hijschen naar een ver land, om van daar de geriefelijkheden voor de levenden mede terug te brengen.

De zwarte wagenmenner, die onder de wippende huilebalk zijn winst zit te berekenen, is de stad uitgereden, en langzaam gaat het nu door dreven, waar de natuur met haar frissche groen, haar vruchten en bloemen niets dan een weelderig leven verkondigt. Een half uur later heeft die stoet zijn werk volbracht, en alles is omgekeerd: de dood had al die mannen met zijn machtige vuist een oogenblik bedwongen, zij ontworstelen zich aan dien greep, zij keeren terug tot het leven, het leven neemt weêr de overhand, en de stoet, als uit een dommeling ontwaakt, is, als door terugwerking der tegengehouden veer, bij uitstek levendig geworden. De doodenrijder, moderne Psychopompos of Thot, zweept de paarden, die, de koppen schud-

dend, wakker weg draven; de volgkoetsen rijden luchtig voort, lustig schuddende op de riemen; de zwarte dragers ontheffen hunne aangezichten van de nederwaarts gebogene lijnen, en wenkbraauwen, oogen, mond staan weer in de gewone plooiën.

Die optocht, die dagelijks als een sombere frons het anders levendige gelaat der stad rimpelt, heeft ook daar geen spoor meer achter gelaten, en in de werkzame, levendige stad ziet de terug keerende stoet er als iets vreemds, iets onbegrijpelijks, eenigzins als iets bespottelijks uit.

Wij zijn de stad straks uitgegaan en den landweg op, en dezen volgende komen wij in een dorp.

De oude tegenstelling vindt gij ook dáár. Gij zult haar kunnen ontmoeten in een klein nederig huis, dat geheel gesloten is. Nog gisteren was het open, en prijkte het eenige raam met verschillende winkelwaren. Achter in den winkel lag een hoop talhout en turf, benevens klompen en touw; worsten hingen van de zoldering af en aan een houten rek boven de toonbank eenige bundels kaarsen. Maar voor het raam was een heerlijke uitstalling; daar lagen, tot mondtgering van alle kleine broekemannetjes die naar de bewaarschool gingen, wat appels, een schoteltje waarop eenige gestreepte brokken, en wat zoetgoed, in eenige koekjes van een hoogst verdacht en dubbelzinnig voorkomen bestaande, - een gruwel voor u, mevrouw, als men ze had durven vertoonen aan uwe theetafel met de fijne japansche kopjes, een heerlijkheid voor de kleine schoolkinderen, die er op de toonen naar stonden te hunkeren en met de vingers tegen de glasruiten er naar te wijzen; zoo valt er over de smaken niet te twisten. Nog hingen daar drie geele cigaren aan een touwtje, en, waarlijk, een prent van Jan

de Wasscher, die ik al zoo lang te vergeefs gezocht had, zeer kunstig en eenvoudig afgezet met vlakjes rood en groen, die op elk figuurtje met losse hand waren uitgestrooid: eindelijk stonden er ook nog twee bierglazen, een met knikkers, en een met griffels gevuld, en was op een der ruiten een papier geplakt dat 'doopgoed te huur' aankondigde.

Nu is het winkeltje gesloten: van al de heerlijkheid is van buiten niets te zien, en als de kleine jongens hooren dat dit zoo is omdat de oude winkelier dood is, dan begrijpen zij er niets van, omdat dit woord voor hen zonder eenige beteekenis is, of vinden den dood iets zeer ondeugends, omdat die persoon hen belet bij het koopen van een griffel een brok toe te krijgen.

Zagen wij in de stad het leven de overhand nemen, hier heeft op 't oogenblik zijn machtige tegenpartij het gewonnen. De groote medecijnflesch van den meester heeft er niets tegen kunnen doen, en staat nu op den schoorsteen in het opkamertje achter den winkel, en de kurk kijkt schuins en verlegen op de deftige bef neêr, alsof zij zeggen wilde: daar komen wij gek af. De hoog en bijna tegen de zoldering hangende schilderijtjes en de spiegel zijn naar den muur omgekeerd; zoo als dat, zoowel uit een soort van eerbied als van bijgeloof, pleegt. Alles is verzegeld, maar één kast met hard geel geverwde deuren niet, en als gij die opent, ziet gij daar een zeer alledaagsch, maar even ondoorgrondelijk iets. De oude man die daar ligt, is geen zeer bekend of publiek persoon geweest; zijn strak gelaat, met die bijzondere uitdrukking die gewoonlijk aan den mond van dooden eigen is, moge ernstige, verhevene denkbeelden inboezemen, en een heir van gedach-

ten - maar het zegt niets aan den beschouwer over het geheim van het innerlijk leven, van het zedelijk en geestelijk bestaan diens mans; misschien was hij goed, voortreffelijk, misschien slecht, misschien was hij gelukkig of diep rampzalig. Alleen zijn koud kleed ligt daar nog, zijn tast- en zichtbare vorm, - het aetherische is weg, vervlogen als een vlug zout, waarvan de flesch gebroken is.

Een paar dagen later is ook hier een kleine stoet, die hem weg brengt; acht mannen dragen de baar, die door een vijftal andere mannen gevolgd wordt. Ook hier moet hij zich dwars door het leven een weg banen; paarden en koeijen, wagens en karren, arbeiders en werklieden en kramers; en de schooljeugd stuift op de klok van twaalf, het schoolgebouw uit, en dartelt om de dragers heen, als zij van tijd tot tijd stil houden, om van hand te verwisselen en daarbij de hoeden even afnemen ten eerbiedigen groet.

Kinderen had de man niet nagelaten en de eenige erven waren verre neven en nichten. Op den dag, die voor de ontzegeling en tevens voor den openbaren verkoop bestemd was, waren deze en andere belanghebbenden, tien of twaalf in getal, reeds vroeg in den morgen in het opkamertje aanwezig, waar schilderijen en spiegel nu niet langer ten teeken eens dooden omgekeerd waren, doch waar een karafje met bittere jenever en een keteltje met koffij voor de levenden stonden aangerecht. Intusschen heerschte de dood hier nog zoo zeer, dat er zeer weinig, zeer zacht, en slechts met groote tusschenpoozen van stilte gesproken

werd. De jonge meisjes stonden te snappen en tusschen beide zacht te gigchelen, maar zij deden het stillletjes in een hoek, en met de hand voor den mond; de overige vrouwen hoorde men in de oogenblikken van stilte zeer diep zuchten, alsof zij al de zonden der geheele wereld te boeten hadden.

‘Wat is hij gaauw uit den tijd geweest!’ sprak er eene, met een zucht, dien zij uit de zolen harer schoenen ophaalde.

‘Dat is hij net,’ zuchtte eene andere.

‘Och! zou hij zijn ziel wel hebben bezorgd!’ twijfelde eene derde.

‘Kijk, 't was verleden jaar met Sint Jan, neen heere mensch, waar gaat de tijd, 't wordt nou met Sint Jan al twee jaren, daar was buurvrouw Pietertje's me, je kent buurvrouw Pietertje? nou, die haar me, of eigenlijk haar mans me, weet je, want haar mans moeder moest zuster tegen haar zeggen, en die zat aardappelen te schillen, en net was ze weg.’

‘Wat zeg je, me lieve mensch!’

‘Nou ik zeg maar, 't is een heel ding, zoo in eens van 't tijelijke in 't eeuwige, een mensch heeft toch al er eens wat te dispensereren en te overdenken.’

‘Net, ware vrouw, dat zou 'k zeggen; ik zeg geen kwaad van hem, maar zoo op eens als hij, dat is toch altijd een bedenkelijk ding, als een mensch zoo met al zijn zonden heengaat - maar ik wil hem niet oordeelen, de Heer heeft het oordeel.’

Intusschen had dit alles wel iets van een oordeel; maar den overledene, kalm in zijn aarden rustbed, raakte dit niet. Hoe langer hoe meer begon nu het leven te winnen,

en de dood te verliezen. De koffij en de karaf werden aangesproken, de taal werd levendiger en luider, en stuk voor stuk verdween die zekere gedruktheid of gedwongenheid, die, als ware men in het gezelschap van een groot heer, tot nog toe geheerscht had.

‘Heeft hij iets beschreven?’

‘Ik weet het niet, mensch, maar 't zal niet veel wezen wat hij achter laat, hij liet zich door iedereen inpakken.’

‘Dat zeggen zij; ik had hem in geen tien jaren gezien, maar hij was altijd wel wat losjes met 't geld.’

‘Neen, er moet wel wat zitten, hoewel ik niet zeggen wil, dat hij goed op zijn zaken paste: - 't is hard genoeg voor die 't rechtvaardig toekomt!’

‘Och vrouw, wat zal ik je zeggen, een mensch is maar een mensch, en hij had ook al 't zijne van de zonde, en dat zullen we nu maar niet ophalen, - ik zeg maar, de Heere heeft het oordeel.’

Maar al matigden zich dezen ook reeds het oordeel aan, de overledene bewoog er zich niet om in zijn onverstoorbare rust.

‘Och hij heeft mij zooveel goed gedaan,’ zeide, stil in een hoek, en afzonderlijk zittend, op hartelijken, diep erkentelijken toon, terwijl zij een traan weg veegde, eene vrouw, die niet tot de belanghebbenden behoorde, maar met eenige andere geburen daar mede tegenwoordig was; ‘och, hij heeft mij zoo veel goed gedaan, en verleden winter nog, toen mijn jongen er zoo naar aan toe was.’

Maar lof noch blaam was meer iets werkelijks voor den overledene, en zijn strak, onbewogen gelaat was het beeld eener ziel, voor welke waarschijnlijk dat alles thands in het

niet was weg gezonken. Hoe grootsch is die kalmte en dat verheven zijn boven alle oordeel der menschen.

Intusschen was de ontzegeling geschied en ging de notaris een bureau-kastje onderzoeken, waar men met lange halzen en opgesperde oogen om heen stond, in verwachting van een testament, waarin ieder der aanwezigen als een ver en onduidelijk denkbeeld had, dat hij alleen moest benoemd zijn. Maar niets van dien aard werd gevonden, louter papieren van geene waarde en eenig los geld. In de laden onder de bureau vond men 's mans kleederen en het zondagspak van zonderlinge oude snede, netjes in een doek gewikkeld, onder aan.

‘Wat willen de vrienden met de kleederen gedaan hebben?’ vroeg de notaris.

Er was eenige woordenwisseling over; niemand wilde ze hebben, dus was het besluit, verkoopen. Doch de vrouw, wier dankbaarheid wij straks hoorden, bewerkte, dat men het goed eene andere bestemming geven zou, en niet dulden dat 's mans kleederen in het openbaar, aan Jan en alleman, misschien met bespotting, zouden verkocht worden.

Brave ziel, dat was een kiesch denkbeeld, dat uwe dankbaarheid u daar heeft ingegeven!

Middelerwijl was alles, wat er in kasten en kisten zat, uitgehaald, omvergehaald, betast, en besnuffeld. Er is altijd iets in dat hindert en tegenstaat, aldus wat iemand in eigendom bezat en waarover hij alleen beschikte, openlijk door ieder opgenomen en bekeken te zien, en vreemde oogen in laden en kasten, vroeger slechts voor den eigenaar toegankelijk. Ook hierin was het alsof bij elke lade die geopend, bij elk stuk dat uit zijn bewaarplaats gehaald werd, de invloed van den dood verloor en het leven de overhand nam.

Nu is het proces verbaal der ontzegeling gesloten, en de belanghebbenden worden een voor een uitgenoodigd het te onderteekenen,

‘Kunt gij schrijven?’ vraagt de griffier.

‘Ja, een beetje,’ antwoordde de geen die 't eerst optrad, ‘maar ik moet eerst de fok opzetten.’

Die *fok* bestaat in een groote bril met ronde glazen en schildpadden randen, die als een weêr- en sterrekundig werktuig uit een breede chagrijnen doos wordt opgehaald.

De man, die sneller een gemet zou afploegen, dan een halve bladzijde vol schrijven, neemt de pen op, zeer voorzichtig, alsof zij een gevaarlijk wapen was, (hij had gelijk) en bevestigt haar met de linker in de breede harde vingers der rechter hand. ‘Waar?’ vraagt hij opziende, en het wordt hem gewezen waar hij zijn naam moet stellen. De pen staat op het papier, maar geeft niet af - er is geen inkt in. Ingedoopt staat de pen weder op het blad, de bek buigt, buigt, buigt nogmaals, maar laat slechts twee punten zien, van elkander afgescheiden, en geen inkt vloeit tusschen die ruimte naar beneden. Nog eens ingedoopt - de man schommelt onder dat alles op zijn stoel heen en weder, onrustig, pijnlijk, zweetend, - eindelijk geeft zij af, maar bij den ophaal der K met een ontzettende ontploffing een twintigtal zwarte bommen over het blad verspreidende. Doch nu gaat het dan ook voort; langzaam wel is waar, maar zeker, bevalt de pen van een *o* die er als een ei uitrolt; een beverige *r* volgt, maar wil met het ei niets te doen hebben, (van betere familie wellicht) en houdt zich op een hoogmoedigen afstand: maar trotschheid maakt niet bemind en daarom laten de *S* (zonder reden een kapitale) en de *t* haar

links liggen. Nu volgen poot aan poot de letters *i a a n*, getand als zagen, gekorven en afgeknabbeld als oude munten.

De eigenaar van dezen voornaam legt zeer tevreden het hoofd op den linker schouder, en aldus, terwijl de tong over de lippen heen en weêr gaat, begint hij op nieuw eene K, en zijn naam *Krul* komt er uit en op het papier, terwijl nu in het alfabeth hevige onaangenaamheden schijnen te zijn, daar geen der letters de andere wil aanraken.

Onder dit alles is de lijder volle vijf minuten bezig geweest, de pen met stijf geknepen kromme vingers vast en loodrecht op het papier houdende, tot er eindelijk onder een triomfant gezicht van den schoonschrijver, die nu zeer bedaard zijn *fok* afzet, afveegt en bergt in de chagriijnen doos, het meesterstuk van penneconst staat:

Korstiaan Krul.

‘Jij hoeft ook geen krul achter je naam te zetten,’ zegt de notarisklerk, die met alle pennen, op alle papier, schrijft alsof het gelithografeerd ware.

Op dergelijke wijze, de meesten met even veel inspanning, teekenen verder de overige belanghebbenden.

Nu worden de aanstalten tot den verkoop gemaakt, en het is aardig om op te merken welk eene tegenstelling de drukte en woeling gaan vormen met de stilte van zoo even. De schaal is ten eenenmale overgeslagen en het leven wint het geheel en al. Buiten is alles gedrang en vrolijkheid, binnen is alles in rep en roer. De notarisklerk luidt met de groote

bel en het publiek verdringt zich; deze klerk, die tevens afslager is, gaat buiten het raam op een stoel staan, de notaris zit binnen achter het geopende venster te schrijven, en de verkoop begint.

De notarisklerk: 'Komaan vrienden, dat gaat er naar toe, biedt maar eens op, die het hoogste biedt, die heeft het! een vogelkooi, (de voorwerpen worden door eenen helper, ook op een stoel staande, in de hoogte gehouden en den volke vertoond) een vogelkooi, de vogel is daar net weg gevlogen, komaan, van een gulden af, ééne gulden, om achttien stuivers, om zestien stuivers, om veertien stuivers, om twaalf, - (langzamer) om elf, om tien....'

'Mijn!' wordt er gegild.

'Voor Teunis Plat, - je mag de tralies wel eens nazien, of ze goed zijn.'

Men wete dat gemelde Teunis Plat, zeer kort geleden een paar dagen achter de tralies had gezeten; vandaar het luide gelach, dat op deze aardigheid volgde.

'Zeven stukken gewicht!' gaat de afslager weder voort, met eene onnavolgbare radheid van tong: 'komaan mannen, komaan, biedt maar eens, wie biedt er wat! zeven stuks gewicht, denk om den herijk, van twee gulden, komaan, ze zijn van koper, die het hoogste biedt, is ook koper, acht en dertig stuivers, om zes en dertig, enz.

Nu worden eenige japansche borden voorgebracht.

'Die moet jij koopen, van Dorsen, allons, die bij opbod, ééne gulden voor van Dorsen, hè? je moet de vrouw wat meêbrengen, jongen, voor den schoorsteen, wie meer? - eene gulden twintig geboden, dertig, veertig, niemand meer, niemand niet? voor de eerste, voor de tweede,

niemand niet? voor - de - derde - maal, - voor van Leeuwen.'

En de borden worden over de hoofden heen, van de eene hand naar de andere geduwd, tot zij toevallig nog heel bij den kooper belanden.

Zoo gaat, het eene stuk voor, het andere na, de inboedel, die eens de omgeving, de kleine geliefde wereld des eigenaars uitmaakte, uiteen, en verdwijnen daarmede de laatste sporen van het uitwendig bestaan eens menschen. Zoo wij de trapsgewijze verandering in de karakters der erven nagaan, zien wij ze hoe langer hoe wilder, inhaliger en baatzuchtiger worden, met die aardige climax, die de belanghebbenden, zoo vaak belangstellenden, en deze belangzuchtigen doet worden, - en de voorwerpen, zelfs tegen elkander, opjagen. Lustig gaat het onderwijl daar buiten toe, onder de kwinkslagen des afslagers, en de grappen der menigte, welke ieder stuk goed, dat wordt voorgebracht, vergezellen. Nu eens zijn het de kaarsen, die de klerk-afslager als 'het nieuwe licht' verkondigt; als er een porceleinen kom voorkomt en een uit de menigte vraagt, of er een barst in is, roept deze grappenmaker: 'neen, twee,' of als het eene klok is, en zij vragen 'loopt hij goed?' luidt zijn antwoord: 'neen - hij hangt.' Eindelijk is het boeltje op, en allen gaan naar huis, de notaris met zijn paperassen, de notaris-klerk met de groote bel, en de koopers met de vogelkooi, en de klok, en de kaarsen, en de borden. Ook dit weefsel is weder afgeweven.

In het huis wordt geverwd en getimmerd, en waar de oude man gezeten had met zijn hoop en zijn vrees, met zijn wenschen, zijn genoegens en verdrieten, daar spelen nu kinderen en werken eene andere man en vrouw.

Alles wisselt, en op de stof van den eenen groeijen de vruchten, de bloemen, en het onkruid van den ander.

De heirweg leidde langs de begraafplaats, een hoog liggend stuk land, dat, met een eeuwenouden aarden wal en greppel omgeven, in later tijd met opgaande boomen omplant was. Voor den geest eens eenzamen wandelaars, die zich op den rand van den greppel had nedergezet, bouwde zich het verre verleden op, als de herinnering aan een droom, stuksgewijze, nevelachtig en toch levendig belangwekkend. Ontegenzeggelijk was deze omwalde ruimte van oude dagteekening. Een oud-Germaansch kamp wellicht, waar wagens en paarden in de rondte geschaard, de ruwe tenten opgeslagen, waar nationale krijgsdansen uitgevoerd werden, en de drinkhorens met gerstenbier rondgingen, en de goudgelokte Germaansche vrouwen de eenige zachtheid waren onder die ruwe kracht, wellicht de tijdelijke verblijfplaats van een dier oude stammen, die wij schier alleen kennen uit de overblijfselen, die hunne dood- en graf-plechtigheden voor ons bewaard hebben; of welke kleine bende hier ook geleefd mocht hebben van die groote karavaan der menschheid, die de aarde doortrok en die slechts wat beenderen en asch, wat steenen of ijzeren wiggen en spiespunten, wat brooze urnen met hun eigen verbrand overschot achterliet. Wie weet wat die oude akker nog inhoudt! Nu rustten de moderne dooden te midden en op de overblijfselen van oude wapenen, gereedschappen en

huisraad uit de jeugd van een der oude stammen, die zich hier waarschijnlijk eenmaal nederzette en leefde.

Terwijl de geest aldus het een en ander van het verbrokkelde verleden weder opbouwde, dwaalde het oog over den akker en zag bij eene versch gevulde groeve, waar de spa nog naast lag, eene vrouw staan, arm, doch geenzins slordig gekleed, die een jongen van tien of twaalf jaren aan de hand hield. Ofschoon zij zich al lang verwonderd zal hebben, wat de eenzame wandelaar daar toefde en peinsde, zag zij hem nu eerst aan en hij haar, en het kind blikte beurtelings naar hem en naar haar. Wat een hevige strijd was het haar wellicht, om niet te bedelen, terwijl misschien haar trouwste steun haar pas ontrukkt was. Die zielstoestand sprak duidelijk genoeg uit haar gelaat, al hield zij woord en hand, en elke beweging tegen, en belette haar kind het vragen.

‘Ach, wat heb ik met hem verloren! hij, die mij zoo veel wel deed!’ zeide zij droevig.

‘Kunt gij geen werk vinden?’ vroeg de wandelaar.

‘God geef van ja, - maar 't is voor een vrouw niet altijd gemakkelijk werk te vinden.’

‘Gaf *hij* u werk?’

‘Zooveel hij kon, deed hij het; verleden jaar nog in den kwaden tijd bestelde hij mij ergens, maar ik moest er van daan....’

‘Waar van daan?’

‘Van het veld, mijnheer,’ antwoordde zij, den arm over de landen in de verte uitstreckende; ‘ik had nog nooit op het veld behoeven te werken, zóó ver was 't nog niet gekomen, maar alleen met mijn vier kinderen kon ik er niet tegen op, en toen ging ik meê wieden.... (zij zeide

dit met eenigen weêrzin); eerst wieden wij eenige stukken met gewas, dat goed te kennen was, en dat ging wel. Maar toen moesten wij jonge tarwe wieden.... (zij hield even op; wat al gedachten, nooden, en strijden kwamen haar wellicht bij dit eenvoudig verhaal voor den geest weder!) toen moesten wij jonge tarwe wieden, mijnheer!' vervolgde zij, 'en ik had dat nooit gedaan en nooit op jonge tarwe gelet, en 'toen kende ik het onderscheid niet tusschen dat en het gras - het is bijna eender, mijnheer, als men er niet aan gewoon is, en honderd malen haalde ik in plaats van het onkruid, tarwe uit, zoo als zij mij zeiden die naast mij liepen, - maar de baas zag dit niet.

Ik deed dat acht dagen, want wij moesten eten - maar eindelijk zeide ik, toen ik het niet leerde, bij mij zelve: neen! - de baas betaalt mij, en ik haal zijn tarwe uit in plaats van het onkruid, en toen ging ik weg; - dat was niet plezierig voor *hem*, omdat hij mij daar geplaatst had, maar toen kwam de ziekte van mijn jongen daarbij, en hij hielp en redde ons toch weêr....'

Er waren eenige oogenblikken van stilte.

'Zij zullen hem wel gauw vergeten, - maar bij ons zult gij nooit vergeten worden,' zeide zij, vóór het heengaan een paar doode takken, die op het graf gevallen waren, daarvan verwijderende. Na deze eenvoudige hulde ging zij vertrekken.

O Diogenes, dacht de wandelaar, ik weet niet of gij uwen mensch al gevonden hebt, en of uw lantaarn nog brandt, - maar als tot de eigenschappen van den ideaal mensch, dien gij zoekt, waarachtige, kiesche dankbaarheid behoort, dan heb ik van uwen mensch al een stukje gevonden.

'Zoo er eenige onsterfelijkheid hier op aarde zoet is,' zeide hij tot de vrouw, 'is het die, van te leven in een dankbaar hart, - wilt gij iets van mij aannemen, en mijner gedenken?'

Zij dankte hem, en ging haars weegs, naar het dorp; de wandelaar trad voort, den langen weg op, die voor hem lag.

Bladen uit een levensboek.

Het leven is al zoo dikwijls bij een boek vergeleken, dat het mij verwondert dat ik die vergelijking nog zelfs in de verte durf aanroeren.

Maar als het leven dan een boek is, zoo is het een boek, dat de meeste menschen niet lezen. Men moet ook bekennen, dat vele dier boeken het lezen, ja zelfs het opensnijden naauwelijks waard zijn. De meesten nu kennen noch het levensboek van anderen, noch zelfs hun eigen. Dit laatste leggen zij achteloos ter zijde, of zetten het netjes ingebonden in een pronkkast, en kijken soms op den rug, maar zelden in de bladen. Ik voor mij, als alle boeken, heb ik ook die levensboeken lief; het is mij een genot te bladeren zoowel in het mijne, als in dat van anderen. En als ik dan soms een prentje ontmoet, of eene plaats die mij doet lagchen of weenen, leg ik daar een vouwtje bij en laat ze wel eens aan anderen kijken.

Zoo gaat het ook nu, waarde vrienden.

Ik neem mijn levensboek van een der boekenplanken af en blader daar in. Het is een dik boek en naauwelijks

de helft is met letters gevuld. Zal de uitgave hier gestaakt worden en de overige vellen wit blijven? - Of zal het aan dit boek vergund worden, zijne geschiedenis ten einde te zien brengen?

‘Weet *ik* het?’ zegt een lezer, ‘*passons outre.*’

Het is dan nu in de eerste bladen dat mijne vingers en mijne oogen dwalen, en mijn geest daardoor geleid, doet een terugblik naar de vervlogene jaren.

Met al zijn verbazende en onnaspeurlijke verscheidenheid heeft de geschiedenis van het menschelijke hart zooveel dat van algemeenen aard is, er is zoo veel in, dat alle menschen met elkander, al is het dan met verschillende maten en schakeringen, gemeen hebben, dat, hoe verscheiden dan ook de vormen en het bijwerk zijn der verschillende levenstoestanden en gemoedsontwikkelingen, het *wezen* daarvan voor vele duizenden het zelfde blijft, en vele duizenden in het leven van éénen, trekken uit hun eigen leven terug vinden. Ik zal er mij daarom niet over verontschuldigen indien ik u met mij zelven en die eerste bladen uit mijn levensboek ga bezig houden. Misschien toch vindt gij er op sommige plaatsen u zelve als in een spiegel in weder, en hoe streelend en aangenaam het is zich in een spiegel te beschouwen, bewijst de eer waarin dat meubel bij wilden en beschaafden gehouden wordt.

Het is geen opvolgend en geheel volledig levensverhaal dat gij moet verwachten, het zijn slechts bladen die ik u laat kijken, zoo als zij een voor een of bij meerderen te gelijk omgeslagen, zich aan ons voordoen. Hoe zou ik ze u ook allen kunnen laten lezen? De eerste bladzijden toch zijn maar met hanepooten gevuld, van de overigen zijn er daar de inktkoker over is gevallen, sommige zijn er uit-

gescheurd; ook zijn er die ik getracht heb uit te wisschen, maar die telkens weêr opkomen als een oude vlak op een kleed; andere weder zijn te zeer in overstelpend geluk en verheffing geschreven, om niet bespot te worden in de dagelijksche wereld, want het staat zoo dom, gevoel te hebben, en het is alleronfatsoenlijkst het te toonen. Ook zijn er die naauwelijks leesbaar zijn, omdat zij in duisternis of op reis, of op mijn kie, of in het geheel niet geschreven werden.

Vrienden! stelt u voor, dat ik in dat dikke boek zit te bladeren, en u de bladen voorlees, naarmate dat ik ze bij een of twee, drie, vier en meer te gelijk omsla.... Gij krijgt daardaar als eene bloemlezing uit het dikke boek: 't is waar, gij krijgt op die wijze niet *alles* te weten, maar....

Deze manier heeft dit groote voordeel, dat de nieuwsgierigheid wel geprikkeld, maar niet oververzadigd wordt.

En vervolgens heb ik zoo doende eene waarschuwing van Voltaire in acht genomen.

Le secret d' être ennuyeux c' est de tout dire, zegt hij.

Ik heb vóór mijn geboorte zoo ontzettend veel beweging en opschudding gemaakt in de wereld, dat ik er bijna aan wanhoop ooit meer van zooveel gewicht op deze aarde te zullen zijn, als toen ik er nog niet op was; - en dat ik op die wijze en met de jaren *sempre crescendo* voortgaande, op zijn minst een schok en omkeering als Mohammed,

Alexander, Napoleon, Karel de Groote, Luther, Confucius of Coster had moeten te weeg brengen.

Waarlijk het eerste woord dat ik kon spreken, had wel een woord van verontschuldiging mogen zijn aan al de lieden, die ik zoo in beweging gehouden en naar mijn pijpen heb laten dansen. Zoo heb ik maanden lang mijne gantsche familie in rep en roer gebracht; tantes en nichten aan het werk gesteld; betreffende het peterschap de moeilijkste strijdvrage veroorzaakt; de medische faculteit en het gilde der bakkers onder de wapenen gebracht; een tal van nieuwe goederen en meubelstukken ten mijnen behoeve doen aanschaffen; en nu zal ik maar zwijgen van al de fysische en metafysische redeneringen daar ik aanleiding toe gaf, door vrouwelijke deskundigen met mijne moeder of onder elkander over mij gehouden, of ik een meisje zou zijn dan een jongen, en dergelijke.

Het gantsche huis werd 't onderste boven gekeerd; geen kamer bijna, die haar oorspronkelijke bestemming of schikking behield; ja, op het laatst heb ik zelfs mijn vader, om voor een vreemd vrouwspersoon plaats te maken, gejaagd uit het bed, waar hij volgens burgerlijk en natuurrecht, ja, volgens Indiesch, Mohammedaansch, Aegyptiesch, Israëlitisch, Hottentotsch, Kaffersch, Kamschatdaalsch, Mongoolsch, Hunsch, Grieksch, Romeinsch, Middeneeuwsch en Nieuw recht, de bevoegdheid had zijn hoofd ter ruste te leggen, en naar eene akelige, holle kamer aan het eind van het huis gezonden om daar alleen te slapen, en te peinzen over de gezelligheid van den huwelijken staat. Maar alsof dit alles nog niet genoeg ware - er was geen tak van menschelijke kennis en wetenschap, die ik, ofschoon nog maar een embryo, niet in werking bracht;

't waren genealogische nasporingen en onderzoekingen voor 't bepalen mijner namen, 't was opvoedkundige geleerdheid door mijne moeder te bestudeeren, burgerlijk recht en usantiën in acht te nemen, en letterkunde voor de advertenties en de brieven; alle mogelijke en al of niet te voorziene gevallen der *ars medica et obstetrica* te bepeinzen; metafysische, psychologische (de odontologische kwamen er naderhand bij) incidenten te behandelen; ja, eindelijk deed ik zelfs chronografische en astronomische quaestiën, en daarbij de systema's van Julius Caesar en Sosigenes, van Gregorius XIII en Ludovico Lilio weêr wakker worden, doordat ik te voorschijn kwam in een schrikkeljaar op den 29sten Februarij.

Wat een geleerdheid voor een kind dat nog niet geboren is! en wat is Baco hierbij vergeleken, Baco, die alle takken van menschelijke wijsheid omvatte!

Ik zou haast vergeten nog te melden, dat ik mijn vader in gevaar bracht eene zware boete te belooopen, daar hij bijna vergat mij bij den Burgerlijken stand aan te geven.

'Te duivel!' zei Doctor Vijzel toen ik geboren was, de deksel zijner snuifdoos met kracht toeslaande, - door welke daad hij zijnen redenen klem placht bij te zetten, 't verwondert mij niet, dat het kind niemand durft aanzien, en wel mag het zich schamen negen maanden lang zooveel opschudding gemaakt te hebben!

'Atsjiaaaaah!' zeide ik zoodra ik ter wereld kwam.

Het is allerbelangrijkst te weten wat bij het binnentreden in dit ondermaansche de meeningen, gewaarwordingen en gezegden der menschen geweest zijn, omdat dit de eenige gelegenheid is, dat zij een onpartijdig oordeel kunnen vellen en den juisten indruk mededeelen, dien de wereld op hen maakt.

Later komen vooroordeel, gewoonte, partijzucht, systeem en allerlei andere agentia dit oordeel verwarren of vermommen; maar die eerste kreet is het onvervalschte gevoelen van den nieuweling.

De geschiedenis en de overlevering, die altijd grillig zijn in hetgeen zij mededeelen en verzwijgen, hebben dit slechts van enkelen bekend gemaakt.

Van Gargantua vertellen zij, dat bij zijne komst ter wereld zijne eerste kreet was: *à boire, à boire, à boire!*

Zoroaster barstte terstond in lagchen uit.

Bilderdijk begon met zijne baker in haar mond te.....

Van de Grieksche kinderen is het bekend, dat zij al dadelijk $\mu\eta, \mu\eta, \mu\eta$, roepen, dat is: neen, neen, neen!

Ik ben blijde dat de overlevering van mij heeft medegedeeld, dat ik bij mijn allereerste verschijnen fniesde en Atsjiaaaaah! zeide.

Wij kunnen hieruit dus opmerken, dat de wereld zich aan Gargantua voordeed als zeer zintuig-prikkelend. Aan Zoroaster's geest schijnt zij zich als iets zeer ijdels en bespottelijks vertoond te hebben, terwijl Bilderdijk het al dadelijk een eerste vereischte in de wereld scheen te vinden, den menschen, al was het dan niet op de zachtste en aangenaamste wijze, den mond te stoppen.

Wat de Grieksche kinderen aangaat, het is duidelijk

dat zij door hun negatieve uitdrukking een tegenwicht wilden geven aan het positieve, dat zij er te veel in vonden. Het oordeel over de wereld, dat in mijne ontboezeming lag....

Maar als ik nu al dadelijk ging mededeelen wat mijn oordeel over de wereld was, wie zou de moeite nemen de volgende bladen te lezen?

Even als alle merkwaardige mannen, die hunne levensbeschrijving gemaakt hebben, ben ook ik eerst geboren en klein geweest. Het is zeer streekend alzo drie dingen met merkwaardige mannen gemeen te hebben, en ik maak hieruit op - er worden dagelijks wel zottere gevolgtrekkingen gemaakt - dat ik dus ook een merkwaardig man ben. En mocht er iemand zijn die mij dit zou willen tegenspreken - welnu, dan betuig ik, dat ik van plan ben het zeer spoedig te worden.

Met dit te zeggen, wil ik reeds dadelijk toonen, dat ik ook versierd ben - enkele oude kniesooren zouden zeggen *besmet* - met die prijzenswaardige oprechtheid en dat gevoel van eigen waarde, welke de menschen onzer eeuw bezielen en waarmede zij, aan hunne eigene bekwaamheden en uitstekendheid de verschuldigde hulde doende, - omdat niemand anders dit doet, zeggen weêr de oude kniesooren - niet nalaten zich openlijk aan te prijzen, - als koopwaar, zouden de kniesooren al weder aanmerken.

En ik ben ook verplicht den lezers dezer bladen hieromtrent dadelijk gerust te stellen, want waarom zouden zij zich ophouden met iemand, van wien zij vooruit wisten dat hij niet merkwaardig is?

Mijnheer Tjilp en Doctor Vijzel hebben ook altijd gezegd dat er veel in mij zat.

Nu zullen misschien mensen die Mijnheer Tjilp en Docter Vijzel niet eens kennen, zeggen dat dit niets bewijst; of mensen, die Mijnheer Tjilp en Docter Vijzel wel kennen, beweren dat het van den eerste goedaardige beleefdheid en van den andere een grillig idee was - want Docter Vijzel zat vol grillige ideeën. Maar ik geef de verzekering dat Mijnheer Tjilp en Docter Vijzel de waarheid spraken.

‘Neen die eigenwaan is al te erg’ zei Mijnheer Tjilp....

Mijnheer Tjilp - een vriend van mij, waarde lezer! Ik heb de eer hem u voor te stellen. Onder ons gezegd, ik durf er bij u maar half mede voor den dag komen, want hij is volstrekt geen merkwaardig man, en hij is mijn nederige onderwijzer op de viool - en, en.... hij ziet er soms maar heel raar en kaal in de kleeren uit.

‘Waarom te erg?’ vroeg ik, hem dit blad voorgelezen hebbende.

‘Neen jongen! neen,’ zei de man zich ergerende, ‘het is niet goed, wees nederig....’

‘Mijnheer Tjilp...’

‘Neen, jongen! laat het anderen over ons te prijzen, als er iets te prijzen valt; die van zich zelve met zooveel eigenwaan spreekt, is een gek, zeg ik....’

‘Mijnheer Tjilp...’

‘Is een gek, zeg ik, men moet...’

Maar terwijl ik het uitschater om het gekke *quiproquo*, waarbij Mijnheer Tjilp zich zelve voor een gek verklaarde, houdt Mijnheer Tjilp voet bij stuk.

‘Men moet...’

‘Mijnheer Tjilp,’ zei ik, eindelijk aan het woord komende, en hem met een knipoog wenkende: ‘gij weet immers dat men in onze eeuw de waar koopt naar het

uithangbord: als het uithangbord nederig is, gelooft men dat de waar niet deugt: er moeten trompetten en vlaggen bij, men moet uitroepen met prijzenswaardige oprechtheid: “*ik* ben de man die het land zal redden! *ik* ben een groot dichter! *ik* ben een uitstekend humorist! *ik* ben een verbazend geleerde! *ik* ben een hoogstmerkwaardig man! -” Het is waar. gij kunt dat ook laten, maar zonder dat *trumpetting oneself*, is er ook geen sterveling, die u voor een groot dichter, een verbazend geleerde, voor een hoogst merkwaardig man zal houden; en daarom.... gij begrijpt mij?’

Mijnheer Tjilp schudde bedenkelijk en ontevreden het hoofd.

Maar om tot mijn begin terug te komen, - ik ben dan eens geboren en eens klein geweest.

Wanneer ik geboren werd, doet er niet toe: hoe klein ik was weet ik niet. Behalve dit, weet ik weinig uit mijne piepjonge jaren mede te delen, dan nog twee, door bakerstraditie, in de familie bewaard gebleven voorvallen.

Het eerste was, dat ik eens eene kapel voorbij het venster ziende fladderen, het glas in stukken sloeg om het mooie beest te vangen.

Het tweede gebeurde, toen op een avond in onze woonkamer, mijn vader met eene menigte boeken voor zich verspreid zat, en mijne moeder naast hem met een kind op haar schoot, voor wiens hoofd zij een muts gereed hield. Zij streek met de hand door de witte zijdeachtige haren van het kind.

‘Het is verwonderlijk,’ zeide zij, eene opmerking willende beginnen over des kinds haren.

‘Ja, het is verwonderlijk,’ viel haar man haar in de rede, die met lange afgetrokkenheid het kind had zitten aan te staren, ‘het is verwonderlijk, als men bedenkt wat al ontwikkeling dat kleine hoofd moet ondergaan! Verbazend, als men bedenkt wat dat kleine hoofd zal moeten opnemen en bevatten van dien ontzettenden voorraad van wijsheid, dien de menschen al in boeken hebben neêrgelegd! Begrijpt gij iets van de elasticiteit der hersenen!’

‘Ik geloof dat het beste is, de keelebandjes wat ruimer te maken, dan zal de muts er niet aan hinderen,’ zeide Mevrouw van N.-

Krak zei de pijp van Mijnheer van N. -, toen door het plotseling afbreken van den draad zijner gedachten, de schok die de werking der hersenen deed ophouden, zich van daar langs de spieren van den hals, den schouder, den arm en de handpalm voortbreidde, door de vingerspieren de vingers zich om de dunne steel deed zamentrekken, en eene gelijke werking als in het spirituele had plaats gehad, overbracht op het stoffelijke.

‘Wat al gedachten,’ zei Mijnheer van N. -, eene nieuwe pijp genomen en den afgebroken draad weder opgevat hebbende, ‘wat al gedachten dringen zich op bij de beschouwing van kinderen! Belangrijke kiemen, die een ontzettende som van nog verborgen en sluimerende krachten inhouden, waardoor al wat op en in de aarde is zal bewogen worden! Kind, verwonderlijke Mikrokosmos, klein wicht, wat zult gij worden?’

‘Ingeënt zal hij worden,’ zeide mevrouw, ‘morgen zal hij ingeënt worden.’

Op dit oogenblik - de overleveringen zijn, daaromtrent

eenstemmig - schoof ik zeer kalm een schoteltje met eten, dat voor mij stond, met den eenen arm van de tafel af, [...], terwijl er op het rinkelende geluid der gevallen scherven, bij mijn mond eene spierbeweging plaats greep, die mijne beleefde vrienden een lach noemden en waarvoor zij het geheele schoteltje vergaten, word ik gezegd met de andere hand den glimmenden heel-lederen band van een naast mijn vader liggenden kwartijn gestreeld te hebben, daarbij zeer duidelijk 'da,' zeggende.

'Dat dit woord 'da' in de kindertaal beteekent: 'ik wil dat boek hebben' daaromtrent is noch toen, noch nu, in mijne familie eenige twijfel geweest. Het was bij deze gelegenheid, dat Mijnheer Tjilp en Doctor Vijzel zeiden, dat er veel in mij zat, en dat mijn vader, voorspellende dat ik aanleg had voor geleerdheid, mij het boek toeschoof, en, de kap der lamp wat doende zakken omdat er iets prikkelde in zijn oog, mij kuste.

Of reeds op zulk een vroeg tijdstip als hier vermeld is, de liefde voor boeken in mij wakker was, zal ik niet beslissen, maar zeker is het, dat eenige jaren daarna toen ik een knaap was, de Bibliotheek van mijn vader, mij het genoegelijkste plekje van het geheele huis was.

De Bibliotheek van mijn vader was de wonderlijkste kamer in het huis. Zij was een groot vierkant vertrek, dat zulk een onbegrijpelijke hardnekkigheid had van nooit recht netjes opgeridderd te kunnen of willen worden, dat

het de wanhoop van Mevrouw van N, - uitmaakte. Er is een tooververhaal, waarin een boek voorkomt, waarvan de bladen, hoe herhaaldelijk ook daaruit gescheurd, m[et] verdubbelde kracht en in ontelbare menigte, telkens aangroeiden; een dergelijke kracht moet die kamer bezeten hebben; want hoe ook schoongemaakt en opgeridderd, binnen een halven dag was alles weêr overhoop en vol met papieren en boeken: het scheen een ongeneeselijke kwaal van die kamer te zijn.

De Bibliotheek was een groot vierkant vertrek, op den tuin uitziende; een zware iepenboom, die vlak voor de ramen stond, maakte dat maar zeer weinig van het zonlicht de vensters kon bereiken, en dáár werden dan nog die weinige lichtstralen, nadat zij zich door de dichte bladeren heen een weg hadden gebaad, door de ontelbare latjes der kleine ruiten zeer bemoeijelijkt in het binnentreden.

Het was er bij gevolg niet altijd licht genoeg om in den versten hoek te kunnen zien, en er hing dus in die hoeken een zekere geheimzinnigheid die maar zelden door licht werd opgeheven. Door een zonderlingen smaak van een vroegeren eigenaar, was de verw van beschotten en zoldering, een vaal en vuil steenrood. Er hingen enkele portretten, die mijne moeder te leelijk of te vuil vond, om ze bij de andere in de woonkamer te gedoogen, en die sinds jaren aan die schemering gewoon, zeker pijnlijk met de oogen geknipt zouden hebben als zij op eens in het volle daglicht waren gezet. Verder waren de wanden, voor zoo ver er plaats was tusschen en boven de kasten, met nog eenige schilderijen en gegraveerde afbeeldingen van beroemde personen behangen, wier koppen voor mensch- en zielkundige studie belangrijk waren. In het

midden stond een groote tafel met platen en kaarten en oudheden, daar achter een aard- en hemelglobe, hier en daar pleisterafgietsels van beroemde beelden, bij de ramen een paar oude met groen laken bekleedde schrijftafels, met duizende papieren en boeken overdekt, en in de rondte was alles verder boeken, boeken, boeken.

Het was duidelijk dat de bewoner iemand was van veelzijdige studie en onderzoek, wien *omne quod ad humanitatem pertinet* belang inboezemde. Het was ook bij den eersten aanblik van deze kamer zichtbaar, dat de Heer van Nijwoude een man was die weinig hield van uiterlijken sier, maar gehecht aan het oude en eenvoudige. Hij beminde al zijne oude meubelen, deels omdat zij hem lang gediend hadden en hij met hen oud was geworden, deels omdat zij herinneringen aan zich hadden van zijn gantsche leven. Die gehechtheid strekte zich zelfs uit tot allerlei kleinigheden, of tot wat Mevrouw van Nijwoude, '*oude prullen en lorren*' geliefde te noemen, en het was hem een weemoedig gevoel als hij van eenig oud en dierbaar, hem gewoon geworden stuk, moest afstand doen. Ik heb zelden nog gezien, dat vrouwen dezen trek bezaten. Kan dit psychologiesch verschijnsel misschien daaruit verklaard worden, dat de vrouw een meer praktischen en minder bespiegelenden geest heeft? dat het positive en het tegenwoordige sterker op haar werken dan de poëzy van het verledene, en dat zij dus meer liefde heeft voor het helder heden dan voor het schemerachtige verleden?

Hoeveel sympathie Mevrouw van Nijwoude ook met haren man had, deze neiging deelde zij volstrekt niet met hem; want zij was eene recht Hollandsche vrouw in haar zin voor helderheid en frischheid, voor bezems en sponsen,

voor opriddersen en netjes houden; met echten nationalen tegenzin en vijandschap tegen stof, spinnewebben en warboelen - als de Bibliotheek, bij voorbeeld! Die Bibliotheek noemde zij dan ook het *spinnekoppennest*, en zij wenschte niets vuriger dan viermaal in het jaar met eene bende schoonmaaksters het *spinnekoppennest* gewapenderhand binnen te trekken, eene overweldiging, die vroeger periodiek gelukte, maar nadat een heerlijke *Boëtius de Consolatione philosophiae* a^o. 1490 Daventriae per Jacobum de Breda gedrukt verleden jaar was weg geraakt, werden de schoonmaaksters geweerd, want Mijnheer van N. - beweerde steeds dat de schoonmaaksters zijn *Boëtius* hadden gestolen.

‘Maar lieve man’ zeide zijn echtgenoot, ‘hoe kunt ge nu zoo praten: wat zouden zij daaraan hebben: een oud, leelijk, stoffig boekje misschien, en dan Latijn: - dat is immers voor hen zonder eenige waarde.’

‘Oud en leelijk!’ En mijn vader wist niet of hij boos moest worden of bedroefd. ‘Oud en leelijk! dat zijn je schoonmaaksters! en Latijn! - En geen waarde! een drukje van Jacobus de Breda, van 1490! Een kostbare incunabel, die honderd gulden waard is!’

“t Is zonde van het geld,’ meende Mevrouw van N.-.

‘Phoe!’ zeï Mijnheer van N. -, met een geluid dat zoowel een famielietrek had van een zucht als van een verontwaardigingskreet; zette zijn hoed op en stapte de deur uit.

Voor mij was het spinnekoppennest een paradijs vol geneuchten: 't was een lusthof, waar ik niet alleen bekende, maar telkens nieuwe bloemen en vruchten ont-

dekte. De profane wereld vond die kamer akelig en somber, maar voor een ingewijde - en uit instinkt was ik eenigzins een ingewijde - wat een geheimzinnigheid en poëzy in die vergadering, zamengesteld uit de levende geesten van allen die ooit op het gebied van verstand, hart en verbeelding groot zijn geweest. Het was als of de omgeving dier duizende boeken daar een zekeren invloed en geestelijke aantrekking uitoefende. En 't was een zonderlinge gedachte dat die duizende schrijvers, wier stof over de geheele aarde verspreid was, hier in eene kleine ruimte vergaderd waren in den geeste - en in perkamenten of lederen banden.-

Welk een dwaasheid zou het geweest zijn zoo die Bibliotheek aan eene woelige bedrijvige straat ware gelegen, waar ratelende karren de glazen zouden hebben doen rinkelen en de oude heeren op hunne planken doen dansen, waar de voorbijgangers den neus der materiële werkelijkheid, in dit heiligdom des geestes hadden kunnen steken. Menigen ochtend zat ik aan den voet van een der groote kasten in de boeken te snuffelen, nu eens tot over de ooren verdiept in stoute daden, of avontuurlijke reizen en ontdekkingen, dan weder als een vlinder op de bloemen, her- en derwaarts, van het eene boek op het andere vallende.

Die onverzadelijke dorst naar *weten*, die den mensch bezielt! Als kind breken wij ons speelgoed om te zien hoe het van binnen is zaamgesteld. Als knaap vragen wij van alles, *hoe?* en *waarom?* En het geheele leven door houdt de denkende geest nimmer op met vragen en zoeken.

Voor vragen en zoeken was stof genoeg in de biblio-

theek. Zij bevatte verscheidene boeken, die mijn vader niet gaarne had dat ik zag of las, - maar! die hadden niet zelden de meeste aantrekkelijkheid voor mij! en al had ik nog niet gelezen het *nitimur in vetitum semper, cupimusque negata*, de waarheid van dat gezegde was toch reeds op mij toepasselijk.

Of is het wel alleen dat *cupimusque negata*, dat ons naar andere boeken deed grijpen dan die voor ons gemaakt waren? - Is het niet een meer zamengesteld verschijnsel? Ik denk ja. Het moet een instinktmatig zoeken zijn om onze behoeften te voldoen.

Leg voor een jongen,
aan de eene zijde, alle met opzet en studie voor hem geschrevene werken,
en aan den anderen kant, wat ge maar wilt van werken van wetenschap, letteren of kunst die niet met het oog op zijne behoeften geschreven zijn, en die men soms meent dat te hoog voor hem zijn.

Hij zal zonder missen naar de laatste soort grijpen. Hoe komt dat?

Omdat er een verbazend, hemelsbreed verschil is tusschen een jongen, een werkelijken jongen van vleesch, been, bloed en al wat er verder bij hoort, en een jongen zoo als wij hem in boeken zien voorgesteld of men hem zich meestal verbeeld heeft. Een der gevolgen van dit verkeerd begrijpen is, dat alle boeken die men voor de *lieve jeugd* schrijft geen doel treffen en geen vrucht dragen. Velen meenen dat als zij een werkje hebben, met een weinig minder grondigheid, met een weinig minder

verstand, met een weinig minder kennis geschreven dan noodig is in een boek voor een groot mensch, en wanneer de schrijver daarbij, zich bukkende en inkrimpende tot de jeugdige vatbaarheid, zijn stijl zoo dood eenvoudig en naïf, zijn geest zoo lief en zoetsappig en zoo klein heeft gemaakt, en boven op dat boek gezet heeft: '*voor de lieve jeugd*,' - dat zij dan al een heel lief en belangrijk boekje voor hunne kinderen hebben, waar de lieve jongens gretig op zullen vallen, en uren lang zoet meê zijn.

Maar vóór alles, praat een jongen nooit van de *lieve jeugd*. Een jongen *wil* niet lief zijn, *wil* niet *lief* gevonden worden, en gij kunt hem geen grooter afschuw van deugd en beminlijkheid inboezemen, dan door hem die als *zoo lief* voor te stellen. Hij wil ook niet als kind beschouwd worden, dat is zijn zwak; en in spelen en leeren vliegt zijn geest reeds vooruit in de toekomst. Hij weet en voelt zich krachtiger, wijzer, ontwikkelder dan men waant dat hij is; en omdat men dat niet acht, wordt hij zoo miskend en gegriefd. 't Is somtijds alsof hij werkelijk van de toekomst, wier kiemen in hem liggen, reeds het voorgevoel heeft, alsof hij zich somtijds reeds de man voelt die hij worden zal; van daar dat er vaak eene zedelijke kracht, een verstand, een gevoel boven zijne jaren bij hem is, dat of niet gekend of niet begrepen wordt. En toch blijft hij knaap.

Dit zaamgestelde en moeilijk te begrijpen wezen, waarvan de anthropologische studie nog verre van uitgeput is, is een wereld op zich zelve. Een wereld met haar eigen toestanden en verhoudingen, haar eigen gevoelens, haar eigen denkbeelden.

Vandaar dat zij voor de ouderen van dagen zoo moeilijk in alles te begrijpen is. Vandaar die scheeve beoordeelingen, en die boeken zoo totaal onberekend en ongeëvenredigd aan de behoeften des jongen geslaches.

Wilt gij eene proeve nemen met een dier boeken voor de lieve jeugd? Neem van Alphen. Als ik hem nu lees, vind ik hem lief en dikwijls treffend, maar in mijn jeugd!

Er was geen schooljongen die niet walgde van: *eerst ter belooning een kusje of twee*, die geen onuitstaanbare pedanterie vond in: *deez perzik gaf mijn vader mij, omdat ik vlijtig leer*, of die niet volkomen partij trok voor den wakkeren vechtersbaas, die den bevreesden en wijsneuzigen pimpelmees uitschold voor een *laffen jongen zonder moed*, terwijl het in onze klasse algemeen ten hoogste werd afgekeurd dat, in eene eerlijke vechtpartij, de wijze redenerende mijnheer, 'die een krijgsman was,' tusschen beiden kwam.

Al die denkbeelden waren zoo geheel anders dan die der werkelijke jongenswereld.

Is het wonder, dat ik meer hield van Sheherazade en de zeven eenoogige Calenders, en Sindbad en den vogel Roc?

In onze stad was een Gijmnasium, en toen ik den behoorlijken leeftijd had, ging ik daar dagelijks heen, om mij te laten volpompen met klassieken nectar, benevens nog eenig modern voedsel.

Met eene zekere pedanterie aan dat tijdperk eigen, werden wij gijmnasiasten weldra groote beminnaars van de

oude classici, en zagen met verachting neêr op alle jongens die geen Latijn en Grieksch kenden; wij vonden het bepaald een zedelijk gebrek in iemand, zoo hij geen Latijn en Grieksch kende.

‘De oude klassieke letterkunde,’ zeiden wij, ‘is toch de ware en de schoonste! Wat is al dat nieuwe anders dan navolging? Navolging van de ongelijke meesterstukken der oude classici? Wat waren al de nieuweren te zamen vergeleken bij Homerus alléén? Waar was de echte poëzy, de echte welsprekendheid, de echte historiekennis, zoo niet bij de oude classici! Spreek mij dan niet van de nieuweren; wij houden het bij de oude classici!’

Ik moet bekennen, dat als men ons gevraagd had: ‘wat is dan het onderscheid tusschen die ouden en nieuwen, tusschen de classici en romantieken?’ dat wij raar zouden hebben opgekeken en weinig geantwoord.

O tijd van krachtige opwellingen, van onberedeneerde, maar dan ook warme, gloeiende, oogenblikkelijke voorliefde en neigingen!

Thands vrees ik dat, als het woord er uit moet, wij toen al zeer onbesuisd en bevooroordeeld te werk gingen in onze vereering der classici; doch thands zijn wij meer beredeneerd en veel wijzer - maar ook zooveel koeler en minder ontvankelijk! Hoe het zij, wij zullen er ons niet minder wel bij bevinden, geloof ik, indien wij dien trek onzer jeugd niet al te zeer weg redeneren en uitroeijen, en wij zullen het ons niet beklagen in het leven, wanneer wij *hierin* nog jong zijn gebleven, dat er voor ons nog vertrouwen en oogenblikkelijke, instinktmatige voorliefde, nog warme, al is het soms onberedeneerde ingenomenheid blijven bestaan.

Er was altijd eene buitengewone beweging op straat als wij, gelijk een levendige bijenzwerm, het gymnasiale gebouw verlieten. Dan braken al de door het Rectorale oog in bedwang gehoudene elementen los, dan hoorde men de uitingen van elk afzonderlijk individu; de een schold op den ouden baas, de ander luchtte zijn bedwongen levenslust in straatschenderijen; hier waren er die spraken van wat er dien dag op school gebeurd was, over thema's, nota's, en den strijd om den voorrang en de praemia; ginds was er een bezig zijne boeken in pet, en zakken van broek en buis te verbergen en liep deftig als een mijnheer; de meesten stoeiden, joelden en babbelden door elkander.

Wat een verscheidenheid van karakter en aanleg! Dat zou men niet vermoed hebben, als men ze een half uur vroeger gezien had, allen aan gelijke tafels en banken gezeten, allen met het zelfde boek voor zich, allen peuterende op den zelfden zin van Plutarchus, en dien naar den zelfden grammaticalen regel uitrafelende.

'Bah! wat was de oude weêr lastig en vervelend!' zeide Piet.

'Waarom was je ook zoo stom!' antwoordde Jan.

Zoo zijn ze, ruw maar rond. Twintig jaren later zal Jan zeggen: 'Als ik de vrijheid mag nemen het op te merken, geloof ik, dat de geachte spreker daarin ongelijk had en dat zijn geheugen hem voor een oogenblik bedrogen heeft op dat punt.

'Stom? pedante vent!' zei Piet.

'Ja zeker! jongens is het niet stom, dat hij niet weet hoe een choriambicum Asclepiadeum is?'

Gelach en toestemming.

't Is de schuld van dien ellendigen Kees,' zei de

persoon die gefaald had in de eigenschappen van het choriambicum, 'die heeft geklikt dat ik in mijn boek keek.'

'Geklikt?' en er waren al handen aan de kraag van den ellendigen Kees, en laarzen dicht bij zijn.... eind van zijn rug, want de volks-gerechtigheid is snel.

'Stil, houdt op!' riepen sommigen; 'niet allen te gelijk!' riepen eenige ouderen; 'eerst hooren!' zeiden enkele juristen.

'Kees is het waar?'

'Ja!' schreeuwde deze in zijne kwaadheid. 'Hij kijkt altijd in zijn boek, en hij doet altijd valsch - en dan heeft hij den naam van zoo knap,' vervolgde de naijverige, kleingeestige Kees, 'en ik zal het van iedereen zeggen daar ik het van zie!'

Kees was algemeen gehaat en als de gelegenheid zich opdeed, barstte gewoonlijk die vete van alle kanten los. Het regende nu ook van alle zijden klappen en schoppen, en eindelijk werd hij met zijn hoofd in een emmer met water geduwd, zoodat hij er erbarmelijk uitzag. Een was er, die hem een zakdoek gaf om zich te droogen, en zoo droop de gestrafte klikker naar huis.

Maar hiermede was de miskenner van het choriambicum niet geholpen, want de ongelukkige had door dien misgreep zijn plaats van eerste der klase, althands voor het oogenblik, verloren. De knapsten onder ons dachten wijsgeerig genoeg om aan die denkbeeldige en niets bewijzende eer niet te veel te hechten, maar Piet was een van die jongens, die door de eerezucht en strengheid hunner vaders werden opgeprikkeld en nagereden. De arme sukkel was daardoor uitgebleekt, als dronk hij niets dan *eau de Javelle*, en mager van de zenuwachtige inspanning van elken dag.

Hij was dan nu ook neêrgedrukt en angstig, en zijn klamme vingers beefden, en zijn gejaagd gemoed zag met schrik naar het einde van het jaar. Maar een van ons, wiens vader het niet achtte op welk nommer zijn zoon zat en welken prijs hij had, maar dien het genoeg was, dat hij een vlugge en knappe jongen was, en die Piet nu over het hoofd was gesprongen, redde hem.

‘Hoor eens Piet,’ zeide hij naderhand onder drie of vier vertrouwden, ‘ge weet dat mijn vader ‘t mij nooit lastig maakt, ik beloof je, dat ik je vóór zal laten en vóór zal laten blijven.’

Wij hebben dien trek van edelmoedige opoffering, waardoor hij zijn kameraad een jaar van angst en kommer, en misschien eene ziekte bespaarde, altijd bewonderd. Hij stierf kort daarna, maar wij geloofden dat hij genoeg gedaan had, om den hemel te verdienen.

Eenige dagen later vloog de gonzende bijenzwerm, na het verwerken van den Attischen honig, weêr uit. Er vormde zich een groep om een persoon heen.

‘Jongens,’ zeî deze, ‘kijkt eens wat een mooie Aulus Gellius ik gekocht heb.’

‘Laat zien, laat zien!’

‘Waar hebt ge dien van daan?’

Er was altijd veel belangstelling in het koopen en verkoopen van klassieke auteurs, en wij redeneerden met veel geleerdheid en animo over goede en slechte edities, over *Elzeviers*, *Bipontijnen*, *Minellen*, *in usum Delphini* enz.,

van goede en slechte noten, van *pontes asinorem*, etc.

‘Van het stalletje van Levi gekocht - voor een spotprijs.’

‘t Is een Elzevier.’

‘Heeft je vader ook Elzeviers?’ vroeg er een aan mij.

‘Een plank vol,’ zeide ik met trots. Maar toen ik daarop vertelde, dat mijn vader ook boeken had, die nog wel honderd jaar ouder waren dan de Elzeviers en nog veel kostbaarder en zeldzamer, was er eene algemeene bewondering en beloofde ik, in de vreugde van mij op mijn vader te kunnen verheffen, zulk een boek eens meê te brengen.

Den volgenden dag bracht ik een zeer ouden druk van Boëtius mede, en leende dien aan een der jongens. Zoo kwam het eigenlijk dat de Boëtius uit de Bibliotheek was weg geraakt, ten gevolge waarvan de schoonmaaksters verdacht en geweerd werden (want ik dorst de ware toedracht niet bekennen), en het spinnekoppennest niet mocht worden schoon gemaakt.

Zoo zitten de belangrijkste gebeurtenissen aan allerlei nietsbeduidende draden vast. De belangrijkste gebeurtenissen, zeg ik, want het schoonmaken der Bibliotheek was er eene. Geene zaak was er in huis, die met zooveel omzichtigheid moest behandeld worden, geen punt zoo teeder, geen roerde zoovele gemoedsaandoeningen, niets dat Mijnheer van N. - zoo uit zijn humeur bracht.

‘Vertel nog eens wat van dat portret,’ vroeg ik eens aan mijn vader, op het afbeeldsel eener dame wijzende dat zich bijzonder van mijne kinderlijke verbeelding had meester gemaakt.

Er hingen in onze woonkamer verscheidene familieportretten. Sommige heeren hadden roode rokken aan en gepoederde hoofden, andere harnassen; dames waren er met torenhooge kapsels, met japonnen die veel lieten zien van het: *onbeschaemde mij*, waarover Huijgens de dames van zijnen tijd berispte, of met hooge stijve keursen en breede kragen: sommige met fronsen, andere met nu honderdjarige glimlagchen, die nog op hun gelaat blonken nu die lippen al lang tot stof waren vergaan en zich vermengd hadden met de aarde, en daaruit misschien distels en brandnetels, misschien bloemen hadden doen opgroeijen.

Al die portretten, met gezichten die allen de kenmerken hunner eeuw droegen - want wie oude portretten bestudeerd heeft zal zien dat elke eeuw haar eigenaardige soort van gezichten voortbrengt, even als haar eigene soort van zeden en gedachten - al die portretten vervulden mijne jeugdige verbeelding en waren de vormen waarin de nevelbeelden mijner fantazie zich hulden, de gestalten waarin de personen mijner denkbeeldige wereld zich kleedden; maar geen was er dat altijd en bij herhaling mijne aandacht zoo zeer trok, als dat *één*e portret.

Het was het portret van eene oud-tante, waarvan de sterk sprekende trekken krachtig uit den zwarten lijst en donkeren achtergrond naar voren kwamen. Zij was op veertigjarigen leeftijd afgebeeld. Zij had een fier oog en vasten mond en was versierd met eene muts met oranje-wit-blaauw lint en een zwart satijnen mantel met kap, gevoerd met oranje zijde.

Het stuk was breed geschilderd en met veel talent, ja met genie. Het waren niet slechts de uitwendige trekken - die altijd eenigzins gemaskerd zijn - van het gelaat, die hierop waren afgebeeld, maar het was alsof de onbekende schilder zijne penseelen in de ziel van het oorspronkelijke had gedoopt en met de diepste verwen en tinten uit haar hart het afbeeldsel vervaardigd. Met die tinten had hij de geheimste trekken van haar karakter geteekend, en die slechts licht en dun overdekt, juist even genoegzaam om de toen levenden wel te doen nadenken, doch ze geen aanstoot te geven (de schilder had in haar karakter een hevigen hartstocht ontdekt), en wel wetende, dat de tijd, de dunne verwlaag afvretende, later met nog grootere waarheid zijn portret zou voltoojen.

Wondervolle, geheimzinnige kunst! Zonder dat ik van dit alles toen reeds bewust was, bezat het portret steeds eene geheimzinnige aantrekkelijkheid voor mij, en in de schemeruren na den maaltijd nam ik dikwijls de gelegenheid waar om mijn vader er over te ondervragen.

‘Eens,’ zeide Mijnheer van Nijwoude, ‘was er iemand die zeide: ‘ik wou dat ik zijn kop had en er soep van kon koken! raad eens wie dat zeide....’

‘Zeker een kok of een slager die van een kalf of varken sprak,’ zeï mijne moeder, want het was juist in den slachttijd en hare gedachten waren daarmede vervuld.

‘Neen,’ zeï Mijnheer v. N. -, bedenkelijk het hoofd schuddende, ‘de kop, waarop die woorden doelden, was die van een mensch, een Christenmensch, en wel van een Dominé.’

Ik dacht terstond aan de Kanibalen, waarvoor Robinson Crusoë, en ik met hem, eens zoo geschrikt waren,

en ik opperde de veronderstelling, dat het misschien een van die heeren was, die dit gezegd had.

‘Neen,’ zei Mijnheer v. N. -, weêr bedenkelijk knikkende, ‘de persoon die deze woorden sprak, was een Christenmensch, ja zelfs eene vrouw - het was - tante.’ En hij wees naar het bewuste portret.

‘O, dat is het! dat is het!’ riep ik op eens uit, ‘dat is dat wonderlijke en onbegrijpelijke van het gezicht! Nu weet ik eindelijk wat het is! vader heeft de schilder dat geweten, heeft hij die woorden gekend?’

‘Heeft de schilder die woorden gekend,’ zei Mijnheer van N. -, mijne woorden herhalende, zoo als hij gewoon was, wanneer hij iets opmerkelijks in eene vraag vond, en terwijl hij mij met de uiterste verbazing beschouwde: ‘Gij zijt een zonderlinge jongen, heeft de schilder die woorden gekend? zonderling, en die opmerking die een kind doet, is mij nog nooit in de gedachte gekomen.’

‘Ja waarlijk,’ vervolgde hij na eenig peinzen, ‘de schilder zal ze gekend hebben en die woorden, tot een les voor het nageslacht, in hare trekken hebben willen uitdrukken.’

‘Waarom heeft hij ze er dan niet onder geschreven?’ vroeg ik.

‘Er onder geschreven?’ herhaalde Mijnheer v. N. - mij weder met verwondering aanzierende, doch daarop glimlagchende, vervolgde hij: ‘Wel, het is mogelijk dat hij van plan was die woorden als motto onder de schilderij te plaatsen, maar dat de dame dit niet heeft verkozen!’

‘Wel, wel!’ zeide Mevrouw van N. - lagchende, ‘het is immers niet waar, wat gij daar van tante verteld hebt?’

‘Zóó waar,’ zeide haar echtgenoot, ‘als het op die gelaatstrekken duidelijk te lezen staat, al heeft een kind het mij moeten wijzen. - Zij was toch eene vrouw met edele eigenschappen, maar zij sprak deze woorden onder het woeden der partijschappen, in 1795, in tijden van blinden haat: zij met haar gantsche geslacht getrouw aan het toen verwijderde Vorstenhuis verkleefd, zij sprak zoo van eenen Dominé die, en hij ook met hoogst laakbare heftigheid en verbittering, der andere partij was toegedaan. Het is droevig dat haat en hartstocht op eene schoone ziel zulk een vlek kunnen werpen, maar laten wij feilbare menschen haar niet te hard veroordeelen.’

En zich weder in zijne overdenkingen terugtrekkende, prevelde mijn vader: ‘Of de schilder die woorden gekend zou hebben? die opmerking treft mij nog.’

Wij waren nog eenigzins onder den indruk van het gehoorde, toen onze plompe boerendienstmaagd, trouw als goud, met hare verweerde mahonyhouten armen, licht kwam brengen. Toen zij dit op de tafel zette, werden haar ontdaan gelaat en roode oogen zichtbaar.

‘Wat is er gebeurd?’ vroeg moeder zacht. Zij gaf geen antwoord, en zoo het mogelijk ware dat hare donkerroode wangen een nog hooger tint aannamen, zou ik zeggen dat zij bloosde.

‘Wat is er meid?’ herhaalde moeder zacht, en op eene aanmoedigende wijze. Geen antwoord. Zij begint te beven en een tip van het blaauwe harde schort wordt

opgevat en daarmede met kracht in een der oogen gewreven.

‘Mensch, wees voorzichtig!’ zei moeder, ‘wrijf je oog niet uit! Komaan, zeg mij wat is er gebeurd; wees niet bedeesd! heb je je knip verloren? - of heeft Jasper je verlaten? - of - of -’ en mijne moeder keek ernstiger, ‘ge hebt immers niets kwaads gedaan?’

‘t Is - kapot,’ zei ze eindelijk tusschen hare snikken door, ‘ik geloof - dat de - e kat.....’

‘Wat!’ zei Mijnheer v. N. - plotseling opziende van zijn boek, ‘wat heeft de kat weêr gebroken?’

Want men moet weten, dat de kat reeds het breekbare van onzen gantschen inboedel getierceerd had.

‘Het mooie glas,’ stotterde de beangstigde deern.

Als al de glazen van de vensters, en er zijn er vier en twintig, tegelijk waren in scherven gesprongen, had Mijnheer van N. - niet meer kunnen schrikken dan nu?

‘Bliksemsche lompert!’ riep hij driftig uit, de vuist op de tafel slaande, terwijl Mevrouw v. N. - naar de wankelende lamp greep, ‘kunnen je ruwe pooten dan niets heel laten? ik wou dat je zelf in honderdduizend stukken was gevlogen....’

De meid liep weg.

Het gebroken glas, was een oude gesneden wijnroemer, dien Mijnheer v. N. - gewoon was te gebruiken en dien hij zeer in eere hield.

Drift was (vide in voce: *Tante*) een familiegebrek. Mijnheer v. N. - stond op, liep door de kamer, en zoo kwam hij bij het portret van tante. Hij stond stil en

keek het aan. En weder in de kamer op en neder loopende, terwijl hij op zijne lippen beet, een teeken van storm en beweging in zijn binnenste, ging hij wederom voor tante's portret stilstaan.

Zijne vrouw intusschen zeide niets. Was het verstand of instinkt?

Zeker was het gelukkig, want het lag in mijns vaders aard dat het minste woord de goede werking zou gestoord hebben van het zedelijke proces dat inwendig plaats had.

Als naar gewoonte, had hij spijt en verdriet over zijn driftigen uitval. Er was strijd in zijn binnenste. De opoffering der driften en het beteugelen der hartstochten, is een der schoonste en verhevenste trappen van menschenlijke veredeling; maar het is zoo moeilijk, dien te bereiken of altijd te bezitten. Mijnheer v. N. - ging naar het belkoord en vatte het om te trekken.

'Maar,' zeï schaamte en trots, 'moet een man als gij, verschooning vragen aan eene plompe boerendeern? Is dit niet ongehoord?'

'Is zij niet evenzeer een mensch als gij?' zeï het edeler gevoel, 'is de eene mensch zijn broeder of zuster mensch, geene vergoeding verschuldigd voor het aangedane leed? is de eene mensch onfeilbaar, dat hij zoo scherp kan oordeelen over den anderen?'

'Maar,' opperden schaamte en trots, zich verkleedende en vermommende, 'is het wel gepast, dat een Heer verschooning vraagt aan zijne minderen, aan zijne dienstbaren? worden hierdoor de maatschappij en hare toestanden niet in gevaar gebracht? zal zoo doende de orde niet gebroken worden?'

De hemel weet wie het zou gewonnen hebben, en of

niet eindelijk weêr, zoo als vaak gebeurt, schaamte en trots, den mensch een rad voor de oogen draaijende, hem zouden bewogen hebben niet alleen iets verkeerds te doen, maar hem zelfs dat verkeerde als iets goeds hebben doen voorkomen.

Gelukkig kwam de meid binnen met de stukken van het gebrokene glas.

Mijnheer v. N. - keek strak op zijn boek, hoewel ik zou willen wedden dat de regels in een nevel voor zijne oogen dansten en geen daarvan tot zijn verstand doordrong.

De eene tip van de boezelaar der meid was geheel nat en haar eene oog bijna weg gewreven, thands was zij met de andere tip bezig het tweede oog te wrijven, alsof zij een watervlak uit onze tafel moest boenen.

'Zôô heeft het gezeten!' zeide zij snikkende, en de stukken aan elkander passende.

'Kom meid!' zeï Mijnheer van N. -, 'houdt maar op met wrijven - het is - niets - maar, vergeef - vergeef gij mij mijn drift....'

De tranen schoten mijner moeder in de oogen en zij omhelsde haar man met de sterkste teekenen van bewondering.

'Ach!' fluisterde hij naauwelijks hoorbaar, 'laten wij nooit nalaten iets slechts weêr goed te maken, en waarom schamen wij ons dan nog zoo dikwijls ons ongelijk te bekennen, als ons hart er ons toe noopt!'

'Vader!' riep ik snikkende, '*ik* heb den Boëtius weg genomen.'

Jean Huarte, beroemd medicus in de 16de eeuw, en schrijver van het *Onderzoek over de vatbaarheden van den menschelijken geest*, heeft de ontdekking gedaan, dat droogheid of vochtigheid der hersenen de oorzaak is, dat sommige soorten van vliegen verstandig zijn en andere niet. Maar behalve deze belangrijke ontdekking en de toepassing daarvan op den mensch, heeft hij ook de middelen opgegeven om de kinderen met die vatbaarheden te procreëren die men verlangt.

Hoe belangrijk de eerste ontdekking is voor de veredeling van het vliegenras, dat zulks hard noodig heeft, om bij voorbeeld de onbeschaamdheid af te leggen waarmede zij op iemands neus gaan zitten, wil ik slechts even aanstippen. Niet minder gewichtig, vooral voor het onderwijs, dat moeilijke probleem waarover al zóóveel woorden gewisseld zijn dat het geen wonder is zoo zij door al dat wisselen, even als de oude dubbeltjes, scherp zijn geworden, is de tweede ontdekking van Huarte; want wanneer zijne regelen gevolgd worden, zal men natuurlijk met juistheid weten welke vatbaarheid de kinderen bezitten en ze daarnaar kunnen doen onderwijzen, terwijl het alsdan te hopen is dat men, door de klaarblijkelijkheid van het groote verschil tusschen al die koppen en harten, ze niet meer alle aan eene zelfde behandeling zal durven onderwerpen.

Bij ons zaten nog de meest verschillende vatbaarheden

jaar in jaar uit, aan juist eendere banken, naar juist eendere vooraf bepaalde regelen, een juist eenderen ontwikkelingsloop te volgen. Twee en twintig jongens zaten daar.

Als men ze één voor één trepaneerde - schrikt niet moeders! het is slechts eene metafora, eene rede-figuur waarmede men zegt wat men niet meent - en hunne hersenpannen als deksels oplichtte, dan zou men in die twee en twintig hersenen zien, dat de eene eigenaar vatbaarheid heeft voor de afgetrokkene wetenschappen, de andere niet tot de diepte der dingen zal kunnen doordringen maar immer aan de oppervlakte blijven hangen; dat de een den takt heeft van generaliseren, de andere van analyseren; dat er in dezen poëzy zit, in gene cijfers; (hoe nuttig zou dat trepaneren toch zijn, en hoe jammer dat er eenige kleine bezwaren mede gepaard zijn), dat des eenen vermogens diep verscholen liggen en eerst bij den aanstoot van gunstige omstandigheden zullen opkomen, dat die des anderen reeds vroeg en hoog zullen opgroeijen, doch wel bladeren en bloemptjes, maar geene vruchten zullen leveren; men zou zien eindelijk, dat even als die twee en twintig jongens twee en twintig verschillende neuzen hebben, zoo ook de eigenschappen, de krachten, de behoeften der hersenen bij elk verschillend zijn. En intusschen worden al die verschillende planten in de zelfde trekkas, aan den zelfden dampkring blootgesteld, en zit de wijze tuinman in zijn kathedr en giet over allen het zelfde vocht uit, een gietsel geschiedenis, een gietsel oude en een gietsel nieuwe taal, een gietsel logica of een gietsel prosodie.

Is het wonder, dat zoovele van die planten in 't wild schieten of vergroeijen of in 't geheel niet opkomen?

Soms ook verbeeld ik mij, dat men bij ons jongens te werk ging als bij het opzetten van een apothekers- of drogist-winkel. Van alles moesten wij zoo wat in den winkel hebben, van alle markten moesten wij t' huis zijn. Het was dus in dit systema natuurlijk dat het er op aan kwam van alles en zooveel mogelijk in die winkels op een te pakken, met andere woorden, de hoofden der jongens zooveel mogelijk maar te vullen en te vullen. Nu is er in een jongenshoofd toch maar eene zekere ruimte. 't Is waar die ruimte is wel voor uitzetting vatbaar, maar even als er een eind is aan de rekbaarheid van elk elastiek voorwerp, is er een eind aan wat mijn vader: '*de elasticiteit der hersenen*' noemde.

Ware het dan niet verre weg beter.

Ik zie iemand de pijp uit den mond nemen, om daarmee bedenkelyk te tikken op een der knopen van des tegenpartij's rok, en zijne lippen zich plooijen om te zeggen: '*de beste stuurliu staan aan wal.*'

Maar Mijnheer! dit is een argument misschien tegen den beoordeelaar geldende, maar niet tegen het beoordeelde feit zelf; en dit feit is, dat men te veel vult en te weinig *zelf-denken* leert, te veel waarheden aanbrenge in plaats van ze van zelve in de ziel te doen ontkiemen, dat men te veel opeen stapelt en te weinig verband en zamenhang doet opmerken, dat in alles de grammatica, de regel of de vorm geleerd wordt, nergends de geest en de ziel.

Onze meesters intusschen begrepen 't anders en vulden maar, vulden, vulden maar; gantsche boeken met aardrijkskunde, optellingen van al de steden van al de lan-

den, gantsche rissen jaartallen en feiten (als rissen uijen in den winkel hangende) geregen aan chronologische doch zeldzaam logische draden, ontzettende massa's, woordelijk op te zeggen (of wij den inhoud en den zin kenden en begrepen, deed er niet toe) honderde veldslagen met het getal dooden en verminkten - van weêrszijde: duizende regels en voorbeelden (niet te vinden als het op de toepassing aankwam). Zoo vulden zij maar altijd door, en van alles door en achter elkaâr - en ik weet niet, wat er van al de hoofden en hersenen zou geworden zijn.

Gelukkig dat de reddende natuur den jongens, nevens de eigenschap van onthouden, ook die gegeven heeft van *vergeten*.

Wat ik niet vergeten heb, dat is Mijnheer Tjilp en zijne viool in de met gemarmerd papier beplakte kartonnen doos.

Mijnheer Tjilp was de persoon die mijne jeugdige begaafdheden zou vermeederen met mij de kunst te leeren van de viool te bespelen.

Iemand die beweerde dat er in het leven al wanklanken genoeg zijn, zou niet begrijpen waarom men die nog trachtte te vermeederen met die welke ik uit mijn speeltuig haalde. Maar bij wien dit ook moge zijn opgekomen, zeker nooit in het hoofd van den goeden Mijnheer Tjilp, want zoo die wanklanken al in de wereld bestonden, hij was niet degeen die er bittere aanmerkingen op zou maken.

Als Mijnheer Tjilp dan aankwam met zijn gemarmerd papier beplakte vioolkast in de hand, gingen wij in

een klein werkkamertje dat ik had, en dan vervulde ik de lucht in huis gedurende een uur met de erbarmelijkste geluiden die ooit door de aanraking van paardenhaar en kattendarmen kunnen veroorzaakt worden.

Ik vrees, dat Mijnheer Tjilp veel heeft moeten lijden, want zijn oor was even gevoelig als zijn hart.

Later beproefde hij mij fluit te leeren, maar ik kon het nooit gedaan krijgen om in dat kleine gat te blazen, en als ik het bij herhaling beproefd had en mijne lippen in allerlei vreemde en scheeve bochten gedraaid, dan kwam er altijd een onwederstaanbare lach bij mij op, en plooide de lippen in een stand volstrekt ongeschikt om te blazen. Ik scheen geen mond en vingers te bezitten, geschikt om eenig instrument te leeren bespelen, en toch - kwam ik in eene verheffing en vervoering zoodra ik muziek hoorde.

Dikwijls liet ik viool en fluit rusten, en speelde Mijnheer Tjilp alleen en luisterde ik, of ook, toen ik ouder werd, besteedden wij onzen tijd met praten.

Mijnheer Tjilp was sinds jaren een huisvriend. Bij eene bijzondere gelegenheid, hadden Mijnheer van N. - en hij in elkanders hart gekeken en elkander leeren waarden.

Mijnheer Tjilp was een onbekend, eenvoudig man. Zijne stille wijze van zijn en handelen zou hem door de meesten onopgemerkt hebben doen voorbijgaan, of het moest wezen dat men hem uitlachte om zijn brutaal ouderwetschen rok en zijn zonderlingen hoed. Hij was een doodvijand van het *trumpetting oneself*, en met zijne kennis te koop te loopen of zijn gevoel in het openbaar uit te stallen, waren twee hem geheel onbekende dingen. Ik vond het altijd een wonderlijk contrast, dien man, die

er zelf zoo onaanzienlijk en zonderling uitzag, zoo ingenomen te zien met alles wat schoon is. Want dit, die liefde voor het schoone, was hem bijzonder eigen; het was, alsof hij bijzondere organen bezat om het te genieten, en alsof die er op afgericht waren dit overal op te sporen en te vinden. Of het zedelijk schoon was, of schoon der natuur of der kunst, wat daarvan in het leven bestond wist hij te vinden, en hij trachtte altijd die zijde der wereldsche verschijnselen in het oog te houden die iets schoons bezat. Maar dat die wereld en hare verschijnselen vaak hiermede in pijnlijken tegenstrijd waren, behoeft naauwelijks opgemerkt te worden. Mijnheer Tjilp had er dikwijls de smartelijke ondervinding van gehad, en dit had wel bijgedragen om bij hem die stille gevoeligheid te ontwikkelen. Maar zijn geloof aan het schoone werd daarom toch niet uitgeroeid.

‘Jongen,’ zeï hij mij meermalen, ‘ik geloof wel, dat de menschen het leven somtijds leelijk maken, maar bestaat daarom toch het schoone niet overal? Daar hebt gij de kunst, onuitputtelijke bron van schoonheid: zie naar de lucht en boomen, de natuur, even onuitputtelijke bron.... en in het leven, och, er moet natuurlijk in het plan der Voorzienigheid ook leed en boosheid toegelaten worden; maar waarom kunt gij niet de zonzijde zoeken in plaats van de schaduw?’

‘Maar,’ zeide ik, ‘Mijnheer Tjilp! het gebeurt toch dikwijls, dat de zon achter de wolken is.’

‘Jongen, ik kan je bij ondervinding verzekeren, dat het dan toch altijd verwarmend en verheugend is, naar de zonzijde van anderen te kijken.’

‘Geloof me, geloof me,’ zeide hij mij een anderen

keer weder, 'het schoon is in zijn verheven zin, een der stralen van den glans der Godheid: zoek het, bevorder het, bemin het, want het is een van de middelen, die den mensch tot haar kunnen terug voeren.'

Hij kon soms verwonderlijk mooi spelen, Mijnheer Tjilp, zoo verwonderlijk mooi, dat de meeste menschen het leelijk zouden gevonden hebben; maar zóó, dat, ik wil er om wedden, Mozart en Weber, geen watten in hunne ooren zouden gestoken hebben als ze hem gehoord hadden, zóó verwonderlijk, dat het soms net was alsof men een veel beter mensch was, soms alsof men haast lust zou hebben gehad een traan te laten glippen. Nu en dan speelde hij voor ons in den tuin als het een warme zomeravond was, en als dan de duisternis viel, en de lucht om ons heen in een zee van harmonie herschapen was en gelijk een zoete adem ons oor en onze ziel streefde, en de sterren opkwamen, en er telkens een nieuwe begon te flonkeren als kwamen zij allen op om te luisteren, dan was alles een wonderlijk betooverde wereld en scheen mij Mijnheer Tjilp, die zooveel schoons en liefelijks kon scheppen, - een *groot man*.

En zonderling, als het [li]cht werd aangestoken dan was het slechts een dun, oudachtig mannetje, die met zijne magere handen op een ouden vedel speelde. Dan was de betoovering gebroken. Was dan de wellust, die de ziel genoten en de ideale kring, waarin zij eene wijle vertoefd had, ijdel en dwaas geweest? Men zou even goed kunnen zeggen dat de viool van Mijnheer Tjilp niet bestaat.

'Ik geloof,' zeî Mijnheer van N. - nadenkend, 'ik

geloof dat er meer waarheid is in het oude verhaal van den speelman die allen, waar hij kwam, met zijn viool betooverde en met hen kon doen wat hij wilde, dan men denkt: ik meen geen feitelijke waarheid, maar psychologische waarheid; die zijde der legende is miskend. Zoo heeft men bij zoovele zaken het feit geloochend, omdat men het bloot als een feit opvatte en niet als symbool van eene gedachte.'

'Ik heb nooit sterker werking gezien van een viool,' zeide Doctor Vijzel, 'dan in mijne jeugd: toen speelde ik ook op dat werktuig en was er eens meê bezig, toen mijn hond (wien het altijd verveelde) zoo razend werd dat hij als een tol door de kamer draaide en eindelijk, als was al zijne aantrekkingskracht verspild en had hij alleen middenpuntvliedende kracht overgehouden, als een kogel door het vensterglas heenvloog.'

Mijnheer Tjilp glimlachte en trok het zich volstrekt niet aan.

'Doctor,' zeide Mijnheer van N. - 'neem mij niet kwalijk, maar dat bewijst meer voor uw hond dan voor uw kunst.'

Er komt een tijd in het leven des jeugdigen menschen, waarin het scheppend vermogen en de verbeelding levendig werkzaam worden, en waarin de zichtbare en onzichtbare wereld hooger en gloeiender tinten ontvangen van de poëzy die blaakt in het jeugdige gemoed. Het is de tijd, waarvoor *there's music in all things*, waarin de wolken gedaanten, de lucht stemmen, de schaduwen leven hebben, waarin alles tot de verbeelding spreekt, en de

verhoogde werking van het bloed een gevoel van uitbundige kracht en levenslust geeft.

In dezen leeftijd en de stemming die hij meêbracht, kon het niet anders of het classicisme begon voor het romantisme te wijken. Wanneer ik dan weder als naar gewoonte aan den voet van een der kasten in de Bibliotheek zat te lezen, was het doorgaands één boek dat mij thands zeer aantrok. Het was eene verzameling van oude ridderromans, vol vechtende ridders en schoone jonkvrouwen (niet al te preutsch) en toernooijen, en reuzen en wonderen, die mijne verbeelding innamen en mij als in die tijden terug tooverden.

't Weder was soete ende scone,
Die sonne verbaerde an den trone
Joliselike an die morghenstonde,
Menich vogelyn dat begonde
Daer singen met soete gelude;
Bedauwet waren bome ende crude
Tot dien dat die sonne op quam.

.....

Entie maget quam an dat foreest
Daer die vogele hadden feest
Elc sanc na der naturen sine,
Daer stonden scone bloemkine
Op dat groene velt ontploken
Die scone waren ende soete roken.

Wat eene liefelijke maagd kwam daar!

Haer voorhoofd was wit ende slecht
Haer neuse scone ende recht
Hare winbrauwen bruin ende gebogen,

Lachende waren haer die oogen;
 Haer mont was cleene ende niet groot,
 Ende hare lippen rosenroot,
 Die altoos stonden in die stede
 Als om haar lief te cussen mede.

Zóó stond zij bij het water bloemen te plukken en te peinzen, tot zij op eens opzag
 en bloosde, want zij had haren lieven geselle, den sconen Rogier zien komen.

Die joncfrouwe hevet hem ontfaen,
 Sciere is si opgestaen,
 Ende quam te Rogiere ter stont,
 Ende custene an sinen mont.

.....

Liefelijke, teedere beschrijving der zoetste min. Hoe dikwijls las ik u met kloppend
 hart!

Vier eeuwen zijn voorbij gegaan, sinds deze naïve poëzy werd geschreven en
 gevoeld. Wereldrijken zijn te niet gegaan met de groote mannen daarbij behoorende,
 groote daden en groote plannen zijn tot stof en vergetelheid verkrumeld! Wat al
 verandering en ontwikkeling van beschaving en vooruitgang heeft de menschheid
 ondergaan! Wat al eens warme gevoelens en gedachten zijn verkoeld en versteend!
 En te midden van dat alles blijft, in een ruwen perkamenten band besloten, een
 dichterlijke vonk voortgloeijen, om na eeuwen nog door haar zoeten klank het
 gevoelig hart te verwarmen. O, triomf der poëzy!

Hoe was mijne aandacht gespannen als die verschrikkelijke zwarte ridder de lieve
 Galiéne heeft weg geroofd en

met haar voort vlucht. Maar wacht! daar ontwaart de roover in de verte een helder punt dat flikkert in de zon als eene ster van goude; zijn geoefend oog bedriegt hem niet. Weldra ziet hij ook den grond stuiven. Vlieg, vlieg, dappere Rogier! als ge uwe Galiéne wilt redden! Ren door, sterke Gringolet, als ge uw meester in tijds wilt brengen!

Helaas! een diepe en breede stroom scheidt hen nog slechts. Onze spanning vermeerdert. Gringolet besnuift den oever, en een goede plek gevonden hebbende, springt het kloeke ros in het water en zwemt het over.

Nu is Galiéne gered? Onze spanning is ten top. Rogier! Rogier! hoe kunt gij nog dralen - voort, voort! maar neen, trillend van ongeduld en vrees, moeten wij nog eerst lezen hoe hij afstijgt om zijn edel ros te verzorgen. Nog eerst zijn paard, zijn trouwen gezelle, gestreeld en verpleegd, en gedroogd met zijn eigen wapenrok.

En dán kwam de vreeselijke strijd.

Rogier rijdt zijn vijand te gemoet; dek u met uw schild, roept hij hem toe, en verdedig uw lijf! De zwarte laat zijne prooi los en stelt zich te weêr.

Doe decten si sich op die wile:
 En vlogen noit twee pile
 Daer men mede sciet in bogen,
 So sere als si te gader vlogen,
 Hen waren noit ridders haer genoot,
 Alsoe di twee soo sterc ende groot:
 Het scenen beide twee liebaerden,
 Ende elc sloech andren metten swaerden
 Van haren helmen grote stucken
 Dat si op hare artsoenen bucken.
 Van haren slagen waren si milde

In stucken liggen hare scilden

.....

Rogier was verheuet sere
 Ende zeide: vrient, bi onzen Here
 Ic wane gi zult nu ontgelden
 Als u God niet langer ne spaert.
 Rogiere die hevet zyn swaert geheven
 Ende hevet den swarten geslegen
 Dat hi den helm altemale
 Cloofde ende den hoet van stale.

.....

Doe ginc Rogier ter selver stede
 Daer di Ridder lach gewont
 Ende dede hem den helm af en sach
 Of hi jegens hem spreken mag,
 Hi lach in onmacht van de slagen,
 Rogier die peinsde of hi iet sage
 Daer hi hem mede conde genesen
 Sijns selven helm nam hi te desen,
 Ende liep er mede ter rivieren
 Ende haelde water en laefde hem sciere,
 Ende looc die wonde tot hi bequam.

Maar ik was te veel in strijdlust ontstoken om deze edele grootmoedigheid te achten.

Ha! ik greep een ouden sabel, waarmede mijn vader was uitgetrokken met de schutterij. Verroest zat hij in de schede geklemd, eindelijk trok ik hem met geweld er uit. Ik voelde den geest van den strijdbaren ridder in mij varen, en mij op een stoel te paard zettende, kon ik niet nalaten een zestal oude folianten (het waren Grieksche werken, en daar had ik een hekel aan) met hevigheid aan te vallen. Ik hakte er op in dat zij door elkaâr vlogen, ik werd hoe langer hoe meer opgewonden, ik dacht om

den Razenden Roeland, om Walewein en Percheval, om Rogier - niet om Don Quijot, want ik vond dit toen eene zeer ongepaste satire; mijn kling vloog rond, ik hakte van den aardbol een stuk van de kust van Madagascar af, ik kon het niet laten om een grooten *gladiator* van pleister een klap op zijn arm te geven, even maar om te beproeven hoe hard ik wel zou kunnen slaan voor dat hij brak - maar als ik hem eens brak? - even maar, niet hard, niet *te* hard, maar alleen hard genoeg om hem niet te breken, juist *dát* was zoo uitlokkend, - er is iets heerlijk, iets bedwelmends, iets onwederstaanbaar verleidelijks in het beproeven van iets dat gevaar in heeft - zóó - nu nog eens.....

Het was *te* hard geweest, *veel* te hard, dat is duidelijk, lieve hemel! de arm lag er naast op den grond. Maar dat was nog weinig. De ellendige *gladiator* nam verliefd eene naast hem staande *Venus* in zijn anderen arm, sleepte haar in zijne omhelzing met zich mede en liet deze liefelijke Godin, vlak voorover, plat op haar neus vallen.

Ik hoorde voetstappen den trap opkomen, had nauwelijks tijd om de beelden weêr recht te zetten, den *gladiator* met zijn gebroken arm tegen den muur, en zijn rug gekeerd (zoo gaat het meer in de wereld) naar de schoonheid die hij ten val had gebracht, eene schoonheid die nu, met haar platgedrukten neus, eene Hottentotsche *Venus* geleek, en terwijl ik met angst de nadering der voetstappen, die ik voelde dat die van mijn vader waren, afwachtte, zette ik mij weder te lezen.

Maar ach! Galiene en Rogier en het gantsche boek hadden op dat oogenblik hunne aantrekkelijkheid verloren,

en te midden van mijnen angst, had ik een gevoel als iemand die zelf een schoonen droom en een ideaal heeft vernietigd, en alsof ik het dichterlijk en tooverachtig waas, dat over die beelden uit het verre verleden ligt, gescheurd en van een gereten had.

De voetstappen naderden, wat zou ik zeggen? welke toevallige omstandigheden in het spel brengen om de vernieling te verklaren? De waarheid zeggen? Maar hoe zou ik mijn vader de geheimzinnige aantrekkelijkheid verklaren die er in gelegen is (en, lezer, hebt gij die in uw jeugd ook wel niet eens ondervonden?) om te beproeven hoe hard men iets kan slaan vóór dat het breekt?

Daar gaat de deur open! gelukkig was mijn vader niet alleen; hij had een vreemden heer bij zich, en beide waren in een druk en levendig gesprek. Daar de vreemde tusschen mij en het licht des vensters was, kon ik zijne gelaatstreken niet goed onderscheiden, ik zag evenwel dat hij weinige en witte haren had en zijne gestalte gebogen was. Een vlugtigen blik slechts had ik, toen hij binnenkwam, op hem kunnen werpen. Ik zag toen dat hij zeer gejaagd was en zijn gelaat in zenuwachtige beweging.

Wat zijn wij toch weinig meester van onze gedachten en weinig bewust van hunnen oorsprong! Zonder eenige bekende reden, gaf die man, wiens gelaat ik naauwelijks gezien had, mij eene hevige belangstelling, en later kwam hij mij dikwijls in de gedachten niet alleen, maar begon ik ook velerlei gebeurtenissen zonder blijkbare reden met hem in verband te brengen.

Ook gebeurde er met opzicht tot hem iets dat mij in meerdere zaken of toestanden wel eens gebeurd was; na-

melijk, dat ik mij stellig en vast verbeeldde te weten dat ik dien man, met juist al de zelfde bijkomende omstandigheden, in de zelfde kamer, en met de zelfde gedachten nog eens meer in mijn leven gezien had. En toch wist ik toen, en weet ik nu zeker dat dit onmogelijk was.

Ik begreep dat ik weg moest gaan, en toen eerst bemerkten mijn vader en de vreemde mij. Ik ging, maar niet zonder hevige nieuwsgierigheid, want er moest wel iets zeer bijzonders en gewichtigs aan de hand zijn dat een vreemde in het spinnekoppenhok werd toegelaten, en mijne nieuwsgierigheid verminderde niet, toen ik heengaande den vreemde met een wanhopend gebaar de handen mijns vaders zag grijpen.

Toen ik de deur gesloten had, hoorde ik dat ook de sleutel werd omgedraaid. Ik beef staan.

Ik moet bekennen dat mijne nieuwsgierigheid door alles ten sterkste geprikkeld werd.

Luisteren - ik voelde dat er iets schandelijks in was; maar de prikkel was zoo hevig - en besluiteloos bleef ik staan. Jeugdige sofismen begonnen zich op te dringen, toen ik toevallig opziende, mij zelven in een spiegel zag.

Welk een heftigen indruk maakt het ontmoeten van onze eigene oogen op ons, wanneer wij kwaad broeden! Die stille geheimzinnige blik die dat beeld in den spiegel op ons en in onze ziel schijnt te werpen doet ons dan huiveren. Het is alsof het beeld daar in het glas, niet de weërkaatsing van ons zelven is, maar een andere persoon, een ander *ik*, ons beter *ik*, een onzer beide naturen, de betere die op de andere, de booze, een ernstigen blik werpt.

(Ai! daar heb ik mij onvoorzichtig uitgelaten! ik sprak daar van twee naturen, van eene goede en eene booze.

Men zit tegenwoordig elkander zoo naauw op de vingers te kijken ten opzichte van zijne theologische begrippen, ten einde elkander dadelijk op die vingers te kunnen tikken, dat het onmogelijk is dat ik er met die twee naturen heelhuids zou afkomen. Men zou mij dadelijk voor een Brahmin, voor een leerling van Zoroaster, maar vooral voor een Manicheër uitkrijten. Ik beken daarom bij tijds dat ik dat niet ben, en dat het waarlijk zonder erg is geweest dat ik van eene goede en eene booze natuur gesproken heb - ik moet zelfs bekennen, doorgaands zoo weinig dit voorname punt in het oog te houden, dat het mij waarschijnlijk dikwijls gebeurd is, iemand eene hand te geven of van hem te snuiven, zonder vooraf te weten hoe hij over die twee naturen dacht; gij ziet dus, dat het bij mij onschuldige achteloosheid geweest is, en dat ik met die twee naturen niets kwaads gemeend heb.

Ik zal den zetter verzoeken, dit in parenthesi hier in te voegen.)

Om dan tot dien spiegel terug te komen. Ik geloof, dat als een man, die op het punt is een moord te bedrijven, zich zelve in een spiegel zag terwijl hij het mes opheft, ik geloof als zijne oogen in het glas dat andere oogenpaar ontmoetten, dat hij zou terugdeinzen en zijn arm machteloos laten vallen.

Maar ik zou er mij niet graag aan wagen om er de proef van te nemen!-

Ik luisterde niet.

Gestoord in mijn rustig verblijf in het spinnekoppenhok, en het hoofd vervuld met duizend dooreen dwarrelende gedachten, liep ik onzen tuin in.

Onze tuin, waarde lezer! wordt van een anderen afgescheiden door een houten schutting. Ik ben gewoon daar bovenop te paard te gaan zitten, en mij met het een of ander bezig te houden en van al mijne broeken het kruis te scheuren.

't Is nu kersentijd, en bij de schutting, ter plaatse waar ik er op zit, staat een kersenboom. Ik neem het de jonge musschen en meezen zeer kwalijk dat zij, even als ik, veel van kersen houden, en terwijl hunne snoeplust mij vertoornt, voldoe ik volop aan den mijnen.

Dit is reeds eene groote vermakelijkheid en geriefelijkheid van mijne door volgeladen takken overschaduwde zitplaats. Een ander genot is de pitten te knippen tegen de glazen van het onbewoonde huis dat naast het onze staat.

Daar zat ik dan weêr, en at een kers en wilde juist de pit naar een der ruiten mikken, toen ik op eens.....

Ik verbeeld mij dat de afsnijding van den zin in dit oogenblik eene te treffende en prikkelende uitwerking te weeg brengt om er geen gebruik van te maken.

Twee honderd ellen ongeveer van de stad en aan den rijweg, stonden twee huizen met ouderwetsche spitse gevels, waarvan een het onze was.

Het sprong in het oog dat beide juist van de zelfde grootte, breedte en uitwendige gedaante waren. Het wa-

ren geheel en al tweeling-huizen, want er was geen raam of boog of stang of steenen figuur of schakeering van rooden en witten steen, die bij beiden niet juist gelijk was, en beide hadden een soortgelijken lap gronds achter zich.

Het eenige onderscheid was, dat het eene der tweelinghuizen teekenen van bewoning, leven en goed onderhoud bezat, het andere geheel verlaten, gesloten en verwaarloosd bleek te zijn.

Wat was de oorsprong dier steenen tweelingen? Vreemde, dwaze geruchten liepen er over het eene, en er was eene sprook die ik in mijne kinderjaren altijd met trillende spanning en angstig genot had gehoord, hoe daar jaren geleden een man in een klein kamertje vermoord was, en er op de planken een roodachtige vlek lag die geen timmerman er uit kon schaven, maar die immer weêr opkwam, en hoe na dien tijd niemand meer in het huis kon wonen of hij stierf kort daarop.

Wat hiervan ook geweest zij, het nevenhuis was sinds eene reeks van jaren onbewoond en gesloten.

Op den top van den achtergevel stond een windvaan, dat voorwerp dat de mensch, als een naïve bekentenis, ten teeken en zinnebeeld zijner rusteloosheid en veranderlijkheid boven zijne woningen opricht, als de vlag waaronder hij vaart. Rusteloos en knarsend had zij ook boven dit huis volgens elke windstreek rondgevlogen, misschien even als de harten van menschen die onder dat dak gewoond hadden. Maar eindelijk had de dartele en woeste wind zijn speelgoed gebroken, gelijk de kinderen der menschen doen. Gebogen en scheef hing nu de windwijzer, en onbeweeglijk was hij aan de roestige stang vastgebleyen,

zeker wel om hoog en wijd en zijd de waarheid te prediken, dat wie met alle winden meê wil draaijen er eindelijk door geknakt wordt.

De musschen nestelden vrij in het dak, met de spreeuwen; en de kraaijen in de schoorsteenen, waaruit geen opstijgende rook meer deed denken aan den huiselijken haard en de warmte der huiselijke genegenheden. Gantsche geslachtreesen van zwaluwen hadden in de goten het eerste levenslicht ontvangen, en een wild en weelderig groeiende wingert liet, als een zinnebeeld van verlatenheid, zijne ranken, in de grootste verwarring door elkander gestrengeld, langs een gedeelte van den achtergevel en over de geslotene en verwelooze luiken afhangen.

De tuin achter het huis was even woest als de rest, het gras groeide voeten hoog te zamen met eene uitgelezene verzameling van onkruid. Al de boomen en heesters hadden in broederlijke toegenegenheid hunne takken in elkander gestrengeld, als tot eene les aan den mensch, dat, wanneer deze er de hand en het houweel niet in had, zij in liefderijke toenadering en omhelzing voort zouden leven. Het zou even moeilijk geweest zijn er pad of weg te vinden als in de onbegane *prairiën* van Amerika of de Grieksche *grammatica* die wij op school gebruikten.

Het eenige wat liefelijk scheen in deze woestenij, was de groote menigte rozen, die er in weelderigen overvloed en in dichte bosschen met honderde bloemen groeiden.

Zóó had ik jaren lang dezen tuin en dit huis gekend en nooit had ik daar, wanneer ik op de heining zat, eenig spoor van leven ontdekt. Soms was ik wel over die heining geklommen en had met verbazing in die wil-

dernis gewandeld, en enkele malen had ik getracht over de halve buitenluiken in het huis te kijken, maar toen ik eens daarmede bezig een zwaren slag daar binnen gehoord had was ik met schrik weg gelopen, alsof de vermoorde man met een geheele trits gruwzame spoken mij op de hielen zat.

Ik geloof genoeg gezegd te hebben om mijne verbazing te verklaren toen ik, juist mijn eerste kersenpit naar die ramen willende knippen, zag dat de luiken open stonden en dat de woeste wingertranken van voor de glazen eenigermate waren weg gesnoeid en opgebonden. Maar in den tuin zelven ziende, was daar iets dat mij nog meer verbaasde en mij met een kers halverwege in mijn mond deed blijven zitten.

Midden in het hooge gras en half bedolven onder een grooten hoop afgeplukte rozen zat een klein meisje, zes jaar oud denk ik, met deze bloemen te spelen. Nu eens wierp zij ze in de lucht en ving ze met de kleine handjes weêr op, dan bedekte zij haar hoofd en gitzwarte haren er mede, en als zij er dan uit op dook, was het alsof zij, als Afrodite uit het blonde schuim der zee, uit die bloemen geboren werd.

Een soort van tegenstrijd was er evenwel voor het uitwendige tusschen dit kind en die rozen, in zooverre dat men haar niet daarmede had kunnen vergelijken, gelijk men anders gaarne een blond en bloozend kind zou willen doen, want dit meisje was niet blond en rooskleurig als de kinderen van het Noorden, maar haar tint was bleek, en donker waren oog en haar. Een sterke sympathie scheen er des niet te min tusschen die bloemen en haar te bestaan, want even als bloemen zich in een vunzige lucht

intrekken en verwelken, en zich ontluiken en verlustigen in een liefelijken dampkring, zoo was het nu alsof die rozen, al werden ze door haar dartel spel gekneusd, toch frisscher geurden en bloeiden in den luchtstroom die het kleine meisje omringde.

En waaruit anders, zoo niet uit eenige zonderlinge verwantschap, was het te verklaren dat zij zich door zulk speelgoed voelde aangetrokken?

En die sympathie - bestond zij tusschen de kleuren en geuren in haar gemoed, met den gloed en de reuk der rozen?

Was het omdat in dat jeugdige kindergemoed de kiem lag eener gave die wellicht later zou ontwikkeld worden, de gave om de bloemen des levens meer dan de distelen op te merken?

Of omdat in latere dagen in het huis dat zij zou betreden, en op het pad dat zij zou bewandelen, bloemen onder hare voetstappen zouden ontspringen?

Of was er gelijkheid van lotsbestemming in beiden? zou zij als eene bloem of door een achteloozen voet vertrapt, of wel door een droevig opzet geknakt worden?

Wat al mogelijkheden in de toekomst ook van dit kind! En welke daarvan zal tot werkelijkheid gemaakt worden?

Mijn romantische geest hield zich voortdurend met dit meisje bezig en begon den raadselachtigen vreemde, dien ik in mijns vaders Bibliotheek gezien had, met haar in verband te brengen en daarvoor allerlei toestanden en geschiedenissen te verzinnen. Dikwijls nog zag ik het kind, even als die eerste maal, met hare rozen bezig, zoo het

scheen haar eenig en geliefdste speelgoed. Noch door mijne ouders, noch door Mijnheer Tjilp, kon ik iets van haar vernemen, hoewel het duidelijk was dat deze er meer van wisten, zoo als mij bleek wanneer op mijne vragen Mijnheer Tjilp het eenvoudigste gezicht van de wereld wilde zetten en daardoor zich juist verraadde.

Eenige weken waren hierna verlopen, toen ik op eenen avond mijn vader zag uitgaan en naast ons het huis binnentreden. Sedert dien dag werd het zijne dagelijksche gewoonte 's avonds uit te gaan, en na twee of drie uren van afwezigheid terug te komen.

Dit had acht of tien dagen geduurd, als eens op een avond Mijnheer v. N. - buitengewoon lang uitbleef. Het werd tien, elf, twaalf ure, en nog kwam hij niet terug. Eindelijk hoorden wij voetstappen.

De deur ging open - het was mijn vader die binnentrad. Doch hij was niet alleen; in zijne armen hield hij het kleine meisje dat ik in den tuin had zien spelen met de rozen, doch dat nu luid snikkende het hoofdje tegen Mijnheer v. N. - 's borst drukte. Met de snelheid van een electriche vonk over den draad was mijn geest in beweging en bouwde zich eene gantsche geschiedenis.

De wanhopende man dien ik in mijns vaders kamer gezien had, zou de vader van dit meisje zijn. Zijne vrouw zou overleden zijn in een vreemd land, waar zij hem met dit kind alleen zou hebben achtergelaten. Door eene reeks van rampen vervolgd, door armoede, door wie weet welke schuld of misdaad bezwaard, zou hij zich onbekend hebben moeten houden, waarom hij zich eindelijk in dit verlaten en onbezochte huis naast ons was komen verbergen. Hier zou hij ziek zijn geworden, en het zou naar hem zijn ge-

weest dat Mijnheer v. N. - zich dagelijks begaf om hem te helpen, totdat hij ten laatste het tijdelijke verlaten en zijn kind aan de zorgen van Mijnheer v. N. - zou opgedragen hebben.

Zóó, maar met oneindig meerdere en fijnere bijzonderheden, (als ware ik van alles zelf getuige geweest) was de geschiedenis, die mijn geest zich in een oogwenk te voorschijn riep.

Mevrouw v. N. - nam de arme kleine wees in hare armen en kuste ze en streelde ze. Wat kan in zulke gevallen liefelijker en heilzamer zijn dan eene moeder? Maar vreemd, het kleine kind scheen ook hieromtrent van gewone kinderen af te wijken, en terwijl het zich met de buitenzijde der linkerhand de oogen afwischte, stak het het armpje naar mijn vader toe, en het was stiller en kalmer als het bij hem was en om dat grijze en vriendelijke hoofd de armpjes geslagen had.

Eindelijk was het moê geweend, en de slaap, de goddelijke balsem voor droevigen, look het de donkere oogen.

Wat mij aangaat, de klapperman van drie uur had zijn zangerigen dreun in de stille nacht doen hooren, vóór dat al het gebeurde genoegzaam plaats kon maken in mijnen geest voor de rust van den slaap.

Mevrouw v. N. - had het druk met voor Bella een kamertje in te richten en voor hare kleederen te zorgen. Ook zocht zij eenig oud speelgoed voor haar op, speelgoed van een jong gestorven dochttertje, dat in een doos was weg gelegd als de laatste overblijfselen van het korte spel dat zij op aarde gespeeld had. Er was een vlokje van witte, zijdeachtige haren bij, een paar kleine schoentjes, kleine kousjes, kleine mutsjes, en verdere voor het moederhart droevige reliquiën.

Ik weet wat er in dat hart omging toen die weder aan het licht kwamen, en ik weet dat mijne moeder, met dankbaarheid de verlatene Bella als eene tegemoetkoming voor het verlorene ontvangend, het nieuwe kind in hare veel omvattende liefde opnam.

De kinderlijke reliquiën werden weder zorgvuldig geborgen te gelijk met menigen stillen traan, terwijl een oude pop, die met het vrolijkste gezicht ter wereld, tien jaren tusschen die overblijfselen van droefheid had gelegen, met eenig ander speelgoed uit de doos werd gehouden. De schimmel werd van haar krullen gewreven, de neus was wel is waar wat ingedeukt en geplet, doch dat gaf iets pikants aan het gezicht, en overigends was het een tamelijk mooie pop, indien men er ten minste vrede meê had dat hare kuiten aan den verkeerden kant zaten.

Maar Bella was weinig met dit speelgoed ingenomen: 't zij dat haar ingeschapen schoonheidsgevoel iets tegen

den platten neus en de verdraaide kuiten had, 't zij dat zij niet gewoon was er mede om te gaan.

Bella was in den beginne stug en schuw en het liefst zat zij alleen in den tuin met bloemen te spelen. Het bleek evenwel later dat deze schuwheid niet in haren aard lag, maar daardoor ontstond, dat zij nimmer teedere zorg en liefde van moeder of zusters had ondervonden en altijd alleen met haar vader geweest was. Het was ook daarom, zoo als Mijnheer v. N. - zeide, dat zij zich zoo vreemd bij zijne vrouw voelde, en bij hem meer op haar gemak was.

Het was een heerlijke, warme zomeravond en wij zaten in den tuin, toen mijne moeder Bella tot zich riep. Zij verliet met zekeren weêrzin hare bloemen en kwam zachtkens aan.

Mevrouw v. N. - streeelde de zwarte haren die in dichten overvloed het fijne tengere gezichtje omringden en het nog fijner en tengerder deden schijnen.

'Zult gij veel, veel van mij houden, Bella?' vroeg zij. 'Wij allen zullen veel van u houden, en gij van ons, wilt gij wel, lieve Bella?'

Het meisje zag haar met groote oogen vragend aan. Nog nimmer had zij Mevrouw v. N. - zoo open in het gelaat gezien en was zij vroeger schuw, het bleek wel dat dit eer eene zucht naar en eene gewoonte van eenzaamheid, dan bedeesdheid was. Nog altijd zag zij haar met die heldere, verstandige oogen aan. Er scheen eene ontwikkeling van gedachten in haar om te gaan en nieuwe denkbeelden schenen in haar op te komen, want het eerste woord dat zij sprak was geen antwoord op Mevr. v. N. - 's vraag, maar was waarschijnlijk de slotsom eener reeks

van gedachten die elkander op dit oogenblik in haar hadden opgevolgd.

‘Wat is eene moeder?’ vroeg zij.

Dat was een onverwachte vraag en ook Mijnh. v. N. - zag verbaasd uit zijn boek op.

‘Eene moeder?’ zeî Mevrouw v. N. - ‘hebt gij uwe moeder gekend?’

‘*Mijne* moeder?’ zeî Bella, alsof zij eenigzins aan zoo iets twijfelde: ‘Wat is dan eene moeder?’

Ik geloof dat Mevrouw v. N. - er meê inzat, welke definitie zij van eene moeder zou geven, en hoe goed wist zij toch door lief en door leed wat eene moeder is, - en welk eene moeder was zij!

‘Of zult gij zeggen,’ zeî Mijnheer v. N. - glimlagchende, en wat hij in gedachten had aangevangen nu hardop vervolgende, ‘of zult gij zeggen, eene moeder is eene eenigzins bejaarde vrouw, met eene muts op, die boterhammen smeert en thee schenkt, en voor het eten zorgt, en een mandje met sleutels heeft - of, eene moeder is de vrouw van een vader - maar dan doet zich terstond de soortgelijke vraag op: wat is een vader? - waarlijk, het is moeilijk een kind, voor wie dit begrip niet van jongs af bestaan heeft en zich heeft doen *voelen*, te verklaren wat eene moeder is. Als ik zeg verklaren, dan meen ik eene juiste, eene logische definitie er van geven, wij zouden dan moeten opklimmen tot de wording der kiem van het kind - en dan staan wij al dadelijk stil bij de bedenkelijke vraag: vanwaar is dat eerste levensbeginsel - hoe dit fysiologiesch en psychologiesch op te lossen....’

Ik vrees dat Bella op deze wijze moeilijk tot het be-

grip van eene moeder zou zijn gekomen, en Mevrouw van N. - beproefde daarom een eenvoudiger definitie.

'Eene moeder,' zei ze, 'is dat waarvan de kinderen komen en van wie de kinderen innig, innig veel houden.'

'Dan zijn de bloemen mijne moeder,' zeide Bella, deze stoute paradox zonder eenige aarzeling uitende, 'want zij hebben mij gezegd dat ik uit de bloemen ben voortgekomen - en ik houd zóóveel van bloemen!'

Mijnheer v. N. - lachte. 'Haha!' zeide hij, 'moeder, moeder! daar loopt gij er in met uwe definitie, de *ergo*, de gevolgtrekking van Bella was juist, maar het is duidelijk dat uw *major* niet deugde.'

'Nu,' zeide Mevr. v. N. -, 'dan moet de tijd haar maar leeren wat eene moeder is, en nu lieve Bella! wil ik uwe moeder zijn - uwe moeder is in den hemel, en eens, Bella! had ik - een meisje, net als gij - en dat - is ook in den hemel, hopen wij, en misschien ziet uwe moeder nu op u neder en is gelukkig dat er eene vrouw is die voor u als een tweede moeder zal zorgen en aan wie gij dierbaar zijn zult als een kind.'

Bella weende en legde het hoofdje met de donkere haren in den schoot die haar wel niet gedragen had, maar waarboven een hart klopte zoo vol en zoo overvloeiende van moederlijke liefde!

Mevrouw v. N. - keek haren man aan, en hij zag haar aan, en beide dachten met stillen weemoed aan een lief kind, dat, even als Bella thands, aan hare zijde gehangen had, en nieuwe tranen welden op met deze oude herinnering.

Bella lichtte het hoofd op en die wonderlijk verstandige en levendige oogen op Mevr. v. N. - richtende, begreep

zij die droefheid, en hare armen teeder om Mevrouw v. N. - 's hals slaande, riep zij:
'Moeder! mag ik u dan moeder noemen? En wilt gij mij nemen in de plaats van hetgeen gij verloren hebt?'

En ik stond daar bij en terwijl ook mijn hart vol was en ik het zoo voelde dat eene moeder toch wel iets meer is dan eene eenigzins bejaarde vrouw met eene muts op, die thee schenkt en boterhammen smeert, en een mandje met sleutels heeft, - en ik ook wel iets had willen zeggen om mijn gevoel te luchten, stond ik als een lange slungel aan mijn neus te krabbelen en mij te verwonderen over de onbevalligheid en onhandigheid van een jongen, en over de snelle gevatheid waarmede een meisje in zulke gevallen de juiste snaren weet te treffen.

De Bibliotheek van Mijnheer v. N. - was de kamer waarin ik zoo dikwijls gezeten, waarin ik zooveel geleefd en gelezen heb, waaraan zoovele draden van latere verschijnselen en eigenschappen mijns geestes zijn vastgehecht, dat het geen wonder is dat menig blad van het levensboek mijner jeugd daarvan vol is. Het blad, dat ik bij het doorbladeren van dat boek nu op sla, bevat omtrent die Bibliotheek een gewichtig en merkwaardig voorval.

Wat in geen jaren gebeurd was - het *spinnekoppenhok* zou worden schoongemaakt! Zóó was beslist in eene zitting met gesloten deuren welke Mevrouw v. N. - met hare meiden en schoonmaaksters had gehouden.

Op een ochtend - ik zat in oude prenten te snuffelen - kwam Mevrouw v. N. - binnen. Dat gebeurde nooit of er moest iets bijzonders aan de hand zijn, want

de Bibliotheek diende ook voor de plaats waar belangrijke aangelegenheden werden bepraat en beslist.

Of mijnheer v. N. - eenig voorgevoel had weet ik niet, maar ik dacht dat hij ongerust opzag. Mevrouw had den vorigen avond reeds zorg gedragen te doen uitkomen hoe door mijne bekentenis, dat ik den *Boëtius* had weg genomen, der schoonmaaksters onschuld triomfantelijk in het licht kwam, en Mijnheer v. N. - had ook zeer wel gevoeld welk een krachtig argument tegen deze hem daardoor ontvallen was. Het was eene welberaamde belegering die hij nu had uit te staan.

Door zich in de bibliotheek te begeven had Mevrouw met veel taktiek den vijand den terugtocht afgesneden. En deze aldus ingesloten zijnde, nam de belegering een aanvang.

Bij het binnentreden haalde Mevrouw v. N. - veelbeteekenend den neus op.

'Manlief!' zeï ze, 'het ruikt hier muff!'

'Och!' zeï hij kregelig.

'De stof ligt duimen dik op alles,' hervatte zij, met den vinger een kapitale N schrijvende in de stoflaag die op een der boeken lag; 'en het is hoogst noodig....'

'Onnoodig!' zeï hij, 'onnoodig! als het noodig was, zou ik niet zeggen..... maar het is volstrekt onnoodig!' En in het vuur der redenering eene beweging met den arm makende, deed hij een bundel papieren met een paar boeken van de tafel vallen. Er ging een stofwolk van op alsof een kanon was afgeschoten.

Mevrouw v. N. - lachte en wees hem dit.

Maar gelijk het gaat, wanneer onze argumenten wat al te duidelijk wederlegd worden wordt men driftig.

‘Ik verkies niet dat je beroerde schoonmaaksters...’ riep Mijnheer v. N. - uit.

Ik begreep, in mijn hoekje zittende, dat hij verloren was; want als hij driftig werd kreeg hij langzamerhand berouw en gaf dan doorgaands hals over kop alles toe.

Intusschen ging zijne vrouw, na aldus eenige bressen gemaakt te hebben, van taktiek veranderen.

‘Het is hier bedompt,’ zeï ze, ‘en vochtig, het is niet goed voor de boeken, er moet gelucht worden, waarlijk, het is zeer slecht voor de boeken!’

Zou het slecht zijn voor de boeken? was een klein twijfelduiveltje dat in Mijnheer's geest binnenkroop.

‘Wat een aardig oud boekje hebt gij daar?’ hervatte de verraderlijke vrouw, een zeer klein in fluweel gebonden boekje in de hand nemende, (het was zeer zeldzaam). Mijnheer v. N. - werd verteederd.

‘Zou het vochtig zijn?’ vroeg hij, ‘zou het goed voor de *boeken* zijn, als er werd schoon gemaakt?’ Hij wilde zich een soort van *honorable retraite* verzekeren.

‘*Dat zeker!*’ zeï Mevrouw doodelijk onverschillig, ‘maar als ge niet wilt, enfin.’

‘Och, lieve vrouw!’ zeï hij, haar fijne hand streelende, ‘laat al je schoonmaaksters maar komen!’

Den volgenden morgen kreeg mijn vader geweldig berouw over zijne zwakheid, maar het was te laat.

Bezems, zeemlappen, raagbollen, rookende potten met zeepsop, en pokdalige sponsen, vulden weldra de Bibliotheek, en een oogenblik daarna leverde deze stille rustige kamer een rampzalig schouwspel op, waarnaar Mijnheer v. N. - radeloos stond te kijken.

Ramen en deuren wijd geopend, oude portretten, al frons-

den zij het voorhoofd in afkeurende verontwaardiging, door elkaâr en 't ondersteboven in den gang gezet, om te luchten! *Apollo* en *Diana* afgeschuijerd wordende, de eerwaardige rug van *Ignatius* geboend met zeemenlappen, *Bijnkershoek* en *Flavius Josephus*, *Herodotus* en *Guicchardini*, door opgestroopte armen uit hunne rustige verblijfplaatsen gehaald om allen naderhand weder op verkeerde plaatsen neêrgezet te zullen worden; rissen boeken door onhandige handen van zes planken hoog nedergeworpen, de *kerkvader Eusebius* en *Buma's boerenbruiloft*, tegen elkander geklopt dat de profane en geestelijke stofwolken door elkander vlogen, en de oude kerkvader in zijn hoornen band ontwricht werd!

Wat chaotische omverwerping des choses les plus saintes!

Den gantschen dag was Mijnheer v. N. - uit zijn humeur, niets was goed, alles maakte hem kregelig, nergends in huis vond hij iets op zijne plaats, en als hij het waagde in de Bibliotheek te gaan om iets te zoeken, keerde hij verschrikt terug voor de norsche blikken der schoonmakende Wandalen. Zóó was het tot 's middags, toen Mijnheer Tjilp kwam eten en diens kalm en tevreden gelaat binnentrad. Toen kwam er afleiding en de bui dreef langzaam over; ik geloof, dat een fijne ham er 's middags het zijne toe bijbracht en dat de opvoering daarvan door Mevrouw v. N. - behendig berekend was. De goede luim was geheel hersteld toen de ham op tafel kwam.

Maar toen het eten afgelopen was - o! waarom hadden zij den ham maar niet spoedig weg genomen - daar valt

Mijnheer v. N. - 's blik op het uitgeknipt papier dat om het been was gewonden.

Tot onze verbazing zagen wij hem dat er afnemen, het ontvouwen, zijn bril opzetten en - het scheen een ongeluksdag te zijn.

'Wat is dat!' riep hij, 'hebben zij gezworen zooveel mogelijk van mijne boeken en papieren te vernielen! Duivelsche.... waar komt dit van daan.... waar is het verdere....'

Ik zal dit gantsche drama niet uitvoerig beschrijven. De zaak was deze: Mijnheer v. N. - had - 't was misschien al drie jaar geleden - uit oude genealogische papieren eenige belangrijke bijzonderheden opgeteekend omtrent het huis waarin wij woonden, en diens verlaten tweelingbroeder. Mijnheer Tjilp had er al zoo dikwijls over gesproken, en wij waren er alle nieuwsgierig naar, of liever Mijnheer Tjilp en ik alleen, want mijne moeder bemoeide zich minder met alles wat tot zulke oude prullen behoorde; doch allerlei drukten en gebeurtenissen waren tusschen beide gekomen, en de zaak was onder een reusachtigen berg van papieren en uit het geheugen geraakt, totdat op den genoemden middag een fragment van Mijnheer v. N. - 's handschrift daarover ontdekt werd, om het been van den ham.

De meid werd binnen geroepen, scherp ondervraagd, en door een zedelijken pijnbank werd er uit haar getrokken dat zij eenige losse vellen schrifts van de schoonmaaksters - al weder die schoonmaaksters! - had gekregen, die ze bij het schoonmaken van de Bibliotheek hadden opgeridderd. IJlings werden de overige bladen opgezocht; een dat reeds op een blaker lag, een dat een peperhuis met blaawsteen bleek te zijn geworden, en de overige werden nog ongeschonden gevonden.

Het duurde eene wijle totdat al de gemoedsbewegingen bedaard waren; doch toen zijne goede vrouw en ik onzen lach onmogelijk langer bedwingen konden, toen Mijnheer Tjilp zeide, dat mijn vader die schoonmaaksters veeleer dank verschuldigd was, omdat zij die lang verloren papieren gevonden hadden, toen de onschuldige ham, van zijn net geknipt papieren handvat beroofd, werd weg gedragen, toen won het toch de komische zijde van de zaak, toen vloeiden Mijnheer v. N. - 's rimpels weg en plooiden ook zijn humoristische mond zich onwillekeurig, en wij lachten allen hartelijk om het gebeurde.

Een paar uren later zaten wij in den tuin thee te drinken; Mijnheer Tjilp, ik stookte hem gedurig aan, wees met zijn pijp naar het nevenhuis, en drong dat Mijnheer v. N. - ons nu de wedergevonden aantekeningen zou voorlezen.

Bella zat intusschen met bloemen te spelen in een perk dat *haar* tuintje heette en ik, op mijn eene been zittende in eene geliefkoosde houding, luisterde gretig naar het verhaal van de tweelinghuizen.

‘Het moet in overoude tijden geweest zijn,’ begon Mijnheer v. N. - ‘als ik recht heb in de helft der vijftiende eeuw, toen op de zelfde plaats waar thands deze twee huizen staan twee broeders woonden. Hun vader was een bouwmeester en werd gezegd geheime krachten en kunsten te bezitten, zoo als dikwijls in die tijden aan de bouwmeesters werden toegeschreven, als ook de macht om met het bouwen van het huis daar een vloek of een

zegen in te leggen. Hij scheen eenig vermogen te hebben en bouwde op deze plaats, toen hij oud van dagen was, voor zijne zonen twee huizen. Deze huizen waren toen veel kleiner dan ze nu zijn en half van steen, half van hout opgetrokken. Als iets hoogst merkwaardigs er van staat in een oude kronijk aangeteekend, dat zij beide tot de kleinste bijzonderheden juist eender waren.

Het waren volkomen tweelinghuizen, zoo als de oude bouwmeester ze ook noemde, steunende, zoo als men zeide, op het in zwang zijnde geloof dat al wat tweelingen betrof dubbel geluk ondervond. Het is waar de broeders waren geen tweelingen - maar de huizen waren het en dit scheen genoegzaam. En is het ook niet zoo dat het huis en de eigenaar, dat hun beider lot ten naauwsten verbonden is? Ziet men niet dikwijls dat hij die zijn voorvaderlijk huis verlaat om een nieuw en hem vreemd te betrekken, in het oude zijn geluk en genoegten achterlaat? Zóó naauw zijn huis en bewoner verbonden, en zoo kon dan ook het gelukkige lot dat aan die tweelinghuizen verbonden was, of volgens anderen door den kunstigen ouden bouwmeester er in was gemetseld, zich mededeelen aan de beide broeders.

Met naauwlettende zorg waren dan die twee huizen juist gelijk gemaakt, ja zelfs toen er aan een der bogen boven een venster van het ééne een kleine misstand was, werd dit bij het andere huis even zoo gemaakt.

De oude bouwmeester werd ziek en liet zijne zonen bij zich komen. Hij hield eene lange bijeenkomst met hen en eindigde met hen deze woorden toe te spreken:

'Kinderen!' zeide hij, 'gij hebt beiden een schoon en eerlijk bedrijf, houdt u daarbij, ieder naar zijne wijze, en

zoekt uw geluk daarbij, maar zoekt het niet daar buiten. Ik druk u vooral deze woorden op het hart, even als uwe huizen juist eender en gelijk zijn, blijft ook gijlieden in karakter en stand aan elkander gelijk.'

Kende de oude man zoo juist de karakters zijner beide zonen dat hij ze aanmaande aan elkander gelijk te blijven, in de overtuiging dat de zwakke dan den aard van den beteren zou blijven navolgen?

Misschien was dit zijne bedoeling, want beiden waren toen brave kerels, maar in den eenen zat toch de kiem van wat later onrust zou worden en onvastheid van karakter en neigingen, met de zucht om zich te verheffen.

De oude man intusschen was gestorven, en de broeders leefden in hunne gelijkvormige huizen. De een was wapensmid, de ander goudsmid.

Wouter de wapensmid was een rijzig en sterk gebouwd man, met een open, gul gelaat, en als de reuzenkracht zijner armen het zwaarste en hardste ijzer naar zijnen wil behandelde, was het vreemd te denken dat zijn aard en zijn hart zoo gul en zoo zacht waren.

De goudsmid, die Egbert heette, was een man van een lange en schrale gestalte, met een schitterend oog en een immer werkend verstand. In die dagen was een goudsmid een merkwaardig kunstenaar, die doorgaands tevens teekenaar en schilder was. Egbert verkreeg ook veel roem in zijn vak; maar welke kerk of convent ook kon bogen op een schoon bewerkt stuk zilver of goud van zijne hand, geen was er, wel vijftig uren in den omtrek dat een werk kon aanwijzen zoo kunstig gedreven als de outergereedschappen van het Sint Agnieten-convent in de buurt en vooral als een uitstekend reliquiënkastje dat hij pas daar-

voor vervaardigd had. Daar had hij zeer kunstig op gedreven den val der Trotsche Engelen, tot groote stichting van allen die het stuk zagen. Maar hij scheen zelf weinig daaruit geleerd te hebben, want de groote fout van Egbert schijnt geweest te zijn dat hij nooit te vreden was met zijnen staat, dat hij immer hooger op wilde, en dat hij steeds zijn geluk zocht elders dan het scheen te wezen - want als hij bereikt had wat hij begeerde, haakte hij weder naar iets anders. Dit gaf dikwijls aanleiding tot ernstige gesprekken tusschen de beide broeders en vaak moest Meester Wouter zijn hoofd schudden en zeggen: 'Broeder! denk om de woorden van onzen vader.'

Meester Egbert had een jonge vrouw die hem met hart en ziel beminde, die met zachtheid zijne gebreken zocht te temperen en verschoonde, en wier trots en roem het was de kunst van Meester Egbert te hooren bewonderen. Haar zacht en liefelijk gelaat had dikwijls tot model gestrekt voor de Madona's van Meester Egberts penseel, en in al de huizen en stulpen van bedroefden en armen ging er menige bede en dank tot de Moedermaagd op voor de liefderijke hulp en vertroosting door Egberts vrouwe aangebracht. Had het in haar aard gelegen dat hare weldaden niet zoo stil en geheim plaats hadden, het algemeene gevoelen had haar in haar leven reeds eene Heilige gewaand. En eene Schutsheilige scheen zij wel te wezen voor het huis van Meester Egbert en een goede genius voor dezen laatste. Helaas! waarom besepte hij zoo weinig het geluk dat hij had kunnen genieten! Vreugd en welvaart hadden dan in zijn huis kunnen wonen, en het door haar een gelukkig te huis kunnen maken. Maar Egberts geest en lust waren even vast als de windvaan op den

spichtigen toren van het Sint Agnieten-convent. Nu eens zocht hij in het mijstieke der hooge kunst zijn geluk, dan liet hij dit weder varen om zich met smeltkroezen en fornuizen bezig te houden om goud te maken in plaats van het met zijn talent te versieren. Soms waren er ook tijden, dat hij zich weder geheel overgaf aan feesten en drinkgelagen met de lustige snaken uit het schildersgilde.

Intusschen als zijne vrouw hem weder tot de kunst aanspoorde en hem voor een tijd van zijne veranderlijke levenswijze afbracht, dan oefende de kunst haren veredelenden en verheffenden invloed op hem uit, leidde werkzaamheid hem weder tot betere gedachten en gedrag en bracht zijn wispelturigen geest weder tot eene kortstondige rust.

Maar het leed niet lang.

Eens begon hij te begrijpen dat voor een man als hij zijne woning veel te onaanzienlijk was. Hij liet werklieden komen. Vruchteloos waren de tranen zijner vrouw. Vruchteloos de vermaningen van Wouter, die ernstig en toornig was over die schending van den wil huns vaders.

Het nederige huis werd hoog opgetrokken met een hoogen gevel met verschillend beeldhouwwerk, de oude vensterstjes door grootere met bogen versierde kruiskozijnen vervangen, en het nederige uithangbord van Egberts bedrijf, een vergulde beker, weg genomen.

Trotsch stak nu het rijzige huis af bij zijn tweelingbroeder, die met zijne kleine ruitjes, zijne smalle ramen, zijn eenvoudigen houten gevel en het groote zwaard, dat als een teeken van des bewoners bedrijf aan een lange ijzeren stang uit den gevel hing, er zeer gering en nederig uitzag.

Sommige van Egberts bekenden schuddeden bedenkelijk

het hoofd en mompelden: 'Alle geluk is sinds dien tijd van Egberts dak voor goed gevloeden!'

De zwaluwen, die bij de verbouwing verjaagd waren, kwamen ook niet terug, en de ooijevaar dat teeken van geluk, die op den schoorsteen placht te nestelen was weg gebleven.

In het kleine huis van Meester Wouter was daarentegen alles vrolijk en gelukkig. Wouter had eene kloeke vrouw, en als zijne zes kinderen te hard schreeuwden, beukte hij maar wat sterker op de stalen platen van harnas of stormhoed en overstemde hun geschreeuw.

'Gegroet Meester Wouter!' zeï een ruiter, die het huis binnentrad, 'uw werkplaats is als van ouds weêr een lust om te zien!'

Wouter was aan het zingen.

O nachtegael, klein voghel,
Wout ghij der mijn bode zijn,
En vliegen tot den ruiter
Den allerliefsten mijn.

zong Meester Wouter, uit het oude, toen nieuwst in zwang zijnde liedekke, tot hij den vreemde ziende ophield en dezen zijn ruwe hand toestak, welke de ander, al was ze met roet en kool bezwart, gaarne drukte.

'Ha!' zeï hij, 'oude vriend, welkom weêr in 't lieve land! Geluk dat u de vijandige kolven en zwaarden gespaard hebben - al hebben zij de rusting deerlijk gehavend.'

'De rusting was beproefd, want ze is van Meester

Wouter;' zei de andere, en onder allerlei uitroepen van bewondering en goedkeuring voor wat hij met aandacht beschouwde, ging hij den winkel rond langs welks wanden glinsterende rustingen en halsbergen, en verschillende soorten van zwaarden, daggen en knijven ophingen. Het was ook voor een krijgsman een lust om te zien hoe alles er keurig en sterk uitzag, en menig ruiter die voor de deur ophield om een schalm in zijn maliënkolder of een bult uit zijn stormkap te laten maken, liep met genoeg de werkplaats rond.

'Hoe maakt Meester Egbert het?' vroeg de ruiter.

Wouter antwoordde eerst niet, de glimlach verdween van zijn gul gelaat.

'Treurig, treurig!' zei hij eindelijk, de zware hand vertrouwelijk op des anderen schouder leggende, 'gij kent de geruchten dat er op verscheidene plaatsen onnoemelijke schatten in de aarde verborgen zitten. Nu heeft hij zich in het hoofd gezet daar naar te gaan zoeken. Eer- en geldzucht waren altijd zijn gebreken, en nu zet hij alles op het spel om die onnoemelijke schatten te vinden. In verre landen, over de zee zelfs, heeft hij al gereisd, maar altijd te vergeefs; hij wroet overal de aarde om, en, de hemel vergeve het mij,' zeide hij zich kruisende, 'maar ik geloof dat hij nu heult met den Booze.'

En fluisterend ging hij voort, 'hij zoekt nu allerlei toovermiddelen en bezweringen en lieden van het land hebben hem te middernacht in verdachte heuvels zien graven en in kolken en waterplassen zien visschen. En dan zeggen zij dat hij niet alleen is, maar dat er een in een mantel gewikkelde persoon bij hem staat! De H. Maagd bescherme hem!'

Werkelijk was het sinds geruimen tijd de rusteloze bezigheid van Egberts leven dien schat te zoeken die zijne verbeelding hem in al zijn schitterenden glans voorspiegelde. Eene koortsachtige prikkeling joeg door zijne aderen, nog te meer door de aanhoudende teleurstelling aangevuurd, en weldra maakte hij zijn gezin en zijn leven tot het rampzaligste dat men bedenken kon.

Zijne vrouw bezweek onder dit grievende leed, en zijne kinderen werden door Meester Wouter opgenomen.

Daar zat dan die man, vóór zijn tijd een magere grijsaard, te peinzen aan den eenzamen en uitgedoofden haard. In de naaste kamer lag zijne vrouw op het bed, waarop zij de rust was ingegaan. Allerlei akelige beelden zweefden den peinzenden grijsaard voor den geest.

Zijn leven onnut doorgebracht, zijn geluk en dat van zijn huis verwoest door eigene hand, zijn kunst verwaarloosd, zijn geest verstompt!

Bij dien eenzamen, uitgedoofden haard gezeten, in het stille uur der nacht, hoorde hij nu buiten een voetstap en een hand aan de klink der deur. Hij nam den ijzeren bout van de deur af.

Op dit oogenblik, zegt de sage, dat er een rijzig man in een langen mantel gewikkeld binnen trad.

Deze persoon wenkte hem te volgen naar de kamer waar de doode lag. Hij schoof het gordijn der sponde ter zijde en ontblootte de borst van de ontslapene. Daarop een ontleedmes van onder zijn mantel halende, sneed hij de borst open, en het hart er uitnemende legde hij het op de tafel.

Egbert stond te klappertanden: toen zag hij den onbekenden man het hart van zijne vrouw openen en er iets uitnemen dat het flauwe licht der eenige kaars verdoofde en het gantsche vertrek verlichtte met een schitterenden glans. Het was een hel fonkelende diamant, zoo zuiver van water en zoo groot van omvang als de aarde ooit had voortgebracht. De rampzalige man strekte er gretig de handen naar uit, maar de onbekende hield hem terug.

‘Gij hebt altijd naar een schat gezocht,’ zeide de vreeselijke onbekende, ‘die u rijkdom en geluk zou geven! Hier hadt gij moeten zoeken!’

Weêr strekte de rampzalige grijsaard de gretige handen uit naar het edelgesteente, hij greep het - maar het verkrumelde tot stof in zijn hand.

Met een spottenden lach liet de onbekende hem alleen.

Het was eene bittere satyre te zien hoe die man al zijne gaven en talenten latende verroesten, en al zijne krachten op telkens nieuwe en telkens wildere plannen verspillende, zijn gantsche leven lang gezocht had naar hetgeen hij bezat: hij zocht naar den kostbaarsten schat en hij besepte noch vermoedde, dat in het hart van de vrouw die met hem leefde, een schat verborgen was grooter dan de fabelachtigste verhalen beschrijven kunnen. De ongelukkige was in verre streken zelfs gaan graven en wroeten, en hij behoefde zich slechts te bukken om den steen van ongekende prijs en grootte op te rapen.

Hij verdween, en niemand heeft ooit geweten waar hij gebleven was. Zijne kinderen werden door Meester Wouter verpleegd. Men zegt dat deze het huis zijns broeders weder liet veranderen en in zijn vorigen stand terug

brengen, anderen verhalen, en dit schijnt meer waar, dat de nakomelingen van de beide broeders, in later tijd, deze twee huizen lieten veranderen zoo als ze tegenwoordig bestaan, weder volkomen gelijk aan elkander.

De overleving schijnt ook steeds in die geslachten bewaard te zijn gebleven, want hoewel die huizen eenigzins vernieuwd en veranderd werden, elke verandering geschiedde steeds aan beide huizen te gelijk. Maar altijd was dat ééne huis in slechten reuk gebleven. Ook zegt men dat niet alleen op de afstammelingen van Meester Egbert een ongelukkig lot rustte, maar dat ook vreemde bewoners die dit huis betrokken dat lot overerfden en ook zij gedoemd waren hun geluk te zoeken waar het niet was, en het voorbij te zien waar het was.

Zomers zijn voorbij gegaan met zonneschijn en zingende vogels - winters zijn weg gesmolten met ijs en sneeuw - sinds wij in den tuin zaten te luisteren naar de woorden van Mijnheer van Nijwoude.

Ik was intusschen de kinderschoenen uit-, en de jongelings-laarzen ingegroeid, en het begon nu bij mijne vrienden eene belangrijke vraag te worden, wat ik moest worden. Ik was niet weinig verlegen toen mijn vader mij eens in de Bibliotheek riep en vroeg:

‘Jongen! wat wilt gij worden?’

Nu moet men weten dat ik wel verscheidene bepaalde wenschen en plannen had, als bij voorbeeld, een schoon rijzig man te wezen met lange zwarte knevels en eene losse bevalligheid van taal en manieren, waar ieder onwillekeurig meê ingenomen werd, zoo als mijn neef de student, die allerlei buitensporigheden bedreef, maar wiens dwaze grillen en fantastische zotheden ieder onwederstaanbaar deden lagchen.

Op andere tijden was er een andere wensch die zich op den voorgrond plaatste, namelijk een beroemd schilder te worden, voor wiens scheppingen de menschen opgetogen zouden blijven staan en wiens genie hen aan de toovermacht van het schoone zou onderwerpen.

Of ook boeken te schrijven, die tranen van aandoening aan liefelijke oogen zouden ontlokken, of waardoor de menschen in hun diepste binnenste geroerd en getroffen, en waardoor zij verbeterd en veredeld zouden worden.

Verder wilde ik getrouwd zijn en kinderen hebben, en in dichterlijke tinten zweefde mij het gelukkigste gezin voor oogen.

Met geen van deze plannen, die alle reeds zeer uitgewerkt als idealen in mijn geest rondzweefden, durfde ik evenwel bij mijn vader voor den dag komen, daar ik flauw vermoedde dat deze minder aan de bedoeling zijner vraag zouden beantwoorden dan de keuze van een bepaald vak. En een bepaald vak had ik nog niet gekozen, ik had er zelfs nooit om gedacht, maar in mijn leeswoede en weetdorst even gretig naar elk deel van menschelijke kennis (behalve de Grieksche grammatica) de hand uitgestoken.

Ik aarzelde dus.

‘Jongen!’ zeide mijn vader nog eens, ‘doorgaands kiezen niet de menschen een vak, maar een vak kiest hen, doe gij nu eens omgekeerd en kies wat gij worden wilt.’

‘Vader! - ik zou wel willen worden - wat gij zijt.’

Zoo als hij was! Wél hem die zoo mocht worden; maar ik meende dit toen niet in die rijke en schoone beteekenis, doch doelde alleen op zijne wijze van leven en werken.

Eene Staatsbetrekking had hij niet meer. Als iemand mij vroeg wat Mijnheer van N. - thands was, of hij medicus of literator, rechtsgeleerde, sterrekundige, theoloog of filosoof was, ik zou het niet weten; maar wel dat er geen tak van menschelijke kennis was waar zijn geest niet mede bekend was. De studie van de menschheid en van den mensch in den ruimsten omvang -

omne quod ad humanitatem pertinet - dat was altijd zijn hoofdstreven geweest, en was het nog wanneer hij thands te midden van de rijke wereld der boeken, den mysterieusen draad naspoorde langs welken de ontwikkeling des menschelijken geestes voortgaat.

‘Wat ik ben:’ zeide Mijnheer van N. - glimlachende. ‘Ja er is geen gelukkiger leven voor den geest dan om in de onuitputtelijke mijnen der wetenschap te graven en te werken. Dwazen zijn het, die op de boekenwereld en boekengeleerdheid smalen en ze dood noemen: hoe zal men ons *geestelijk zijn* kunnen bestuderen als men niet de historische ontwikkeling van dat *zijn* heeft nagespoord in de verledene eeuwen, en hoe kan men dat anders dan in de boeken? En wat een genot, wat een licht, wat een troost geeft die boekenwereld! Boeken weigeren nooit hulp; stellen nooit te leur, met hen behoeft men zich nooit te vervelen en kwaad te spreken en te babbelen over de nietigheden van den dag, en Lucas de Penna heeft gelijk als hij, onder andere schoone lofredenen zegt: ‘Boeken zijn een licht voor den geest, zij steunen ons in tegenspoed, matigen ons in voorspoed, zij zijn gezellige vrienden op reis, zoowel als t’ huis, zij.....’

Maar op eens bemerkende dat dit alles weinig geschikt was voor iemand die een bepaald vak moest kiezen, vervolgde hij na eene kleine pauze:

‘Maar, beste zoon! gij zijt te jong om te leven zoo als ik leef. Gij moet eerst zelf handelend in het praktische leven u bewegen en werken; de geest kan niet alleen door bespiegeling en overpeinzing gevormd en gevoed worden. Daarom moet gij een vak kiezen waarin gij de maatschappij zult dienen.’

‘Boeken schrijven,’ zeide ik, ‘ik wou boeken schrijven - zoo kan ik toch immers ook werken en de maatschappij dienen?’

Dat gedeelte van mijn vader waar zijn gevoel, zijn gemoed in zat glimlachte en was verheugd dat er zulk een aard in mij lag, maar het andere gedeelte, waar zijn verstand in was, schrikte.

‘Neen, neen,’ zeide hij snel, ‘dat moet ge u uit het hoofd zetten, - kijk eens om u heen, hoeveel duizende boeken zijn hier en hoeveel miljoenen zijn er al geschreven - en zoudt ge denken dat het noodig was dat aantal ongeroepen nog te vermeerderen?’

Daarover had ik niet gedacht, maar ik antwoordde toch bout weg: ‘Maar als ik geroepen ben?’

Mijn vader glimlachte, dat is eigenlijk: de eene helft glimlachte, maar de andere helft zeide:

‘Geroepen? ja, maar weet ge het onderscheid wel tusschen roeping, dat is krachtige, zich zelf bewuste overtuiging van het genie, en dat wat slechts lust of neiging is?’

‘Studeren dan,’ zeide ik eindelijk, vooronderstellender wijze.

‘Studeren dan,’ herhaalde mijn vader; ‘ik heb altijd gehoopt dat ge daarin lust zoudt hebben; maar in allen geval, bedenk u vrij en handel naar de inspraak van uw verstand - en uw hart, uw hart ook, want die twee moeten elkander altijd trouw vergezellen.’

Zoo liepen de eerste beraadslagingen over mijn vak af.

‘Phoe!’ zeide Mijnheer van N. - naderhand, met een lagchende zucht tot zijne vrouw, ‘daar heb ik de zwaarste taak gehad die gij bedenken kunt, verbeeld u dat de

jongen dol is op boeken en zelf een schrijver wil worden - en dat *ik* daarin om zijn bestwil zijn drift heb moeten temperen!

Intusschen steeds onbepaald omtrent die keuze, zit ik druk in de classici.
Ik ben met Homerus bezig.

Πολυφλοισβοίου Θα.....

Maar heb een groote afgetrokkenheid.

Welk een geestdriftvolle vereerder der oude classici ik vroeger was, en hoe gelukkig ik mij voelde *in angello cum libello*, thands werd niet alleen het classicisme geheel ter zijde en weg gedrongen, maar begon de levensvolle en rusteloze geest ook de boekenwereld te verlaten. Een andere wereld en een ander leven, de levende wereld en het leven om mij heen werkten sterker op mij en trokken mij nu geheel aan.

In dat tijdstip, waarin ik toen was, heeft er een fysische en morele gisting plaats in den mensch, een kentering van het tij dat hem een tegenovergestelden kant opstuwt. In elken leeftijd is er een zekere ebbe en vloed onzer vermogens, maar nimmer is die zoo sterk en voortdurend dan als wij 't eerst van onze krachtige jongheid bewust worden. Daar nieuwe behoeften zich krachtig doen voelen, verzwakken alle oude banden en vormen. Dit wegslaan van alle dijken en dammen, het krachtige, frissche, nieuwe van het nieuwe leven dat wij intreden, bij de eerste zelfbewuste ontwikkeling onzer vermogens, is

het dat die plotselinge kentering in ons levenstij veroorzaakt. Ons oordeel (kritiek) is met ons de kinderschoenen ontwassen en staat op eigen beenen, en maakt weldra allerlei *tours de force*, zoowel om zijn kracht te beproeven, als om die te toonen. Dan breken wij alles af of tornen en twifelen aan alles. De onbesuisde soort van kritiek van het ontwakend en voor 't eerst zelf denkend verstand bezit slechts een breekijzer om te sloopen, geen troffel om te effenen en op te bouwen. Het gaat met de groote omwentelingen der volken evenzoo; zij zijn slechts de pogingen der massa om zelf te denken en voor zich zelf te handelen.

Och angstvallige en bedeesde zielen! schudt het hoofd niet om de verdorvenheid des menschelijken verstands en de razernij der kritiek. Het is het natuurlijke proces van zelfontwikkeling gelijk dit onder hooger leiding plaats heeft.

En als mijne moeder soms beducht was om mijne hyperheterodoxe en paradoxe stellingen, zeide mijn vader:

'De natuur moet haar loop hebben, en evenzeer de ontwikkeling eens menschelijken geestes: laat hij gerust alles afbreken, hij zal het later zelf weêr opbouwen: maar *dit* jongen!' zeide hij ernstig tot mij, 'ik bezweer het u bij al wat heilig is, *dit* ééne moet gij altijd vasthouden.

Heart within and God overhead.'

Zoo liepen mijne gedachten spelen en ik geloof dat er gemiddeld wel een kwartier tijdsruimte lag tusschen elk

woord dat ik schreef. Nu eens denk ik weêr aan mijn toekomstig vak en werk onderwijl aan het beschaven mijner nagels, dan om mijn toekomstig leven en pas intusschen mijne nieuwe laarzen aan: en steeds komen nieuwe visioenen en andere voorwerpen mij aan- en van Homerus aftrekken, zoodat het maar niet verder komt dan

πολυφλοισβοίου Θα.....

‘Naar den duivel de doode dichter en zijn doode taal,’ roep ik uit, ‘het leven op de straat trekt meer mijne belangstelling.’

En ik kijk naar de mooie meisjes die voorbij komen, vooral eene die dagelijks langs ons huis gaat en die somtijds opkijkt naar mijn raam, misschien een reden waarom ik haar boven alle verkies.

Als het een weinig geregend had en er kleine plassen lagen, was het vooral aardig de fysionomieën der verschillende vrouwenvoeten te bestuderen. Dan vooral werden deze zichtbaar. Dan zag ik welke er op de hielen liepen met opgewipte toonen, welke er klaauwden en naar binnen draaiden bij elken stap, of plomp en smakeloos werden neêrgeplakt of vooruit geschoven; welke er met veerkrachtigen enkel werden nedergezet. Zoo ontdekte ik dat het meisje met de slanke gestalte, ook lieve welgemaakte voeten had, eenvoudig maar bevallig en flink van beweging. Daar zie ik weder haar vluggen gang in de verte, ik zie het prettige gezichtje naderen: zij vat de rokken op en stapt behendig tusschen al die kleine meeren door. Als zij voor het raam is zal zij wel eens opkijken - maar neen, zij heeft het te druk met de plasjes te mij-

den - zij geeft er meer om, hare laarsjes - zij zijn netjes dat beken ik - voor het slijk te vrijwaren, dan om mij - bah! ik ga mijn pen in de bittere inkt doopen, maar wacht weêr zoo lang, dat die er in gedroogd is als ik wil beginnen te schrijven.

Wat is natuurlijker dan de pen weêr neder te leggen, te meer daar er een paard komt aandraven? Ik loop dus naar het venster, en nadat ik het opschrift van het uithangbord schuins over ons van achteren naar voren gespeld en gelezen heb, blijft mijn oog rusten op datgene wat het paard op de straat heeft achtergelaten; - dan kijk ik naar de musschen die er hun voer uit pikken, en de kat die ze beloert, en den hond die de kat wil grijpen - totdat paard, musschen, kat en hond, alle verdwijnen. Ieder van hen schijnt een bepaald doel en een bepaald vak te hebben - ik nog niet, en ik ben nog altijd aan

Πολυφλοισβοίου Θα.....

Ik voeg er nu λα bij, maar 't is of de duivel er meê speelt van daag. Daar komt een klein beestje, een hout- of boekluisje of een dergelijk ongewerveld iets, over het papier en in de richting van mijne pen wandelen. Natuurlijk houd ik op met schrijven, om zijn gang na te gaan, en ook om het niet te vermoorden. Ik volg het zooals het dwars over *verba*, *substantiva*, *comma's* en verdere leestekens heenloopt, net als mijne goede moeder als zij iets uit de courant voorleest. Wat of wel het vak en het doel van zulk een beest zou zijn? Door een vergrootglas zie ik zijn acht

beenen haastig voortspoeden als moest hij een brief op de post brengen of iemand inhalen die hij spreken moet - maar terstond keert hij weêrom en wandelt met de zelfde haast in eene tegenovergestelde richting. Eindelijk komt hij in het laatst geschreven woord en stapt in de nog natte α waarin hij blijft staan en al het bittere van den inkt en van zijn aardsch bestaan overdenkt.

Eindelijk neemt hij een kloek besluit en tot over zijne kuiten in de inkt stappende komt hij er uit en gaat verder.

Nu is hij op het witte papier - eene uitgestrekte vlakke ligt voor hem als een onafzienbare witte woestijn. Met zijn voorbeenen krabt hij zich achter de ooren, waaruit blijkt (even als bij den mensch) dat hij zich bedenkt, en terwijl niets hem hindert dan de vezeltjes van het papier en geen letter hem in den weg staat, gaat hij met drift één kant op om een oogenblik daarna weêr om te keeren en met de zelfde drift een gants anderen kant heen te loopen. Waarom gaat hij nu niet rechtstreeks naar zijn doel zonder die duizend gekke slingers te maken?

Terwijl ik met ingespannen genoegen hiernaar zat te kijken, kon ik niet nalaten hem een beetje te plagen. Ik blaas dan groote rookwolken boven hem uit, die zich als een donderbui boven des wandelaars hoofd verzamelen. Hij staat stil en peinst blijkbaar.

Zoo hij een geoloog is zal hij peinzen over den dampkring en zijne werking op de aarde - zoo hij een alledaagsch en eenvoudig beest is zal hij denken dat er een onweêr opkomt en zich naar huis spoeden daar hij geen paraplu bij zich heeft. Eindelijk blaas ik den rookwolk

weg en zie ik hem met de zelfde besluiteloosheid heen en weder scharrelen....

Intusschen ligt de wijde wereld even wijd voor mij open als het blanke papiervlak voor het houtluisje; even besluiteloos als hij ijl ik in gedachte nu her- dan derwaarts; even weinig als hij weet ik den weg dien ik zal kiezen.

In het leven gaat het den menschen nog zoo dikwijls even als dat kleine beest; zij weten niet altijd waar zij heen willen, en er overvalt hen wel eens een donderbui, zonder dat zij een paraplu bij zich hebben.

Ik geloof dat ik nog met dat beest zou bezig zijn, als Mijnheer Tjilp met zijn viool daar niet aankwam.

De vraag, wat zal mijn toekomstige werkkring zijn? begint zich intusschen sterker, veelzijdiger en onder gedurig andere gestalten aan mij voor te doen, want hoe langer wij op eene zaak denken, des te omvattender en uitgebreider wordt zij. Zoo was deze zaak niet alleen meer eene quaestie van broodwinning, maar had zij eene spirituele uitbreiding gekregen en klonk nu: welke is de richting en de behoefte van mijn geest?

De wildste droomen - en de naaktste en koudste terugkeer daarvan, nu eens jeugdige onbezonnenheid en overmoed - dan de voorloopers reeds van de kritiek en het beredeneerde des mans; zal ik een gevoelsmensch worden of een verstandsmensch? Is de materiële wereldbeschouwing de ware, of de spirituele? Is er slechts stof hier beneden en cijfers, of is er ook geest en poëzy? En

stormachtig baant bij wijlen de hartstochtelijke zucht zich een weg: 'God, o God, wat is de waarheid?'

Dat alles doet zich aan mijn geest voor, niet met die bewustheid waarmede ik het nu stel, maar verward en in onophoudelijken strijd. Onder deze indrukken ben ik niet meer de wilde speelmakker van Bella, en beschouw haar niet langer als een jongen met rokken. Ik moet ook nog opmerken dat ik sinds eenige weken met verwondering ontdekt heb, dat Bella bijzonder mooi wordt. Waarom ik dit niet vroeger gezien heb begrijp ik niet.

In plaats van met haar te vechten en te draven, wandelen wij wel eens deftig samen, en praten en redeneren, waarbij ik haar ongewone vlugheid en verstand bewonder.

Als wij in het bosch wandelen, is er een uitgezochte plek, op een kleinen, groenen heuvel, waar wij dikwijls in het gras gaan zitten, onder drie stokoude eiken,

ros van 't zomerzonneroosten,

zoo oud, zoo oud, dat het moeilijk viel te denken dat zij ook slechts drie eikels of drie jeugdige loten geweest waren.

Hoeveel menschen hadden die eiken al onder hunne takken gezien! (want velen kwamen de beroemde boomen beschouwen).

Geslachten opgekomen, voorbij en te niet gegaan; kinderen hadden zij onder hunne schaduw zien spelen en zich verschuilen achter de stammen.

Jongelingen, den arm om een fijne leest geslagen en teedere beloften uitsprekende.

Schilders, die de natuur bestudeerden en roem zochten.

Wijsgeeren, die den roem versmaadden - om zich een naam te maken.

En zooveel meer hadden zij nog gezien, die oude eiken. En intusschen rolde de wereld steeds voort, en zij werden ouder en ouder, en die kinderen waren ook oud geworden; en die jongelingen hadden hunne beloften vergeten, of gehouden, maar waren nu ook vergeten. Immer geslachten die voorbij gingen om plaats te maken voor nieuwe, zoo als de dorre gele bladeren voor de groene.

‘En hoeveel namen en letters staan er in gesneden!’ zeî Bella, ‘willen wij ook onze, namen er in snijden?’

‘Verliefden,’ antwoordde ik, ‘en vrienden hebben er letters in gesneden met harten er om heen, maar de tijd heeft die boomen ouder gemaakt, en die harten en letters zijn geheel vergroeid en onkenbaar. Hoe zouden de harten dier menschen zelve nu zijn? Zou nog altijd die W in het hart van H, en die H in het hart van W staan, als voor jaren?’

Is DINA nog altijd de geliefde klank voor hem die dezen naam daar ginds zette, of is ook in *zijn* hart, even als in dat op dien ouden stam, die naam nauwelijks leesbaar meer, zoodat men hem nu veeleer voor DORA zou houden?

Is de eeuwige cirkel om die twee letters dáár, in gulle jeugd gezet, nog altijd gesloten? of is die band gebroken en heeft de wereld een klove tusschen hem gezet, even diep als de scheur in de oude eikenbast, waarop die twee letters staan?’

‘Wat zijt gij heden wantrouwend en zwart!’ vond Bella.

‘Zoo is de wereld,’ zeide ik.

‘Als ge haar zoo wilt beschouwen, ja! Wilt gij onze namen niet snijden?’

‘Bella,’ zeide ik peinzend, ‘ik twijfel zeer, of er wel verbeelding en gevoel bestaan, en of dat niet eer ijdele hersenschimmen zijn!’

Bella nam een grooten doorn en stak daarmede in mijn been. ‘Ai!’ riep ik, ‘wat wilt ge?’

‘Zien of gij gevoel hebt: gelukkig bestaat het toch nog.’

‘Neen,’ zeide ik, ‘t hoofd schuddende, ‘zie! die oude boomen zijn drie grijze wijsgeeren die spottend en minachtend op al de nietigheid om hen heen neêrzien.’

‘En ik,’ zeide zij, ‘vind ze als drie oude aartsvaders die zegenend hunne armen over alles uitbreiden. Waarom zouden wij ook niet liever vrede hebben met alles, daar wij weten van Wien alles komt?’

Toen wij t’huis kwamen, vonden wij er Mijnheer Tjilp en Doctor Vijzel, en allen in een druk gesprek waarvan wij het laatste gedeelte bijwoonden.

‘Neen! vriend van Nijwoude,’ zeî Dr. Vijzel, ‘neen, gekker voorwerpen dan de wijsgeeren ken ik in de wereld niet, en het tooneel hunner dwaasheden is nog te zotter, daar zij zich juist altijd verbeeld hebben de eenige ware wijzen te zijn, maar men kan altijd blijven zeggen: *barbam et pallium video, philosophum nondum video!* En

't is nog altijd Mijnheer,' vervolgde hij, aan het einde van dezen zin de deksel zijner snuifdoos met een krachtigen tik toeslaande, als sloot hij deze woorden onherroepelijk er in op, 'en het is altijd, Mijnheer, de oude historie van Thales, die zóó naar de sterren keek dat hij in een put viel: altijd blijven zij in putten vol dwaasheden vallen.'

'Zij hebben de waarheid niet altijd gevonden,' zeide Mijnheer van N. - 'maar wij mogen ze toch roemen omdat zij er naar gezocht hebben.'

'Hun groote fout,' zei Mr. Tjilp, 'was te sterke overmoed: zij meenden uit de verstandelijke redenering, uit den syllogismus alles te kunnen verklaren.'

'Neen hun groote fout was dat zij in bespiegeling en verbeelding omdoodden,' zeide Dr. Vijzel, 'in plaats van in de praktijk en bij het reële en materiële te blijven. Er is maar ééne school geweest die op den waren weg was, de Stoïcijnsche. De Stoïci waren geen ijdele maankijkers en droomers, zij verloren zich niet in dollen bespiegelingen en metafysische onzinnigheden, mijnheer! zij waren mannen van het positive, dat is niet wat slechts in verbeelding, maar wat in *werkelijkheid* bestaat.'

'Ho! ho! Doctor!' riep Mijnheer van N. - met warmte; 'de drommel hale uwe Stoïci, - die waren het verst van allen van de waarheid; zij zijn in de groote dwaasheid vervallen, dat de mensch te volmaakter wordt hoe meer hij alle gevoelswerkingen en aandoeningen van zich uitroeit, ergo verloochnen zij een.....'

'Phoe! phoe!' viel Dr. Vijzel hem in de rede, 'phoe! is er iets dwazer dan gevoel en verbeelding, is er iets

dat den mensch meer op een dwaalspoor brengt? dat het verstand meer benevelt? Neen! als men eens door een scheikundig proces al dat gevoel en die verbeelding uit het mensdome filtreren kon en ze in een hermetiesch gesloten flesch bewaren met het opschrift: *Hier ligt de Dwaasheid der wereld begraven*, - kijk, dan zou het mensdome oneindig wijzer en beter wijzen. Er is een Stoïcus, ik weet niet wie, en dat doet er ook niets toe, die in vier regels het beste recept heeft geschreven om gezond naar ligchaam en ziel te leven dat ik ooit gezien heb:

“*Gaudia pelle,*” zegt hij,
Pelle timorem
Spemque fugato
Nec dolor adsit;”

dat is: een mensch, die volmaakt gezond van lijve en verstande, en dus gelukkig wil zijn, moet geen hoop en geen vrees, geen vreugd en geen leed gevoelen.’

‘Dat recept is van *Boëtius*,’ zeide Mijnheer van N. - ‘ge vindt het in zijn *consolatio philosophiae*.’

‘Dat is een verfoeilijke leer,’ zeide Mevrouw van N. - er zich in mengende, ‘en die dat gezegd heeft is zeer te berispen, - Boëtius! *Boëtius?* is dat niet dat boekje daar gij zooveel beweging over gemaakt hebt?’

‘Hm!’ zeide Mijnheer van N. - tot wien deze vraag gericht was, ‘ja dat was dat boekje....’

‘Dat GIJ,’ zei Mevrouw van N, - met een verwijtend gewicht van honderd pond op dat woord, ‘dat GIJ zulk een afschuwelijk boek zóó vereert!!.... dan was het waarlijk

maar goed zoo de schoonmaaksters het werkelijk gestolen of liever vernield hadden!’

‘Een *incunabel*, een kostbare druk, een der oudste in ons land!’ riep Mijnheer N. - met schrik over het vandalisme zijner vrouw.

Intusschen had Dr. Vijzel met een triomfant gelaat, zijne laatste onomstootelijke redenering weêr met een vervaarlijken slag op de deksel, onherroepelijk in zijn snuifdoos weg gelegd. Maar nu zullen wij zien, hoe Mijnheer van N. -, die sints geruimen tijd op hem gemikt had, als iemand die op eens een beslissenden slag wil slaan, en die hem nu eindelijk had waar hij wilde, die snuifdoos zou openen, om al die onherroepelijke uitspraken van den Doctor te verpletteren. Hij vergat dus het door zijne vrouw opgeworpene incident, en met een glimlach de vingers uitstekende om een snuifje van den Doctor te nemen, zeide hij, na dat plechtig opgesnoven te hebben:

‘Pyrrho was een zeer groot wijsgeer, in Alexanders tijd; hij was de grootste van de sceptische of aporetische filosofen. Hij beweerde de akatalepsie, dat is, de onbegrijpelijkheid en onzekerheid van alle dingen, en leerde dat de mensch, wel verre van den invloed van gevoel en hartstochten op zich toe te laten, daarvoor geheel ontoegankelijk moest zijn. Hem zelve was alles gelijk en onverschillig; hij haatte niet en beminde niet en maakte voorkeur tusschen niets ter wereld, en ik twijfel niet of hij zou het volkomen eens geweest zijn met de woorden van Boëtius, of liever (want Boëtius meende dit eenigzins anders) met het recept dat Dr. Vijzel daarvan gemaakt heeft. Hij was zoo volkomen onverschillig en had zoo weinig gevoeligheid dat hij eens zijn leermeester Anaxarchus in

een put ziende liggen, voorbij ging zonder hem te helpen.'

'Dat is consequent van hem,' merkte Dr. Vijzel op.

'Pyrrho dan,' vervolgde Mijnheer N. - nog eens in Doctor Vijzels snuifdoos tastende en het snuifje tusschen vinger en duim houdende als had hij des Doctors systeem nu bij den nek, 'Pyrrho dan, die zoo als wij gezien hebben behoorde onder hen die het gevoel veroordeelen, en alle aandoeningen voor het denken doen wijken, wandelde eens en werd door een hond aangevallen. Hij liep weg en klom op een boom, en toen zijne medgezellen hem met recht uitlachten en dit niet overeenkomstig zijne leer vonden, zeide hij:

"Χαλεπὸν ἔστι τὸν ἄνθρωπον ἐχθύναι," dat is: "*het is moeilijk den mensch uit te trekken.*" - - Ik weet het niet, maar zou er wel ooit scherper satyre op het besprokene systema en op Pyrrho's leer gemaakt zijn, dan die Pyrrho zelf daarop met daad en woord maakte, toen hij benaauwd *pro tibiis suis*, onwillekeurig toonde toch ook aandoeningen en gevoel te hebben - - al was het dan maar in zijn beenen!'

Ik zwerf in deze dagen gaarne alleen met mijne gedachten; want er zijn gewaarwordingen en aandoeningen in onze ziel zoo fijn als zeepbellen, die bersten als men ze aan een ander zou willen terug geven, er zijn snaren in ons gemoed zoo teêr als spinrag, die breken zouden als men ze aanroerde.

Dán voel ik mij aangetrokken door de zee, die in sympatie is met de onbestemdheid en rusteloosheid mijner gedachten.

Ik kijk dan naar dien ronden horizon waarvan ik het einde niet weet, en die verder is weêr als ik hooger klim; dien hemel die er op schijnt te rusten; dat altijd aankomen van golvengroepen, wie weet van waar en waar heen? die aanrollen op het strand, gestuwd door eene kracht die mij onbekend is, om straks weêr terug te rollen. Alles onbestemd en oneindig. Ik hoor naar het gefluister der golven in eene taal die zij meêbrengen van wie weet welks geheimzinnige streken.

Hoort het levenslied der golven, dat mijne ziel en zij elkander toezingen:

Als de golvende zee is het leven:

Immer rusteloos wisselend voort,
Stuwt de vloed en dan de ebbe der wereld
Golf op golf als geslacht op geslacht.

Wie er peinze over d'oorprong dier waatren,

Of de springveer zoek' die 't al beweegt,
Slechts verschijnselen, nimmer een oorzaak,
Zijn den denker ten schamelen oogst.

'k Vraag vergeefs hoe deez' golf daar den oever
 Mag bereiken, - die and're vergaat,
 Hoe die fier weder stuift naar den hoogen,
 't Blinkend zonlicht vangt voor zich alleen.

Trotsche kruin, schuim vol edelgesteenten -
 - Waar een andere wegkrult in 't niet. -
 Een is d'Oppermacht toch die haar voortdrijft
 En slechts ééne bestemming haar wet.

Voorwaarts dan met de golven des levens,
 Niet te *vragen*, te *doen* is uw plicht;
 Laat aan God of gij need'rig verdwijnen
 Of zult schuimen en fonk'len in 't licht.

Werk en streef; wat er kwijne, wat schitt're,
 't Al heeft ééne bestemming. Eén geest
 Drijft het voort naar den eeuwigen oever,
 Waar de vrage klinkt: wat brengt gij aan?

De zilte lucht wekt mij op en spant het geheele organisme, en onder het gefluisterde lied der golven, verheft zich de geest. Hij vormt zich plannen voor de toekomst, plannen van moed, van veredeling, van alles omvattenden arbeid des denkens, droomen van roem; de blik verlengt zich tot in een edeler wereld, totdat de ziel, in een gevoel van overmoedige stoutheid, een edel welbehagen voelt in zich zelve, als had zij reeds die verhevene idealen vervuld.

O edele zelfverheffing der ziel, wat anders zijt gij dan poëzy? - Ja, ik voel dat zij bruischt in mijn geheele wezen. Maar leeft zij alleen in mij als eene gaaf

om haar te voelen of zal ik ze ook kunnen uitstorten en zal de vormkracht des geestes sterk genoeg zijn om die aandoeningen van denken en voelen te beligchamen?

De tijd zal het uitwijzen, maar niet alleen in dit laatste ook in het eerste geval, is die gaaf een godsgeschenk aan den mensch dat met een liefelijke muzyk zijn gantsche leven zal kunnen vervullen.

Doch er was weldra wat meer te doen dan te mijmeren en te wandelen. 't Was nu bepaald dat ik studeren zou, en wel in de - - - maar wat kan 't u schelen, waarin.....

Daar ik een examen moest afleggen om aan de akademie toegelaten te worden, moest ik nog veel werken, totdat ik op het laatst tot overloopens vol was gegoten met de daartoe noodige wijsheid. Nadat alzoo mijn hoofd vol was gepakt, werd ook mijn koffer gepakt.

Ik ben daarbij bepaald tot het besluit gekomen dat mijn hoofd toen de meest verbazende gelijkenis moest hebben op een koffer.

Die vergelijking moet ik noodwendig wat uitpluizen, ten einde daardoor die verbazende gelijkenis aan den dag te doen komen.

'Maar een koffer is een parallelepipedum, en een hoofd is een bol,' zegt Criticaster.

'Vooreerst, Mijnheer, spreek ik niet tegen u - en ten tweede spreek ik niet van *uitwendige* gelijkenis. En toch, zou ik ook voor 't uitwendige nog punten van vergelijking genoeg kunnen vinden: b.v., mijn koffer is bedekt met leer: leer, Mijnheer, is een weefsel geheel gelijk aan het weefsel onzer huid, die huid die mijn en uw hoofd, indien gij ten minsten niet gescalpeerd zijt, overdekt: mijn

koffer en mijn hoofd zijn dus met het zelfde weefsel bekleed, welk weefsel op zijne oppervlakte weder bij beiden door een ander gelijksoortig, het celleweefsel van het haar is begroeid: alleen bij de eene (het is een ouderwetsche koffer) is het rood en wit koehaar, en bij het andere menschenhaar.

En mocht nu voor 't overige, wat den parallelepipedischen en bolvorm aangaat, de vergelijking in vele punten falen - hebt gij Homerus gelezen? - welnu, gij zult bij hem kunnen opmerken dat het tot het wezen eener vergelijking behoort dat zij niet in alle deelen doorga.

Maar nog eens, ik sprak niet van *uitwendige* maar van *inwendige* gelijkenis.

Van mijne jeugd af, werd mijn koffer - ik meen mijn hoofd - steeds gevuld: ik kan niet opnoemen wat er al zoo inging, maar dat is zeker dat het boeltje goed werd aangestampt en de hoekjes gevuld. Maar toen het op het laatst liep, was er dikwijls een gevecht tusschen mijne meesters over den voorrang: de een nam te veel plaats in naar den zin van den anderen, ieder wilde de beste plaats voor *zijne* goederen, en ieder wilde *zijn* goed boven op leggen, dat het niet door de zwaarte van het overige werde gekreukt. 't Was verder weêr natuurlijk en volgens de *koffer-logica*, dat zij er zooveel inpakten als zij konden, daar zij het allen op dit *éne* punt *éens* waren, dat, hoe meer er *in* een koffer is, hoe meer er ook uit kan komen.

Zij rekenden er evenwel niet op, dat de bodem er wel eens uit kon vallen of breken.

En mijne goede moeder, die zoo bezorgd was, om toch van alles in mijn hoofd - ik meen in mijn koffer te pakken.

Zoo werden dan mijn hoofd en mijn koffer ongeveer eveneens behandeld en volgepropt, en beide naar de stad X geëdresseerd, om daar uitgepakt te worden.

Te X. werd ik toen uitgepakt, als een reiziger aan de grenzen: de hooggeleerde Douanen snuffelden en doorzochten of alles in orde was, voor dat ik met het mijne veilig die grenzen der wetenschap over mocht.

Maar zoo als mij wel vijftigmaal, als ik op reis was, gebeurd is, dat ik dikwijls aan iets behoefte had dat onder in mijn koffer zat, of maar niet te vinden was, geschiedde evenzoo bij mijn examen.

Telkens zat ik te zoeken naar een stuk geschiedenis, dat misschien onder een hoop Mathesis lag - of naar eenig taalkundig ondergoed waarvan ik niet meer wist waar ik het gelegd had. Ook bemerkte ik dat ik een menigte zaken bij mij had dat ik niet noodig had, en aan den anderen kant soms vergeten had meê te nemen wat volstrekt onmisbaar bleek.

Evenwel was het nog al goed afgelopen en werd ik de grenzen der wetenschap overgelaten.

De laatste avond te huis! wat een zonderling gemengd gevoel bevat dit oogenblik voor een jongen! Voor de ouders is er alleen verdriet. Maar de jongen vol vuur en levenslust, wien de wanden der ouderlijke woning te eng worden, die de wieken wijder uit wil slaan, voor wien de wereld een tooverwereld is vol half bekende, en daarom des te aantlokkender genoegens, die zich de grootsche gestalten der edele vriendschap en liefde, van moed, roem en eer met de schitterendste kleuren heeft afgemaald -

een jongen, voor wien alle geluk reeds bevat is in dat ééne tooverwoord *vrijheid!* O hoe anders, hoe gemengd zijn zijne gevoelens als hij die wereld in zal treden! - Hoe trouw en braaf zijn hart, hoe edel zijne beginselen ook zijn, met hoeveel banden hij ook in warm gevoel gehecht zij aan zijn ouderlijk huis, het oogenblik dat hem vrij zal maken, dat hem dat tooverland zal invoeren, is te aangrijpend, te rijk, te sterk prikkelend, om niet op te wegen tegen het verdriet van scheiding, en om dat verdriet niet terug te drijven en alleen geluk voor te spiegelen.

De laatste dagen te huis waren in drukte van allerlei aard voorbij gevlogen; den allerlaatsten dag had mijne moeder nog eenig geld van haar en eenige flesschen lekkernijen en besten wijn bij mijn goed gepakt, hetgeen ik eerst naderhand bemerkte; toen was eindelijk alles klaar en hadden wij niets meer te doen, dan te wachten dat de avond zou omgaan.

O hoe pijnlijk was die avond, met dat gesprek dat maar niet vlotten wilde en die nietsbeduidende woorden en zinnen.

Er zaten daar niets dan lichamen aan de tafel, ieders geest was afwezig, ieders gedachten hadden hare eigene bezigheden: men wilde niet over het afscheid spreken en alleen dáárover dacht de geest - men wilde over iets onverschilligs spreken en niets van dien aard kon de geest boeijen.

Algemeene stilte.

‘Wat waait het,’ zeî Mijnheer Tjilp om iets te zeggen.

‘Ja,’ zeî mijne moeder.

‘Ja,’ zeî mijn vader in een anderen toon.

‘Ja,’ zei ik, weder in eene andere toonwijziging.

Lange stilte.

Ik verliet even de kamer om nog eens naar mijne koffers te zien die op mijn werkkamertje gepakt stonden.

Ik hoorde een voetstap.

Mijne moeder drukte mij in hare armen.

‘Kind, jongen! pas toch braaf op en denk altijd om ons...’

Haar gemoed was te vol om meer te zeggen, O! hoe ondankbaar, hoe ellendig vond ik mij, dat ik zelfs toen niet met droefheid naar de toekomst zag en niet liever wenschte te blijven.

Toen wij weder terug kwamen werd het gesprek niet levendiger.

Mijn vader bleef peinzend voor zich staren.

Mijnheer Tjilp zeide nogmaals, geloof ik, dat het zoo woei.

Mijne moeder breide met neêrgeslagen oogen.

Bella was treurig, dat zij een vriend en makker verloor.

En ik?...

Ook voor mij waren de ouderlijke wanden te eng, ook ik wilde de vrije vleugels wijder uitslaan: ik was verheugd, dat ik eindelijk die wereld in zou stevenen waarvan zoovele idealen voor mijnen geest henenzweefden, die wereld waarvan ik niets dan den boom der vrijheid zag en de zon des geluks, die mij voor mijn hart niets dan verhevene gevoelens, voor mijn geest niets dan roemrijk voedsel beloofde; was het wonder, hoewel de droefheid om mij heen wel weêrklank in mijn hart vond, was het wonder, dat dit alles op mijne warme en gloeiende verbeelding te sterk werkte dan dat ik niet verheugd zou zijn?

O wonderlijk zamenstel van het menselijke hart! dacht ik een paar dagen later. Te midden van de droefheid rondom mij had dat hart gebonsd door het gelukkig vooruitzicht, en nu dat vooruitzicht niet meer vóór mij ligt, maar ik er midden in ben, is er door mijne vreugde een weemoedige draad heengeweven.

Was het, dat ik naar huis terug verlangde? Neen. Maar het was omdat elke verandering van levenstoestanden, hoe men er ook naar gewenscht hebbe, iets weemoedigs bevat.

't Is hierin ook waar, wat de oude Montaigne zegt: '*La naissance, nourissement et augmentation de chasque chose, est l'altération et corruption d'une autre.*

De nieuwe toestand ontstaat uit den dood des vorigen. Men kan geen jongeling worden voor dat het kind in ons gestorven is. Men kan geen man worden voor den dood van den jongeling in ons. Dat sterven en verdwijnen, als alle sterven, is weêmoedig, het geeft het besef dat er iets in ons voorbij is dat nooit weêrom komt.

Zóó was 't ook bij mij. Hoe sterk de jongeling verlangt moge hebben de wijde wereld in te treden, wanneer hij van eenvoudig *kind zijner ouders*, burger wordt in de maatschappij, om te trachten zelf *man* te worden, voelt hij toch weêr een stuk van dat geheel dat zijn leven uitmaakt achter zich afbrokkelen en verdwijnen in de diepte.

En zóó in 't vervolg telkens als iets nieuws, een nieuw tijdvak in ons leven en wezen geboren wordt, sterft er iets af dat wij nimmer, nimmer weêr kunnen terug roepen of aanschouwen zullen. En dit gaat zoo voort tot

dat geheel onze aardsche zamenstelling afsterft tot eene verhevener vernieuwing.

's Avonds ten tien ure moest ik op den postwagen wezen.

Een laatste glas wijn werd tot mijn afscheid gedronken. Toen werd het ook mij beklemd in de keel.

Mijn vader - gij zoudt u bedriegen als ge verwachtet dat hij een aanspraak hield met lessen van levenswijsheid, of vol gevoelige oratorie; hij gaf mij geen kaart van de klippen die ik te ontzeilen, en de gronden die ik te mijden had.

Wien het tegen moge vallen, of het koud vinde - treffender dan alle welsprekendheid waren een paar gefluisterde woorden van liefde - beter dan alle vertooning eene eenvoudige omhelzing en handdruk.

Ik stond buiten het huis, en de koude lucht woei mij tegen. Koude voorproef van den dampkring der onverschillige wereld, die mijne tranen droogde.

Ik stond buiten, en die koude lucht woei de warme en teedere indrukken weg en maakte mij weder verheugd en opgewonden.

Woei hij ze geheel weg?

Neen - hij deed ze zich slechts verschuilen, en in stilte bleven zij voortbestaan; want jaren later nog bestonden zij en nog thands komt er wel een traan op, als ik ze herdenk.

En hiermede sluit het eerste deel van mijn *Levensboek*.

De volgende bladen behooren hier niet te huis. Die wij nu hebben omgeslagen behooren tot een afgeloopen tijdperk; wat verder ligt, is of nog te versch of nog in wording.

O hoe gaarne beschouw ik dat Eerste Boek! Met wat een wellust herdenk ik dien vorigen kring waarin ik mij bewoog, en geheel die liefelijke omgeving, in al zijn reinheid, frischheid en eenvoud, beschenen door den gloed der huiselijke genegenheden, onbesmet en onberoerd door het woelen en zwoegen en strijden des verderen levens.

Wat zijn ze diep en duurzaam de indrukken in dien tijd ontvangen, wat zijn ze levensvol en frisch!

En dan, wat elken denker de oogen telkens naar dat tijdperk moet doen heenwenden, het is dáárin dat de ziel zich heeft beginnen te vormen, dat de geest een beslissende, dikwijls voor het leven beslissende richting heeft genomen. Het is dus een onmisbare bron voor zelfkennis en voor de verklaring van ons geestelijk zijn.

Heilzaam en nuttig is het ook dien tijd in ons levendig te houden, omdat de jongelingsleeftijd een bestanddeel in zich heeft dat wij niet in ons moeten laten versterven. Het is dat edel vertrouwen en dat geloof aan eene ideale zijde des levens, waaruit zijne poëzy, zijne illusiën en inspiraties, zijne ontvankelijkheid ontspruiten voor alles wat edel, waar en schoon is. Daarom is het zoo heilzaam dien tijd te herdenken, als de strijd des levens dat element wel eens doet verzwakken, en dáárin is het geheim van het aantrekkelijke dat in die herdenking gelegen is.

Wee den mensch die dit alles later als niets dan ijdel verbeeldingsbedrog gaat beschouwen, want zijn zedelijk en geestelijk wezen zal er schade door lijden.

Gezegend zij die tijd met al de beelden die er bij behooren!

Er zijn altijd lezers of lezeressen die nieuwsgierig en ongeduldig, even, even slechts het einde van het boek willen inzien, al ware het maar om gerust te zijn dat *zij* niet sterft, of om te zien of de boosheid en het misverstand niet gestraft en opgehelderd zullen worden, en of *zij elkander nog krijgen*.

Zulke heb ik er ook ontmoet en die ongeduldig de vingers uitstrekten naar de verdere bladen van het Boek dat ik ze zien liet.

Dat ik ze waarschuwde voor berouw, of hen vermaande met geduld den groei en ontwikkeling der verdere toestanden en denkbeelden te verbeiden, baatte niet, en ik zou bijna boos op hen geworden zijn, als ik nog niet bij tijds bedacht had welk een onwederstaanbare aandrang ons armen stervelingen eigen is om de toekomst vooruit te loopen en den sluijer daarvan op te heffen.

Daar hebt gij dan nog eenige kijkjes in de verdere bladen, u ten beste gegeven die het verlangt. De overigen mogen er gerust uitscheiden: wij leven in een vrij land.

Gezegend, zeide ik straks, gezegend zij die vroegere tijd, met al de beelden die er bij behooren!

O blijft dan om mij heen, gij liefelijke gestalten, mij eens zoo dierbaar in de werkelijkheid en waarvan sommige nog slechts dierbaar zijn in de herinnering, blijft om mij

heen, zoo als gij bij het licht des haardvuurs u op het netvlies van het oog der herinnering voor mij afbeeldt!

Blijft als mijne ziel u weder oproept! O, thands is zooveel dat eens *tegenwoordig* was, *verleden* geworden - - -, hier is de oude Bibliotheek - thands zit ik op mijne beurt er in te schrijven en zie naar dien hoek waar, aan den voet van een der kasten, eens een jongen zat, *in angello cum libello*^{*)}; die Bibliotheek waar zoovele mijner denkbeelden en indrukken, als ik ze naga, blijken ontvangen en ontkiemd te zijn, waar gewichtige toestanden mijns levens zijn beslist, waar op alle planken herinneringen zitten en mij toewenken en mij verhalen van vroegere dagen.

Waar is het edele hart, dat in die dagen hier klopte? Waar is de diep doordringende, de veelomvattende, de wijsgeerige geest die hier werkte?

En dáár ginds staat de oude met marmer papier beplakte doos. Toen ik op de kamer van haar vorigen eigenaar kwam, zoo als ik beloofd had, heb ik ze opengedaan en de viool gevonden met drie gesprongen snaren: ik heb ze in de hand genomen, en getokkeld op de laatste snaar met den vinger, maar die trillende, weemoedige toon, eenstemmig met den toon van mijn gemoed, had het oor niet meer getroffen waarvoor hij gewoon was te klinken. Dat gevoelige zintuig was nu gesloten voor dezen, en

*) In een hoeksken
Met een boekskén.
Spreuk van Thomas à Kempis.

slechts geopend voor hemelsche klanken. Zou het nu voldoening smaken, dat fijne gevoel voor het schoone?

Ik heb toen de viool in de bordpapieren doos gelegd, om ze meê te nemen als een aandenken, en zoo staat ze dáár stoffig als de herinnering aan dingen die niet meer zijn.

Maar, waar dwaal ik heen! De gedachten schieten te ver vooruit, en de vingers grijpen te ver in de bladen van het Boek dat ik in handen heb: de enkele bladen die ik beloofde u nog te laten lezen, liggen niet zoo ver in het boek en zijn van vrolijker aard.

Vijf jaren waren voorbijgegaan, waarin ik slechts enkele malen te huis was geweest, toen ik eindelijk weder het eene der tweelinghuizen intrad.

Voor mij - wat een fel bewogen tijd, wat een tijd van ontwikkelingen en veranderingen, waarin nu eens gedwaald, dan weêr terug gekomen was, waarin zich de geest uit een rusteloozen chaos gevormd had, niet tot een stilstaand water, want de geest staat nooit stil, maar tot een stroom die eene vaste richting heeft aangenomen. Maar wat al veranderingen in vijf jaren!

Doch dat oude huis stond daar nog altijd rustig en onveranderd, rustig als de ziel der bewoners: zijn spitse gevel wees ten hemel, thands zoo verwaarloosd en onbegrepen zinnebeeld in onze platte en nederdrukkende bouwkunst of liever bouwwijze, want er is geene kunst in - zijn spitse gevel wees ten hemel, even als het gemoed der bewoners, zijne glazen glinsterden vriendelijk en helder als *hunne* oogen, zijn deur was gastvrij als *hun* hart: zijn

uiterlijk was altijd even net naar den aard mijner moeder, maar altijd even ouderwetsch (behalve de groote ruiten, want Mijnheer v. N. - was een vriend van *licht*) naar de onwrikbare begeerte mijns vaders. Mijnheer en Mevrouw v. N - waren de zelfde als altijd, met dit onderscheid dat zij jonger schenen te worden toen ik t'huis kwam.

Ik was geen halven dag in huis, of Mijnheer v. N - had mij allerlei zeldzame boekskens laten zien, nieuwe aanwinsten van hem. Mijnheer Tjilp, oude trouwe vriend, was er ook, en vroeg hoe mijne viool voer.

En Bella?

Wat bloost zij als ik haar een welkomskus geef! en wat ziet zij telkens steelsgewijze naar mij - ja ik bemerk het duidelijk - om te zien hoe die kleine broeder en speelmakker van haar geworden is.

Wat schoone maagd is er geworden van het kleine tengere zwarte kind! Ze is nu twintig, maar de omstandigheden harer kindschheid hebben haar verstand vroeg gerijpt. Haar zwarte haren hebben den gloed van gitten, met een naauw merkbaaren bruinen weêrschijn; de donkere oogen in helder en zacht blaauw liggende worden door lange pinkers in rijke schaduwen en diepte gehuld of schitteren helder en lief in het licht. Het geheele gelaat doet denken aan den heerschenden toon in Rembrandts stukken en men zou in sommige oogenblikken geneigd zijn haar als eene schepping van zijn penseel te beschouwen.

Zoo vond ik het te huis.

Wat ik mij verbeeld had omtrent Bella's vader en zijn levenslot was behoudends een paar omstandigheden geheel verkeerd geweest. Hij was niet gestorven. Toen de eerste vreemdheid onzer hernieuwde kennismaking voorbij was, verhaalde Bella mij veel over hem. In zijne legende der tweelinghuizen, had Mijnheer v. N. - op Bella's vader gedoeld en in Meester Egbert den rusteloozen zoeker, en diens karakter geteekend. En hij had aldus gebruik gemaakt van eene oude legende die waarlijk veel overeenkomst van omstandigheden en toestanden aanbood.

Even als Meester Egbert was deze man - hij heette de Heer van Megen van Randenrode - de wereld rond geweest in rustelooze omzwervingen, overal geluk, rijkdom en eer zoekende, terwijl hij het eerste zeker te huis had kunnen vinden en de beide laatsten in zijne woeste ondernemingen versmeet. Zijne vrouw was eene Engelsche; zij was te teeder van ziel en van zenuwen om onder de veranderlijke nukken en bij den onbezonnen en wisselzieken aard van dezen man te kunnen blijven leven. Zij was weldra gestorven hem een klein kind achter latende. Met dit kind was hij op nieuw de wereld door geweest, nu eens in Spanje, later in de Indiën zijn geluk beproevende, maar overal door dat hem immer ontwijkende geluk verlaten. Na een reeks van rampen, na het verlies van zijne laatste middelen, van zijnen goeden naam, van zijne eer, van alles, behalve van zijne kleine Bella, was hij eindelijk, als een bedelaar bijna, terecht gekomen in het huis naast ons. Wat ik nu eerst hoorde, dat huis was toen in mijns vaders handen gekomen en die edelmoedige man had den ongelukkige daar eene rustplaats geschonken waar deze onder dak kon komen, totdat hij hem op eene andere

wijze zou kunnen helpen. Want verdere en betere hulp nog wilde hij hem verschaffen. Het gelukte hem den ongelukkige de middelen te bezorgen (en voor hoeveel, wat het geldelijke aangaat, heeft Mijnheer v. N. - nooit aan zijne vrouw durven bekennen; hij was soms zoo onberedeneerd edelmoedig dat hij zich half schaamde!) om nog eenmaal, na zooveel zware beproevingen, zijn fortuin te gaan zoeken in America.

Maar nu moest hij Bella achter laten - het was een uitdrukkelijk beding. Bella was de oogappel, de afgod van haren vader, en die man voelde zich nog het bitterst ongelukkig toen mijn vader de wreedheid had, zoo als hij het noemde, om op die voorwaarde aan te dringen. Maar Mijnheer v. N. - was onverbiddelijk; hij zeide den Heer van Megen dat hij aan de nagedachtenis zijner vrouw, dat hij aan zijn kind verschuldigd was als eene expiatio van al zijne dwaasheden, deze opoffering te doen, dat het kind niet mocht gewaagd worden aan de onzekere kansen die hij nu stond te ondergaan - dat het kind in hem, (Mijnheer v. N. -) altijd een vader, en in zijne vrouw eene trouwe moeder zou hebben. Tranen en smeeking (Bella was zijn eenige troost) baatten hier niets, Mijnheer v. N. - vond het onverantwoordelijk het kind aan zulk een onzeker lot over te geven.

Zoo werd Bella bij ons gelaten. Haar vader was alleen de wijde wereld ingetogen. Ongelukkig de man die zoo laat, die met grijze haren zijn levensloop nog eens beginnen moet!

Gelukkig had hij op zijn pad een man ontmoet die dat wilde en rustelooze karakter, dien wisselzieken geest eenigzins tot zelfkennis en verandering bracht. Eene vereeni-

ging van edele mannen nam den verdwaalden broeder op; hij ontving eerst materiële hulp, welke het eerst noodig was, en later zedelijke ondersteuning; een gelukkige keer nam eindelijk in hem plaats, en na een twaalfstal jaren, jaren van beproeving en van harden arbeid, was hij in staat zich met eere en onafhankelijk in de maatschappij te bewegen.

Sommige dezer omstandigheden had ik van Mijnheer v. N. -, andere van Bella vernomen, die mij ze verhaalde toen wij eens eene lange wandeling deden.

Hare wangen gloeiden van het vuur waarmede zij gesproken had. Wat eene teederheid was er in den klank harer stem, als zij van Mijnheer en Mevrouw v. N. - sprak, en als zij herinnerde, wat die voor haar vader en voor haar, arme, gedaan hadden. En hoe zij getracht had dit te beantwoorden en hoe zij gebeden had om zegen over hare weldoeners!

O zegen op u, dacht ik, zegen op u, Bella! voor alles wat gij in het huis mijner ouders voor hen geweest zijt, zegen op u, voor de liefde en zorg waarmede gij ze omringd hebt, toen ik weg was, voor de vrolijkheid die altijd was waar gij waart, voor den lieven klank uwer stem, aan wier toon men de stemming uwer ziel kon kennen!

Of deze gedachten duidelijk genoeg in mijne oogen te lezen stonden toen ik die lang op haar vestigde terwijl ze sprak, weet ik niet, maar zij sloeg de hare neder.

'Bella,' zeide ik, 'weet gij wel, toen gij een klein meisje waart, dat ik u eens in het gras met die rozen zag zitten spelen?'

Zij lachte zoo welluidend dat de vogels in het bosch gingen mede zingen.

‘Ja,’ zeide zij, ‘en een wonderlijk, eigenzinnig kind was ik toen! Zoudt gij gelooven,’ vervolgde zij op eens ernstig, ‘dat ik toen een bepaalden afkeer had van alles wat gewoon was: speelgoed, gewoon speelgoed, daar een ander kind gelukkig meê zou zijn geweest - ‘t is waar, ik heb ‘t nooit gehad - maar ik had het toch niet willen hebben, ik moest iets vreemds hebben, iets dat mijn eigen was, dat ik zelf en alleen koos: zoo was ‘t met alles. Ik was een eigenzinnig, zonderling klein kind; ik hoop niet dat die trek mij bij is gebleven, want ik heb een afkeer van zonderlinge vrouwen; de vrouw moet het gewone dagelijksche leven niet versmaden, zij moet er niet buiten of boven willen staan, maar zij moet dat juist verhoogen, veredelen, en dan wordt het van zelf minder plat en prozaiesch!’

Ik glimlachte om het vuur waarmede zij sprak.

‘Lacht gij mij uit?’ vroeg zij met een opgeruimd gelaat.

‘Ik glimlach,’ zeî ik, ‘maar ‘t is uit genoeg; ik bewonder u, (ik maak nooit complimenten,) dat gij zulk eene juiste beschouwing hebt van het leven, en hoe het veredeld wordt; vrouwen vallen meest in uitersten, *of* zij maken zich weinig beduidend en alledaagsch, *of* zij zijn altijd in de wolken, *schwärmerisch* zeggen de Duitschers, en geneigd tot mysticisme.’

Zeker, wat er verkeerd en ziekelijk is in de eigenschap die zij bedoelde, had zij niet, maar het goede, het gezonde er van had zij; het was het afwijken van den gewonen flauwen sleur, een eigenaardig zijn en denken, met een zachte tint van eigen geestigheid overgoten, genoegzaam om aardig en bekoorlijk te zijn zonder te hinderen.

Zoo wandelden wij voort, pratende en gaande over de

oude plaatsen onzer kindschheid. Bella sprak mij daarop van mijne ouders, mijne moeder noemde zij ook altijd moeder, zij vertelde hoe zij de 'lieve ouden' het leven gemakkelijk en genoegelijk trachtte te maken; hoe zij den 'ouden Heer' op allerlei wijzen plaagde met zijne boeken, maar hoe zij ook, wanneer het noodig was, de *preciosa* daaronder zelve voor hem schoonmaakte; en duizend kleine omstandigheden meer, onbelangrijk voor een derde, maar boeiend voor mij.

Er was een aardig mengsel van heldere vrolijkheid en van ernst in Bella, en de overgangen van de eene naar de andere dikwijls snel en onverwacht; er was eene losheid en natuurlijkheid in haar die men in onze maatschappij, waar vooral meisjes zoo naar gelijekte, conventionele vormen en in aangeleerde manieren gedresseerd worden, niet altijd met kieschheid en fijne beschaving vereenigd vindt.

Wat bovenal in dit meisje zoo bekoorde, w[as] eene frischheid, frischheid van geest en gemoed, in haar wezen en handelen.

Ik geloof dat ik hierover lang liep te denken, en ik werd op eens wakker door een luid gelach van Bella, als ik op het punt was van in mijne afgetrokkenheid in een beek te stappen.

'Waar denkt gij over?' vroeg zij.

'Ik denk er over,' zei ik, 'dat wat ik eens over u gedacht heb is uitgekomen.'

Zij keek mij vragend en glimlagchend aan.

'En dat is?'

'Dat waar gij ook wezen zoudt, bloemen uit uwe voetstappen zouden ontluiken.'

‘Hahaha!’ lachte zij, ‘ik dacht dat gij nooit complimenten maaktet?’

Mijnheer van Megen zou terug komen! Op een ochtend ontvingen wij de brieven: een was er aan Mijnheer v. N. - en een aan Bella gericht. Hij schreef dat hij met het vermogen dat hij nu bezat, en met de betrekkingen die hij in Amerika had aangeknoopt, zich thands ook in het moederland een eervol bestaan kon verschaffen. Er sprak evenwel geene zelftevredenheid uit den brief, er was iets weemoedigs zelfs in de kalmte en vastberadenheid van den schrijver, en men voelde dat dit zwaar beproefde en daardoor gelouterde karakter geleden had onder die verbuiging naar het goede, en wel kalmte maar geen vrolijke opgewektheid meer zou kunnen verkrijgen.

Aan Bella schreef die man evenwel anders, de woorden die hij aan haar richtte schenen, door het vooruitzicht van h[aar] weder te zien, meer gloed en opgewondenheid te ontvangen: ‘t was of zij, zelfs zoo verre, ook dien zonneshijn-invloed uitoefende. Bella las ons gedeelten uit die bladen voor; zij waren vervuld van vreugde over zijn terugkeer, hij kon het niet langer uithouden, hij moest zijn land, zijne weldoeners, maar bovenal zijn klein, wonderlijk, geestig kind (de man verbeelde zich haar nog altijd als het kind dat hij achterliet,) terug zien. Bij die gedachten scheen zijn gemoed overgevloed te zijn, terwijl de warmste woorden niet voldoende waren, als hij van Mijnheer en Mevrouw van N. - sprak.

‘Tut, tut! dwaasheid!’ zei Mijnheer v. N.-

Maar als Bella voortlas en Mevrouw v. N. omhelsde,

bedierf deze het boordje dat zij opzette, en toen zij nog meer las, en daarop haar arm om het grijze hoofd van Mijnheer v. N. - sloeg, zei deze weer:

‘Tut, tut, dwaasheid, genoeg, genoeg.’ En hij lachte, maar met een traan in zijn oog.

Op een ochtend nam Mijnheer v. N. - mij vertrouwelijk onder den arm, zoo als hij gewoon was nu ik man was geworden, en Bella mede noodigende, gingen wij te zamen naar het nevenhuis.

‘Ik wil het geheel laten opmaken,’ zei Mijnheer van N. -, ‘maar in ouden stijl natuurlijk, en de beide huizen moeten elkander blijven gelijken: den spitsen gevel zullen wij behouden, den weerhaan zullen wij weder laten draaijen; groote ruiten zullen er in moeten, [...]! ja, 't staat anders aardig de kleine ruitjes, ma[...] achter boven wilde ik ze behouden voor de aardigheid, vindt ge het goed?’

‘Ik?’ zeide ik lagchend, ‘maar,’ vervolgde ik, ‘zal Bella's vader hier komen wonen?’

‘Neen,’ zei mijn vader, ‘die zal zich in een handelstad moeten vestigen.’

‘Gaat gij dan het huis verhuren, dat gij het zoo laat opmaken?’

‘Neen,’ antwoordde hij. ‘maar laat ons binnengaan.’

Werklieden waren reeds bezig met behangen, schoonmaken, timmeren, enz. Wij kwamen in de achterkamer op den tuin uitzierende, eene groote vierkante kamer.

‘Kijk,’ zeide hij, ‘eene prettige kamer zal dit wezen! de drie ramen zullen tot den grond worden verlaagd: wat een gezellig vertrek voor een gelukkig gezin, 's winters bij dien hoogen marmereen schoorsteen, 's zomers met die wijd geopende ramen waardoor men de kinderen in den tuin zou kunnen zien dartelen, ziet, met eenige vernieuwing.... maar zou dat goudlederen behangsel niet behouden kunnen worden, - wat denkt gij?’ vroeg hij, in vrees over zijn goudlederen behangsel.

‘Mij dunkt de huurder moet er maar genoeg meê nemen; ik geloof zelfs dat dit behangsel *behoort* behouden te worden, omdat het geheel met den stijl der kamer overeenkomt, ik zou zelfs dien hoogen open schoorsteen willen behouden....’

‘Ja? ja?’ zei Mijnheer v. N. -, en hij bloosde van genoeg, ‘dus neemt gij er genoeg meê.... zoudt gij het goedvinden, dien stijl te behouden? ja ja, die [...] toch aardig!’ En hij liet met een glimlach van genoeg een komiek genot zijn blik gaan langs de met dikbeenige engeltjes versierde zoldering, de rijke tinten van het goudleer, en het weelderige loof- en krulwerk om lijsten en paneelen.

‘Maar lage ramen, niet waar? waarom zouden wij geen nieuwe en oude vormen kunnen vereenigen, mits er harmonie zij?’

Wij moesten boven ook alles in oogenschouw nemen; maar de bloedvlak in het kleine kamertje met zijn verschrikkend verhaal vond ik niet: alleen was er ergens een oude inktvlak op den vloer, die misschien aanleiding tot het verhaal gaf. Het spijt mij voor het romantische gedeelte van deze bladen.

Mijnheer v. N. - 's gedrag en handelen omtrent dat huis ging evenwel voort niet minder raadselachtig te zijn. Hij had blijkbaar een plannetje, en ik geloofde doorgaands dat hij het *wel* voor Mijnheer v. Megen bestemde; soms schoot er pijlsnel en schuw wel eens eene andere gedachte in mijn hoofd....

Maar neen, hoe was het mogelijk dat hij zóó diep in mijne ziel had kunnen lezen, dat hij had kunnen lezen wat voor *mij* zelve nog onbestemd en naauwelijks leesbaar was?

Maar toen de tijd naderde dat Mijnheer van Megen zou terug komen, toen zijn schip binnen was toen hij bij ons was en de eerste dagen van verwarde vreugd en drukte voorbij gingen, en er geen sprake was dat hij naast ons zou komen wonen, toen er geheimzinnige beraadslagingen werden gehouden in de Bibliotheek, toen.....,..... en er nog een boel [...]rde dat ik niet zal vertellen, toen, ja toen - - -

‘Och!’ zeî een der nieuwsgierige lezers het boek toeslaande, - (Ik wist het wel dat, als hunne nieuwsgierigheid voldaan was, zij den spijt, die volgt op de voldoening van een drift, op mij zouden wreken), ‘och,’ zeî die persoon, ‘het zal wel weêr zóó uitdraaijen dat Bella en hij....’

Welnu?

Van twee koningskinderen.

Het was in oude, oude tijden.

Daar woonden in een heerlijk oord der wereld twee Koningen, tusschen wier geslachten de aarde sints onheugelijke tijden was verdeeld geweest. In het Rijk van Verstand heerschte de oude Koning INTELLECTUS, en in het land van Gev[oel] de oude Koning SENSORIUS, en zij waren Koningen der A[...]en, die toen de aarde bewoonden, en tusschen hen en hunne volken was een eindelooze vijandschap, die al sints eeuwen van geslacht tot geslacht was overgeleverd.

Het paleis van Koning INTELLECTUS was in de rots uitgehouwen, en het huisraad was van metaal en marmer, want de onderdanen van dezen Koning waren kundig in alle nuttige werken van steenhouwen en metaalbewerking; zij wisten de groeven en mijnen op te sporen en kenden de toepassing van allerlei krachten der werktuigkunde. Ernstig, maar niet helder en opgewekt van gemoed, waren zij altijd aan het werk. Geen vreugde bood ontspanning, geen poëzy bezielde, geen schoonheid adelde het leven, en hoe verstandig de wijze Koning regeerde, en de

welvaart toenam, er was in den toestand des volks nog altijd iets dat onaangevuld was, en iets dat een zekere kilheid, een zekere stroefheid bezat.

Koning INTELLECTUS en zijne gemalin NUTTE, hadden maar één kind, een zoon, den krachtigen jongeling LOGIKOS, den roem en de hoop des lands.

In het andere gedeelte der aarde was het land van Gevoel. Het was geen wonder dat tusschen de beide landen een onophoudelijke strijd was, want niet alleen waren de beide koningen zeer heerschzuchtig en naar de wereldheerschappij strevende, maar het geheele land van Gevoel was in alles de volkomen tegenstelling van het andere land. 't Was of daar nooit iemand dacht om het nut, maar alleen om het aangename en bekoorlijke. Een warme luchtstreek, de grootste weelde van bloemen en vruchten, deden daar het leven als in een zoeten droom, vol weekheid en ledigheid, voortgaan, maar wekten ook teederheid en gevoelvolle schoonheid. Bij wijlen zwak en onstan[dva]stig, bij wijlen hartstochtelijk en opgewonden, altijd meêdrijvende op de ebbe en vloed der wisselende gewaarwordingen, zoo was het volk. Het was allerbeminnelijkst onpraktiesch. Wanneer het niet door hevige aandoeningen was gedreven, leefde het zoet droomend voort, genoeg hebbend aan zonneschijn, aan bloemengeur en aan zinnelijk kunstgenot. Genoeg? Niet altijd. Daar waren tijden van krijg, van natuurrampen of van verwoesting des oorlogs, en dan was er gebrek en ellende, door geen wijs overleg voorkomen of gelenigd. In dit prachtig schoone, dikwijls zacht en dikwijls fel bewogen land, woonde koning SENSORIUS met zijne koningin PAREL in een heerlijk paleis. Goud en edelsteenen vormden de wanden en zuilen, en een dak van ineengevlochten paauw-vederen

overhuidde het; bloemen wonden zich overal in weelderige spiralen om de zuilen en lijsten, en spreidden haar pracht van kleuren en geuren alomme uit; slechts door haar veelverwige bladeren heen scheen het licht, en welriekende kruiden doorwasemden de lucht.

MIMOSA, de tooverachtig schoone MIMOSA, was de dochter van PAREL en SENSORIUS, zij, op wie de sagen des lands duiden, 't bevallig kind van schoonheid en gevoel.

Jacht en ligchaamsoefeningen waren de eenige uitspanning in het land van koning INTELLECTUS, en de koningszoon werd daarin door geenen overtroffen. Hij was eens ter jacht, en niemand was er zoo snel, kloek en onvermoeibaar. De zijnen ver vooruitgesnel, zat hij een rooden vos na, die hem den gantschen dag ontlopen was; aamechtig waren allen neêrgezonden; zijn laatste gezel zeeg in 't gras, maar nog altijd pijlsnel vloog LOGIKOS over struiken en hoogten op tegen de heuvels, af de hellingen langs, hah! over dien greppel heen, voort, voort, hij is hem vlak nabij, maar telkens als hij de hoogte oprent en hem bijna bereikt, duikt de vos weêr, met den breeden staart omhoog, de andere zijde af. Voort weêr, voort....

De zon was ondergegaan, en 's konings zoon zeeg op den grond neder en de slaap kuste zijne oogleden dicht. Niet ver van hem af viel de vos in de varenstruiken op den grond. Naauwelijks scheen de zon weêr, of LOGIKOS rees op; als een licht stof had hij zijne vermoeidheid afgeschud, en frisch ademde hij weêr in den frisschen morgenstond.

Daar trof de vos weêr zijn oog, de zelfde die hem zoo gepijnigd had, en hem in den droom nog over veld en moeras had meêgesleept. Hij spande den ijzeren boog, die klonk bij het krommen; de pees trilde in de vingers, en de fijn gevederde pijl stoof sissend vooruit. Vergeefs; opgesprongen met een vervaarlijke veerkracht, rende de vos vooruit, tegelijk dat de schicht de pees verliet, en de schicht trof de platgelegen bladeren van zijn ledig leger. Met schaamte en spijt sprong de kloeke jongeling hem na. 'Thuis te komen en te zeggen dat de beste schutter gemist had? 'Thuis te komen en te bekennen dat de vlugste Alvenvoet zijn veerkracht had verloren?

Vooruit! vooruit! met wilde haren, mond en neusgaten wijd geopend om lucht te ademen voor de verhitte longen, met bonzend bloed in de aderen.

Vooruit! vooruit! weêr over struiken en heggen heen, over greppels en boomstronken; hier hem met juiste berekening den pas afgesneden; daar klinkt weêr de gekromde boog, en trilt de pees en gonst bij het los laten; weêr te vergeefs; de wol stuift van de rosse vacht, maar met een helsche snelheid vliegt de vos weêr door, het bosch in, en de kloeke jongeling moet met woede en spijt zijn buit opgeven, die nu te veel op hem gewonnen heeft, om weêr ingehaald te kunnen worden.

Mistroostig en vertoornd liep LOGIKOS, bij 't vallen des avonds, voort, als zonder doel. In een dicht bosch kwam hij, waarin hij een opene plek vond, waar de lucht weêr zichtbaar werd. Een breede beek vloeyde daar doorheen tuschen groen bemoste en als geëmailleerde rotsblokken, tot wat verder de oevers lager werden en de kanten rond afliepen naar den zoom des waters. De duis-

ternis verspreidde allom haar donkeren nevel, de kruinen der boomen wiegelden niet langer heen en weder, maar staken scherp af tegen de groenachtig getinte avondlucht, en sliepen stil. Tusschen het dichte loof legde de vogel het hoofd onder de vlerken; de uil vloog uit, maar schrikte van de opkomende sterren en vloog weêr terug. De nacht heerschte over alles.

De schitterende zon was al uit de kleurenpracht van het Oosten uitgebroken, toen het bosch nog stille schaduwen bewaarde in zijn binnenste. De schoone koningsdochter MIMOSA had met hare blanke speelgenooten den morgenstond gevierd met luchtige dansen en welluidende melodiën. Mijmerend was ze dezen ochtend, de teedere Alve, en in zoete gedachtenwisseling met zich zelve, en hare gezellen verlatend, zocht zij de eenzaamheid. Langs eene kleine rivier ging haar vederlichte voet, en bloemen zamelend in haren schoot, volgde zij haar bochten tot in het bosch. In het midden van het dichte woud, - zóó ver was zij nog nooit geweest, - was eene opene plaats: pas was de zon hier doorgedrongen, en verkwikte het groen en de bloemen die hare kelken openden, het licht te gemoet; de vogelen groeven zich kleine holen in het warme zand en koesterden zich daarin met uitgespreide en klappende vlerken.

Toen LOGIKOS zich ontwond aan de omarming van den slaap en voor dien schoonen morgen de oogen opende,

zag hij een schouwspel dat hem nog nooit gegeven was te genieten, zelfs in zijn stoutste dromen niet.

De heldere zon deed het riviertje sprankelen van licht, en de veelkleurige steenen schitteren op haar ondiepen bodem. Over het water, te midden der heerlijke waterleliën, zag hij de schoonste Alve die hij ooit had aanschouwd, zich wieglen op de als goud schijnende herfststraden, en zich spiegelen in het heldere vocht dat zich onder haar rimpelde. Zoo blank, zoo schitterend, zoo edel, zoo verlokkelijk en betooverend had zijn land nog nooit iets opgeleverd. Was er een booze tooverelf in het spel, die hem een zinsbedrog voorspiegelde? Of zou het werkelijkheid mogen zijn? Mocht hij nog twijfelen, dan zouden hem nu de liefste toonen overtuigen, op welker maatgeluid zij zich wiegde.

Zoo sprong hij van zijn bemost rustbed op, om aan den oever de schoone Alvenmaagd te begroeten. 'Welkom,' heette hij haar, 'laat mij bij u nederzitten, en luisteren naar uw gezang.'

'Wie zijt gij, die mij hier komt overvallen? - Ik zing niet voor wien ik niet ken.'

'O zing toch! van duizenden die ge kent, kan niet een u bewonderen als ik; - zing, nog nooit hoorde ik in ons land zulke toonen.'

Zachtkens begon zij toen weêr half verlegen, half uittartend, te zingen:

Alles teeder in den morgen,
't Vooglenkoor de schaduw vluchtend
Koestert zich in 't nieuwe licht;
d'Aarde geurt als waar ze één gaarde,
Zoete lucht is overal.

Teerder klinken nog in 't binnenst
 Alle stemmen van 't gemoed,
 Dat van zacht gevoel doortinteld,
 Rozengeurig, rozenkleurig
 Zwelt van geestdrift 's zonnegloed.

Zon van buiten, zon van binnen,
 Schoonheid heerscht er overal.

‘Goddelijke stem,’ zei de zoon van INTELLECTUS peinzend, ‘wat wonderlijks voel ik in mij woelen? 't is of een openbaring inwendig in mij plaats heeft, duister, niet half begrepen nog, en mijn geest zoekt tastend naar hare symbolen; mijne spieren ontspannen zich en mijn ijzeren wil wordt zacht; nooit heb ik schoonheid gezien in de natuur, en het is alsof zij nu eerst voor mij geschapen wordt in al haar pracht; wie wist het wat kunstige tooverij daar ligt in de melodische buigingen en trillingen der menschelijke stem! Alles stemt mij tot vreugde en weelde - en een traan welt bijna op in mijn oog!’

‘Kent gij de verheffing des kunstgevoels niet? Van waar komt gij, gij die verwonderd schijnt bij den naam der kunst?’

‘Ook wij hebben kunsten, maar hare voortbrengselen zijn geheel anders; wij bewerken het ijzer en koper tot..... nuttige zaken.’

‘O, dat is de kunst niet,’ riep MIMOSA, ‘de kunst die ijzer smeedt! Is dan de kunst niet alleen tot verrukking?’

‘Mijn verstand kan dit niet beseffen, kom gij, schoone, en leer mij zien in dat andere tooverland, dat zich nog slechts als een duistere nevel aan mijn horizon voordoet.’

Allengs was zij op den oever gekomen. Weldra - de weg is zoo kort als twee harten open staan - zaten zij naast elkander en waren in lief gekoos verzonken.

‘Wie zijt gij toch?’ zeï ten laatste MIMOSA.

‘Ik ben..... de stoutste jager uit het land; ik woon in het rijk van Verstand; en gij?’

‘Ik woon in het land van Gevoel. Helaas!’ zeï ze blozend en de oogen neêrslaande, ‘dan zijn wij vijanden!’

‘Dat zou wel zoo behooren, maar daar heb ik geen moed toe; laat ik u meê nemen naar mijn land, mijne ouders zijn machtig, en als zij niet weten van waar gij komt.....’

‘Ach! ach! dat kan niet, ik kan niet weg, mijne ouders zouden zich dood treuren.’

LOGIKOS vleide en smeekte; MIMOSA schudde twijfelend het hoofd, en haar boezem zwoegde onder den strijd.

‘Ach, geliefde!’ zeide zij, ‘hoe zullen wij doen, om elkander niet te verliezen?’

‘Hier moeten wij te zamen komen om elkander te zien; wekelijks zal ik hier heen komen, als ging ik ter jacht...’

‘Wekelijks! en moet ik dan de andere dagen niet leven!’

Aan de schoonste dingen komt een einde, en zoo ook, voorondersteld dat dit tot de schoonste dingen behoort, aan deze minnekozerij. Scheiden moesten zij, maar scheiden om het zoete wederzien te kunnen genieten.

Eenmaal 's weeks, dacht LOGIKOS, toen hij t'huis kwam, - 't is misschien beter zoo; een geheime vrees bevangt mij wel eens, dat ik in hare netten zou gevangen zijn, dat zij eene booze Nixe zou kunnen wezen, maar be-

tooverend schoon is zij en ik tart de geheele wereld van Verstand en Gevoel!

Eenmaal 's weeks was het voor de gelieven feest in het bosch, en teêrder en teêrder sloten zich hunne zielen aan elkander. Eens had MIMOSA spelend de boogpees des jagers tot snaren, den boog tot een cyther gevormd, waarmede zij hare stem begeleidde. Sints dien tijd moest zij dit immer voor haren geliefde doen. Toen zij dit weder eens gedaan had, zagen zij beiden een zwarten raaf hen beluisteren, en hen vijandig met zijn rond oog beloeren; LOGIKOS greep naar zijn boog, maar helaas! het was een nutteloos speeltuig. Krassend en krijschend vloog de raaf driemaal in een kring over hun hoofd, en streek toen pijlsnel naar het land van Gevoel.

De oorlog was weêr op zijn heftigst. Het Gevoelsvolk had allerlei gewelddadige invallen gedaan, vergezeld van wat er verwoestends, vreeselijks en hartstochtelijks gelegen is in dergelijke tochten. Wraak, bandeloosheid, roof en moord waren als losgebroken.

Den grooten koning INTELLECTUS groefden het peinzen en de inspanning rimpels in het hoofd, en de rustlooze zorg weefde grijze haren om zijne slapen. Hij was er op bedacht om een beslissenden krijg te voeren, opdat voor goed eens een einde mocht komen aan zulke geweldenarijen: en het gold niets minder dan alle krachten in te spannen om het Gevoelsvolk ten eenen male uit te roeijen. In kleine onverwachte overvallen waren deze meestal ver-

winnaars, want listiger waren zij, en, als zij eenmaal losbraken, woester en ontembarer. Maar in 't open veld waren zij tegen de Verstandenaars niet opgewassen, wier taktiek, wier krijgskunde, wier werktuigen en wapenen oneindig veel beter waren, die koeler en beradener waren in hun krijgsbeleid. Het stond dus geschapen, dat, als het tot een treffen kwam, het met de Gevoelen slecht zou aflopen, en hun koning er zijn kroon en zijn leven bij zou inschieten, ja dat van dat eenmaal zoo glansvolle rijk weldra geen spoor meer zou overblijven, dan in de mythen des nageslachts.

De groote koning INTELLECTUS zat in zijn paleis al de kansen en gevallen des oorlogs te berekenen, zijn machtig verstand doorzag alle toestanden en mogelijkheden, en met wijsheid werd zijn oorlogsplan vastgesteld. De grootste wijze des lands, hij dien de groote koning zelf zich verwaardigde te raadplegen, de diependenkende LOGARITHMOS, kwam den vorst in zijn kabinet opzoeken.

‘Vergeef mij, machtig hoofd,’ sprak hij, ‘dat ik het waag u te storen...’

‘Wat begeert gij?’

‘U eenige oogenblikken te onderhouden over den oorlog.’

‘Gij hebt toch geen bezwaren?’ vroeg de koning met gefronste wenkbrauw.

‘De inspanning die ons wacht, is groot,’ zeide LOGARITHMOS.

‘Gij vreest toch niet? Denkt gij dat onze met staal gepantserde mannen niet bestand zijn tegen de weeke, krachtelooze vijanden?’

‘Dat is zoo, vorst, en toch.... gij herinnert u de

vreeselijke nederlaag der onzen, toen de vijand eens met zijne ontzettend verleidelijke zangen de onzen...'

'Zwijg,' riep de koning snel en heftig, 'roep mij dat oogenblik niet voor den geest. Maar juist daartegen heb ik al gezorgd; een oorverdoovend geraas zal onze aanvallen vergezellen, en zóó zullen de onzen van de tooverzangen niets kunnen hooren.'

'Uw beleid zorgt voor alles. Toch heb ik nog iets, het *Beeld*...'

'Het *Beeld*,' zeî de koning, somber voor zich uit starend; 'dat noodlot dat op ons rust, dat ons loodzwaar drukt!'

'Dagen en nachten heb ik gezonnen op plannen, totdat ik nu eenige gelukkige berekeningen heb gemaakt, een waagstuk wellicht, maar waarvan de uitslag schitterend kan zijn....'

En terwijl hij zich voorover boog en aan 's konings oor fluisterde, waarbij diens gelaat allengs meer ophelderde, zeide hij.....

Treurig was de schoone MIMOSA. Eenmaal 's weeks! ach hoe weinig!

De overige dagen schenen haar eeuwen. Droeve toonen klonken van haar cyther; droeve toonen in haar stem, en eenzaam, zonder haar gespelen, voer zij vaak rond op de wateren, aan de wateren, aan de lucht, aan de boomen, aan de vogels haar leed klagend.

In het land waren hevige aandoeningen gaande. Alles

was in rep en roer, alles liep te wapen. De koning werd door de sterkste gemoedsbewegingen heen en weder geslingerd, en de koningin zat in haar ivoren zetel te weenen. Offers rookten het geheele land door, de waarzeggende vrouwen werden geraadpleegd, maar verderfelijk woedde nog de krijg, en telkens werden nieuwe benden naar de grenzen gezonden om de verliezen te herstellen.

De hoogepriester ALDEBARAN zat alle nachten in het boek der sterren te lezen en het lot te bespieden. Eens toen hij op het plat van zijnen toren gezeten was, vloog hem plotseling een zwarte raaf op den schouder, en fluisterden hem iets in het oor dat hem blij deed opspringen en zich spoeden naar het hof. Daar vond hij den koning en de koningin te zamen in smartelijk gepeins verzonken.

'Welkom,' zeiden zij, 'op u hopen wij nog, wat tijding brengt gij ons? gij moet ons redden!'

'En ik *zal* u redden.'

Toen verhaalde hij wat de raaf hem gezegd had; dat wekelijks in een bosch MIMOSA te zamen kwam met een zoon des vijands, en wel met 's konings INTELLECTUS zoon; dat deze daar gemakkelijk te vangen en op te lichten was, en hoe men hem dan slechts tegen beding van gunstige voorwaarden kon loslaten.

'Alles wel,' zeide de koning, na de eerste verbazing, waarbij het onaangename van MIMOSA's liefde, eenigzins door het heerlijke vooruitzicht werd goed gemaakt, 'maar gij weet wel dat geen vrede kan duren zonder het hoofd, en de armen en beenen van het *Beeld*.....

Hier is het noodig eerst de geschiedenis te verhalen van het geheimzinnige beeld.

Een tal van eeuwen geleden, zoo luidde de oude in Runenschrift bewaarde sage, had midden op de aarde een schoon beeld gestaan, van blinkend graniet en zonder dat beeld kon de aarde niet blijven bestaan. Maar nu was het eens gebeurd dat dit schoone beeld door de tweespalt der aardbewoners gebroken werd, en dat op de eene helft der aarde de romp, op de andere helft de armen en beenen met het hoofd gevonden werden. Sints dien tijd had den oorlog en vijandschap de wereld verdeeld en gescheiden, en slechts dan zou er duurzaam vrede zijn als het beeld weêr hersteld was. Vruchteloos trachtte men nu van beide zijden het gebrokene kunstwerk te herstellen en het ontbrekende zelf aan te vullen, en nooit had dit kunnen gelukken. Even vruchteloos bleef het streven der partijen om de ontbrekende deelen van elkander machtig te worden. Want het werd zeer geheim gehouden waar die stukken zich bevonden, en er waren middelen van bewaring en verzekering die men van elkander niet kende.

Daarom waren nu beide koningen er op bedacht door het bemachtigen van elkanders stukken van het beeld, hunne zaak te doen zegevieren.

‘Juist;’ zeide ALDEBARAN, ‘nu moet gij nog weten dat MIMOSA een cyther gemaakt heeft van den boog des jongen helds, den boog die, - ik weet dit door de diepste geheimenissen mijner kunst - de verovering van het *Beeld* onmogelijk maakt. Ziedaar nu het schoonste vooruitzicht geboren. Wij zullen LOGIKOS oplichten en zijn

boog bemachtigen. Slechts in het bezit van dezen kan het ons gelukken de spelonk te openen, waar de beenen en armen met het hoofd van het beeld bewaard worden. Verder weet ik u mede te deelen dat de weg daarheen over een glazen brug voert, zoo fijn dat slechts de allerlichtste Alvenvoet die kan begaan, en dat alleen de allerschoonste stem de tooverformules kan zingen die daarbij vereischt worden. Nu heeft een orakel geboden de stukken van het beeld daar te gaan weg nemen en - daartoe aangewezen haar, die den lichtsten tred heeft en de schoonste stem....'

Zoo besloot de geleerde ALDEBARAN, langzaam en plechtig de laatste woorden uitend.

'MIMOSA!' jammerde de koningin, 'helaas, helaas! mijn kind aan die gevaren blootgesteld; o wreedheid des lots!'

'Nooit,' zeide koning SENSORIUS, 'geef ik mijn kind daartoe over.'

'Koning en koningin,' antwoordde ALDEBARAN ernstig, 'kan ik alle gevaar niet bezweeren? Kan ik haar niet door het sap van bilsenkruid onzichtbaar maken? Is niet haar voetstap als de lichtste veder, en beroemd in de sage des lands, en bepaald door het orakel aangewezen? Is niet haar stem de schoonste en waaraan nog nimmer de tooverkracht ontbroken heeft?'

'Helaas, helaas!' jammerde de koningin PAREL, en de koning keek droevig voor zich.

'Met al de macht die ik bezit over de verschillende elementen, zal ik haar beschermen; de geheime Runen zal ik haar leeren om uit te spreken op het beslissend oogenblik. Er is geen twijfel aan, of welgeslaagd komt zij terug; dan is het land gered, en de strijd is geëindigd

voor altoos, en over de geheele aarde heerschen in vrede en rust de gelukkige SENSORIUS en PAREL.'

Zij zwichtten voor het lot en de godspraak, en het fijn gesmeede plan werd ten uitvoer gelegd. Toen de dag, waarop de gelieven gewoon waren zamen te komen, aanbrak, was MIMOSA niet in het bosch; want de wijze ALDEBARAN had haar juist op dien dag den tocht doen ondernemen. LOGIKOS vond haar dan ook niet onder 't loof der fijngelbloemde heesters, waar zij gewoon waren elkander te wachten, maar de onheilspellende raaf met zijn schuin loerend oog zag hij weêr in kringen om zijn hoofd vliegen, en zich zelven op 't eigen oogenblik besprongen en gevangen. Met de grootste snelheid werd hij in verzekerde bewaring gesteld, en later zou men een gezant naar koning INTELLECTUS afvaardigen, om de gevangenneming van zijn zoon te melden en te onderhandelen over de voorwaarden zijner vrijlating.

MIMOSA van dit alles onkundig, was intusschen naar de spelonk op weg. Zij had al een geruimen tijd gereisd, eer zij kwam op de aangewezen plaats. Daar vond zij dat alle aanduidingen daarmede overeen kwamen. Aan een breed water kwam zij, dat zij gemakkelijk overvoer in een ruime schelp, en aan de overzijde zag zij een glazen brug, die naar de grot voerde, zoo dun en fijn dat het schier onmogelijk was dat zij iemand kon dragen.

Maar licht als het blanke zwanendons, dat wij op het water zien drijven, was haar tred, en zij was de brug bijna geheel over gegaan, toen..... wat anders kondt gij van eene verliefde verwachten? zij dacht aan LOGIKOS, den fieren jongeling, aan het bosch, en hunne gelukkige bijeenkomsten, - maar de toover-

spreuken van den wijzen ALDEBARAN had zij vergeten, en met een ontzettende knal brak de brug onder hare voeten weg.

Toen zij weder bij hare zinnen kwam, vond zij zich geboeid en gevangen op een vreemde plaats. Daar barstte zij in droevig geweene uit.

LOGIKOS, dacht zij, u zie ik niet weder! En mijn vader en moeder, de koning en de koningin, wat zal er van hen worden als zij mijn lot vernemen! - En nu is alles bedorven en ben ik van al die rampen de oorzaak. Och droevige liefde, waarom moest gij mijn hart zoo geheel innemen, en ik door u de machtige woorden vergeten, die mij onkwetsbaar zouden maken, en mij zeker hadden doen slagen: nu heb ik van mijn lief mijn leed gemaakt!

Drie, vier dagen zat zij in haar gevangenis, totdat zij voor den koning en zijn raad werd gebracht.

Wat was het haar vreemd en anders dan zij gewoon was! Hoe koud was het hier, en hoe onbevallig!

Nergens schoonheid: was *dit* een paleis?! Zóó dacht zij met de grootste verbazing. Nergens bloemen, nergens de flonkerende steenen, de fijne weefsels, de welriekende fonteinen, de zachte melodieën, die zij van een paleis onafscheidbaar achtte en die zij bij hare ouders gewoon was. Koud en hard schenen haar de koning en de raden, zoo als zij daar gezeten waren op hun granieten zetels.

Van schrik kon zij schier niet antwoorden. Maar zij schenen ook reeds alles te weten, en zij had slechts toe te stemmen en te bekennen: alleen, toen haar naam ge-

vraagd werd, waren allen hevig verbaasd toen zij zeide MIMOSA, de dochter van koning SENSORIUS en koningin PAREL te zijn.

‘De dochter van onzen aartsvijand, die ons in ons land, onzen schat, ons heiligdom wil rooven!’ sprak de koning met somberheid; ‘welke andere straf kan daarop volgen dan de dood?’

Twijfel scheen daarover niet te bestaan. De als steen onwrikbare en ongevoelige mannen stemden het allen toe, zoowel om de zwaarte der misdaad die, ware zij gelukt, ontwijfelbaar het geheele rijk had te gronde gericht, als om politieke redenen, daar het geslacht der SENSORII dan zonder eenigen nakomeling zou uitsterven want de koning en de koningin waren al zeer oud, en alzoo geheel te gronde gaan.

Onder die beraadslagingen werd in het midden van den raad op eens een gezant gebracht van koning SENSORIUS, die, zoodra hij MIMOSA zag, in tranen uitbarstte en op den grond vallende hare voeten kuste.

‘Zoo hebben dan de hemelteekenen ons niet bedrogen,’ riep hij jammerend uit; ‘de zon is verduisterd geweest, licht en leven dreigden ons te begeven, de vogelen zwegen, de bloemen sloten hare kelken; want onze MIMOSA was weg en alle ding had zijn glans van schoonheid verloren. - Toen, o wijze en groote koning!’ vervolgde hij nu tot dezen, ‘toen voelden wij, dat aan de dochter der schoonheid en der teederheid een ramp was overkomen op hare onderneming. Zij keerde ook niet terug, en nu kom ik u om haar bidden, dat zij tot ons terug moge keeren en wij zullen u den vrede laten.’

‘Den vrede zullen wij *nemen* als wij dien willen,’

zeide INTELLECTUS stroef en hooghartig; 'uwe koningsdochter heeft ons land op den rand des ondergangs gebracht, en zij is des doods schuldig.'

'Ben ik als gezant hier veilig?' vroeg deze.

'Dat zijt gij, op onze eer, en bij de machtige Azen zij het u gezworen.'

'Welnu,' vervolgde de gezant, 'weet dan dat uw zoon, o wijze koning! door ons gevangen is, en dat een gelijk lot hem zal wedervaren als onze dochter van u zal ondervinden.'

'Hoe!' riep de koning, en allen ontstelden ten hevigste; 'hoe is het mogelijk, dat de dappere LOGIKOS gevangen is!'

Naauwelijks had MIMOSA dit woord gehoord, of zij viel in onmacht, en zij werd weggebracht in een der vertrekken van de koningin.

De koning en zijn raad hadden al verscheidene dagen lang beraadslaagd; want het was een moeilijk en onvoorzien geval. Zeker was het gemakkelijk een gelijken ruil voor te stellen van MIMOSA en LOGIKOS, maar dan was men even ver als vroeger en er was niets gewonnen. Men wilde dus trachten nog eenig voordeel bovendien te bedingen. Gezanten waren intusschen naar het Hof van SENSORIUS gezonden, om over de uitlevering van LOGIKOS te onderhandelen.

INTELLECTUS zat nog altijd te peinzen over de voordeeligste wijze, waarop hij zich uit den zonderlingen loop van zaken zou redden.

Te midden dier overdenkingen kwam hem de koningin NUTTE bezoeken. 'Verstandige koning' zeide zij, 'ik wenschte u te spreken over allervreemdste zaken. Gij

weet, dat de schoone MIMOSA, - want wij moeten toch erkennen dat zij schoon is, wat een dwaas en verstandeloos schepsel ze ook zij - bij mij werd gebracht, toen zij in zwijm was gevallen. Toen ik haar met eenige waterdruppels had hersteld, begon zij te weenen en viel mij om den hals: Ach! zeï ze, gij zijt ook moeder; bedenk wat mijne moeder lijden moet, nu ze het gevaar kent, waarin ik ben! Maar wat ik verder van haar vernam, ge zoudt het u niet kunnen verbeelden, is niets meer of minder dan dat zij verliefd is op LOGIKOS, en, - vertoorn u niet, wijze koning - hij op haar. - Door het jachtbedrijf meêgesleept was hij ver, zeer ver verdwaald in een bosch, en daar had hij haar ontmoet; wekelijks kwamen zij daar bij elkander, en het is daar, dat hij gevangen werd genomen.'

'Ziet gij den toeleg niet?' riep INTELLECTUS met nadruk: 'zij heeft hem verraden...'

'Onmogelijk,' antwoordde de vorstin, 'want zij wist niet wie hij was, en het was niet minder door deze ontdekking dan door het hooren zijner gevangenneming, dat zij in zwijm viel.'

'Ziedaar dan,' sprak de koning met bitter verwijt tot den diependenkenden LOGARITHMOS, die naast zijn zetel stond, 'ziedaar de vrucht uwer opvoeding! Aan u was die toevertrouwd; wijsheid en beradenheid hadden hem van u moeten toevloeijen, en de hartstochten hadt gij in hem moeten doden, en wat hebt gij gedaan?'

'De jacht is de leerschool voor den krijg,' merkte de verootmoedigde wijze schoorvoetend aan.

'Mits zij met een scherp oog en een vaste hand gedreven worde, en met koel zelfbedwang: dáárin ligt de eer-

ste reden van zijn ongeluk. En die liefde,' vervolgde de koning verachtelijk, 'waarom hebt gij dien hartstocht in hem laten bestaan?'

'Ik wist waarlijk niet dat die in hem bestond,' zei de verlegen wijze.

'Vertrek!' gebod de koning, en laat mij met de koningin alleen.'

'Onmogelijk,' riep de koning, 'onmogelijk! een zoon van het oude en wijze geslacht des Verstands... hoe zou die in zoo groote dwaasheid vervallen kunnen!'

'Dat is ook mij onbekend, wijze vorst! of liever, het *was* mij een raadsel... maar *nu* begin ik iets van eene oplossing daarvan als in de verte te vermoeden.'

'Wel! gij prikkelt mijn weetlust!'

'Gij kent mij genoeg, niet waar, en gij weet dat geen zwakheden of aandoeningen mij licht zouden bedwelmen...'

'De bezadigdheid van koningin NUTTE is wereldberoemd.'

'Toch was ik al dadelijk getroffen door de schoonheid en zachtheid van dit onverstandige, dwaze kind. Zóózeer, ik moet het bekennen, dat ik allengs belang in haar begon te stellen. Of zij 't bemerkte, - zij opende mij haar hart, en zij bekende mij hare liefde... en nu, na eenige dagen, nu zij herhaalde malen bij mij is toegelaten, ik weet niet hoe het komt, maar 't is of in haar bijzijn iets ongewoons in mij omgaat; 't is of ik mijn eigen zoon meer liefde toedraag; 't is of het geheele speeltuig mijns geestes anders besnaard is en anders gestemd, of ik gezonder en opgeruimder ben; soms voel ik behagen zelfs

in de redeloze natuur; soms voel ik behoefte tot vrolijke ontboezeming,... zie, die verandering, dit alles, vreemde gewaarwordingen, waar ik geen namen voor ken, voel ik terstond als zij tegenwoordig is; en daarom heb ik begrepen dat het mogelijk kon zijn, dat zij de zelfde tooverkracht op mijn armen geliefden LOGIKOS zal hebben uitgeoefend.'

'Voorwaar, vreemde dingen geschieden in deze dagen! Toch is het waar, als dit u kon gebeuren, hoeveel te lichter hem, bij wien de malieën des verstands nog niet zóó gesloten zijn, of eene dwaasheid kan daardoor binnensluipen. - Maar ik voel mij niet wel; het is alsof al die strijd, al die inspanning mij tegenstaan, - het zal vermoeijenis wezen, denk ik. Hoe kunnen wij toch onzen zoon weder krijgen?'

'Zend den afgezant terug, met belofte van MIMOSA tegen hem uit te wisselen.'

'Ik zou dit wel willen, - maar het beeld dan? Zie het was juist tegen MIMOSA, en dit was de eenige voorwaarde voor haar leven, het was tegen haar, dat ik de ons ontbrekende stukken had willen inruilen.'

'Gij begrijpt, dat SENSORIUS het zelfde zou vragen, en van ons het hoofd en het verdere eischen.'

'Zoo blijft er slechts over, te beginnen met de verwisseling der beide gevangenen.... en dan weêr, de oorlog!'

De gezant keerde naar zijn Hof terug, met het voorstel van koning INTELLECTUS, om de wederzijdsche gevangenen uit te leveren. Onderling werd de plaats van zamenkomst bepaald; een open veld in het Onzijdige Woud, en dáár zou, ten overstaan van gevolmachtigden, de uitwisseling gelijktijdig (want men vertrouwde elkander niet veel) plaats hebben.

Aan het Hof van SENSORIUS was in dien tusschentijd niet minder beweging geweest, dan wij bij INTELLECTUS hebben waargenomen. Het weg blijven van MIMOSA, de droevige teekenen, dit alles had bij den koning en zijne egâ het treurige vermoeden tot zekerheid doen rijpen, dat haar een ongeluk overkomen was: de bitterste droefheid had overal geheerscht, maar de wanhoop der ouders te beschrijven, is ondoenlijk. Dag en nacht weeklaagden zij. Toen de gezant terug kwam en de toedracht der zaak verhaalde, was er in zoover blijdschap dat MIMOSA nog leefde, dat zij zelfs eenigen invloed bij de koningin NUTTE scheen verkregen te hebben; en om de geliefde maar spoedig terug te hebben, werd dadelijk besloten LOGIKOS tegen haar ten spoedigste uit te leveren. Aan andere dingen konden zij niet denken; alles was wel, mits zij maar terug ware. Opdat geen verraad te duchten ware, maar zeker meer om de verlorene zoo spoedig mogelijk weder te zien, besloten de koning en de koningin haar zelve ter bestemde plaatse te gaan ontvangen. Snel werden alle voorbereidselen gemaakt, en met een grooten stoet van gewapenden zoowel als van hovelingen, begaven zij zich in feestgewaad op weg. De bestemde plaats was een schoon bosch, in welks midden een opene plek lag, terwijl eene kleine rivier daar door heenstroomde, zich rimpelend over de ondiepe bedding of huppelend over eenige steenen, die op haren weg lagen. Aan de eene zijde zouden de gezanten van INTELLECTUS komen, die van SENSORIUS aan de andere, en over het water sloeg men een breede brug waarvan de vloer met takken en bloemen bestrooid werd.

Prachtig was de stoet van SENSORIUS en PAREL, zoo als die daar zweefde op het water. De koning had zijn

scharlaken kleed, de koningin haar vedergewaad aan: in een groote schelp werden zij door twee blanke zwanen voortgetrokken, die gouden banden om den hals hadden; een rei van bevallige nymfen volgde hen, en hief zachte melodieën aan ter eere der wedergevondene, en een andere stoet strooide bloemen en welriekende kruiden uit.

Ziet die stofwolk aan de overzijde, een lange reeks, een groote optocht komt daar aan. Hoe kloppen de harten der wachtenden; zie, daar moet hunne MIMOSA bij zijn. Wat is dat? wat is dat voor aanzienlijke groep? Niemand minder dan de koning INTELLECTUS zelf en met hem zijne koningin, die het zelfde denkbeeld hebben opgevat en het veiliger geacht zelve bij den ruil tegenwoordig te zijn. Daar staan dan plotseling en onverwacht de beide vorsten tegenover elkander, beide even verwonderd elkander daar aan te treffen, maar niet minder elkander van aangezicht tot aangezicht te zien.

Van de eene verbazing zou men tot de andere, tot nog grootere moeten stijgen. Want ziet, hoe wijs ook koning INTELLECTUS en hoe slim ook koning SENSORIUS mochten zijn, daar gebeurt iets, waarop geen van beiden gerekend heeft, en waarvoor noch de diepzinnige LOGARITHMOS, noch de machtige ALDEBARAN zoo spoedig eenigen raad weten. Naauwelijks hebben MIMOSA en LOGIKOS elkander gezien, of, hunnen bewakers ontsnapt, vliegen zij de brug op en in elkanders armen.

‘Nooit, nooit verlaat ik u weêr!’ roept MIMOSA, zich aan haren geliefde vastklemmende.

‘Altijd, altijd blijf ik bij u!’ zegt LOGIKOS, haar teeder omvattende.

Nu heerscht de grootste verlegenheid aan beide zijden,

en groote ontevredenheid tevens. Alles was met de uiterste moeite geschikt, en daar is alles op eens bedorven! Die rampzalige liefde, die in de wereld schijnt te wezen om de plannen der ouders in duigen te slaan! Die over de berekeningen der wijzen heenwipt, en alle andere aandoeningen over springt als over een korrel zands! Die altijd een uitweg vindt om te ontsnappen!

Men trekt zich in de verschillende kampen terug en beraadslaagt.

Eindelijk treedt koning SENSORIUS vooruit, en vraagt een onderhoud met koning INTELLECTUS. Daar staan de twee groote wereldheerschers tegenover elkander.

‘Groote en wijze koning!’ zegt SENSORIUS; ‘zoo als de zaken nu staan, kunnen zij niet blijven: die beiden te scheiden is hun beider dood; en als zij bij elkander blijven, wie van ons zal ze dan hebben? Ik wil een stap doen tot oplossing der verwikkeling, - ik geef mijne dochter, geef gij uw zoon, dat zij elkander beminnen en vereenigd worden! Wij zijn oud; dat wij het daarbij laten, en onze laatste dagen in rust slijten, ieder in zijn land.’

Nu treedt ALDEBARAN naast zijn meester. ‘Hoogwijze en grootmoedige vorsten!’ spreekt hij; ‘der sterren loop is een boek voor hooggestemde gemoederen; ik heb daarin gelezen en ziet, heden juist geschiedt het zamentreffen der banen van twee kometen, die elkander in geen tienduizend jaren gesneden hebben, en het is die vereeniging, die mij de zekerheid geeft, dat de ontmoeting der beide koningskinderen eene zaak is, die in het groote boek des tijds schijnt voorspeld en gewild te zijn.’

‘Groote en wijze vorst!’ valt snel de geleerde LOGARITHMOS in, ‘die hoogwijze (?) sterrenwighelaar heeft u wat

verhaald van twee kometen: zoo als alle halfgeleerden, die meer op instinkt dan op kennis afgaan en meer verbeelding dan verstand hebben, heeft hij u slechts de halve waarheid, en die nog scheef, voorgesteld. Zeker, die twee kometen komen zamen en hare banen snijden elkander, maar als gij nu een oogenblik nadenkt, begrijpt gij, dat die lijnen elkander slechts snijden voor één oogenblik, en dan weder verder dan ooit van elkander afgaan, en zoo dit dan een voorteeken heeten moet, vind ik het een zeer slecht voorteeken. Ik bid u, luister niet naar de grillige inbeeldingen van een gemoedelijken dweeper.'

'Groote vorsten!' hervat ALDEBARAN met verbeterden woede 'de waanwijsheid van dezen zoogenaamden geleerde, die niets begrijpt dan hetgeen hij handtastelijk voor zich ziet, zal u weinig aan zijne woorden doen hechten; gij proeft er den kouden cijferaar uit. Laat ons het symbool behouden, waarin de peillooze diepte der wereldwijsheid hare openbaringen in ons gemoed zendt, en daarnaar handelen.'

'Edele koningen!' zegt LOGIKOS, 'hoort naar de stem van het verstand en het gemoed zelve, en niet naar de eenzijdige formules, waarin die beide geleerden deze twee hebben afgesloten. Gij, koning SENSORIUS! hebt een edele daad gedaan, door het eerst uwe toestemming te geven....'

'Het zij zoo,' spreekt INTELLECTUS tot SENSORIUS, 'gij zijt mijn vijand, maar er is grootmoedigheid in uw handeling; ik wil niet minder zijn.'

'En nu hebt ook gij, mijn koninklijke vader! een edele daad verricht.'

'Waar twee in een edele daad overeen komen,' zegt MIMOSA met hare liefste stem, 'daar zijn zij één.'

Toen kwamen de beide koningen vooruit, en gaven elkander de hand ter verzekering huns woords.

Zulk eene vreemde verwarring als er nu plaats had, was nog nimmer geschied; de beide kampen vereenigden zich, tenten werden overal opgeslagen en de beide koningen en koninginnen voegden zich bij elkander; kostbare vloerkleeden, fijne weefsels werden uitgespreid en met rozen overstrooid; zachte geuren stegen op in de lucht; de jongelingen van INTELLECTUS wedijverden in ligchaamsoefeningen en schieten en in dialectische wedstrijden; cytherspel, zang en dans heerschten bij die van de andere zijde. Dien nacht vierde men feest tot het dagen begon, en toen, na eenige uren rust, kwam het oogenblik om de vereeniging der twee gelieven te vieren.

Van losse steenen werd een altaar gebouwd, en reukwerken daarop ontstoken. Daar stond de schoone MIMOSA, schitterend wit van gewaad en met een ligchaam zoo glanzend, zoo teeder en fijn, alsof het slechts met rozenbladen gevoed was, en naast haar de krachtige, wijze koningszoon. De beide wijzen baden tot Alvader; toen namen zij de kelk van eene sneeuw witte waterlelie, gevuld met honig en nectar:

Schoon zijn de bloemen,

zong ALDEBARAN.

Wijs zijn de bijen,

zeide LOGARITHMOS.

Geurig de nectar,
zong de eerste weder.

Honig is nut.
was het antwoord des tweeden.

Zoo plengden zij voor het nut en voor het schoon, voor het verstand en voor het hart, die de koningskinderen weldra in zich zouden vereenigen.

De beide koningen legden hunner kinderen handen in elkander, en de koninginnen drukten een kus daarop. MIMOSA en LOGIKOS dronken nu ten aanzien van allen uit de kelk, en plengden het overschot op het altaar, en zoo waren zij vereenigd en veréënd. Wat men van elke zijde luisterrijks had meêgebracht tot verwelkoming der wedergevondenen, werd nu ter viering van beider vereeniging aangewend. Als er lang en hevig gestreden is en de vijanden zien elkander van aangezicht tot aangezicht, dan zijn zij beiden verwonderd elkander niet anders te vinden, dan slaat de schaal, althands voor eenigen tijd, op eens over, en men wedijvert in betuigingen van achting en vriendschap. Zoo was het ook hier. Weldra was er geen spoor van vijandschap zichtbaar, en allen vereenigden zich in de feestvreugde. Aan die stemming was het ook te danken, dat er geen ijverzucht bestond; hoewel het moest erkend worden, dat de onderdanen van SENSORIUS verreweg de eer van het feest hadden. Niet alleen toonden zij den meesten smaak in de versierselen die zij aanbrachten; niet slechts was al wat er schoons blonk van hen afkomstig, maar ook door hunne tooverachtig-schoone zangen, door hun dans en muziek gaven zij aan allen de opgewekte

vrolijkheid, zoo als de zonneshijn aan het straks in doffe toonen gehulde landschap. Daarentegen zou het onbillijk zijn, niet te vermelden, dat van de zijde van INTELLECTUS een voortreffelijke disch afkomstig was, en al de praktische schikkingen bij zulk eene gelegenheid zoo onontbeerlijk.

Helder en lustig heerschte de vreugde, tot het avond werd en de beide vorsten met hun gevolg aftogen, ieder naar zijn land, en de gelukkige koningskinderen bleven in het schoone bosch, waar zij elkander voor het eerst gezien hadden.

Het duurde slechts kort, of de koning en de koningin van elk der beide landen stierven, en LOGIKOS en MIMOSA volgden hen op en vereenigden onder zich in vrede al de volken der aarde.

LOGARITHMOS en ALDEBARAN waren de eenigen die het niet eens konden worden; hun twist liep nu eens over het geval, dat de nieuwe koning en koningin kinderen verwekten.

‘Als het een zoon is,’ zeî ALDEBARAN kregelîg, ‘gaat het alles den ouden weg weêr op.’

‘En als het eene dochter is,’ antwoordde LOGARITHMOS, ‘zult gij uw verderfelîken invloed weêr op haar uitoefenen.’

‘En als het eens,’ zeî ALDEBARAN, als derde vooronderstelling, ‘als het eens een zoon én een dochter waren?’

Dan weêr twisteden zij over de fragmenten van het beeld. Maar ziet, tot hun beider, ja tot aller verbazing en verstomming ontdekten zij eens, dat op de plek in het bosch, waar het vereenigings-feest van LOGIKOS en MIMOSA gevierd was, een wonderschoon beeld verrezen was, één geheel uit de stukken, die in de beide koningrijken waren verspreid geweest.

‘Was dit nu maar wat eerder gebeurd,’ zeide LOGARITHMOS, ‘dan had dat dwaze huwelijk niet behoeven plaats te hebben.’

‘Neen, had hunne vereeniging maar eerder plaats kunnen hebben,’ antwoordde ALDEBARAN, ‘dan was misschien het beeld des te eerder hersteld geweest en tegelijk de vrede.’

En dat was het wijste woord, dat de geschiedenis van ALDEBARAN vermeldt.

Daar dit alles evenwel zoo ten eenenmale buiten hunne verwachting en buiten hun toedoen gebeurd was, konden zij den schok niet wederstaan, en niet beter doen dan maar sterven. En dat deden zij dan ook.

Zij konden dus niet zien wat MIMOSA ter wereld zou brengen. Dat weten wij ook niet. Wij weten alleen, dat de valsche raaf met zijn glurend rond oog niet meer gezien werd, en dat het nageslacht de sagen bewaard heeft van een gouden eeuw waarin geheel de aarde gelukkig was onder de vereeniging van den zoon van INTELLECTUS, uit het oude, doorluchtige huis van Verstand, en de dochter van SENSORIUS, uit het niet minder aanzienlijke en wellicht nog oudere huis van Gevoel.

Eene preek in 1629.

De preek.

*Hebt God lief met geheel uwe ziel.
Hebt uwen medemensch lief als u zelven.
Daar is geen grooter gebod dan deze twee.*

Dit stond in den bijbel te lezen, die in het begin der 17de eeuw in de huiskamer lag, in den bijbel van het studievertrek des predikers, in den bijbel die op den lessenaar des kansels was opgeslagen, in dien waarop de regenten den eed aflegden, in dien waaruit het volk onderwezen werd; maar het was alsof een noodlottige nevel

over die schoone bladzijde heen waarde, alsof een kwade geest die bladzijde uit al deze boeken had weg gescheurd.

Het zag er treurig uit in Amsterdam met den geest der liefde en der verdraagzaamheid in de eerste jaren van Zestienhonderd. Nog versch lag aan het levende geslacht de dwang in 't geheugen, den gewetens onder de 'Spaensche tyrannie' aangedaan. Nog leefde het geslacht, dat zoo kort geleden het juk had afgeschud, of zijne zonen die het de vaderen hadden zien doen. Nog had de kling geen rust of roest gekend, nog vlamde de lont der steeds geladene musketten. En de rouw over geliefden, door de zeissen des doods weg gemaaid, had in de bloedende harten nog niet opgehouden, al waren de zwarte kleederen afgelegd. En toch, 't ware zonder de sprekende feiten der geschiedenis schier ongelooflijk, - en toch, treurig gezicht! de voor zich zelf geëischte en naauwelijks verkregene, met de uiterste inspanning verkregene, vrijheid des gewetens werd slechts voor enkelen behouden, maar aan anderen ontzegd, en men scheen zich slechts aan de onderdrukking des geestes ontwongen te hebben, om die aan zijn broeder-mensch, aan zijn broeder-christen, aan zijn broeder in lijden, streven en overwinnen, op te leggen.

Naauwelijks is de strijd tusschen Roomsch en Onroomsch beslist, of in den boezem zelven des vrij geworden volks ontvlamt een zelfde twist. Er is veel weemoedigs, maar er is tevens een bittere spot in de voorstelling, dat men reeds twintig, dertig jaren en meer had gevochten, gevochten met opoffering van alles, gevochten op leven en dood, met woede, met wreedheid zelfs, om het recht te hebben dien bijbel te lezen, en dat men nu die schoonste bladzijde der liefde ongelezen en onbetracht liet.

Die booze, vijandige geest was een leelijk, vergiftigd onkruid, dat overal woekerde en zich voortplantte, en een onkruid, dat reeds vroeg in de eeuw ontkiemd, met de jaren daarvan opwies en bij alle rangen en standen voorkwam. Als gij in de raadzaalen komt, dan ziet gij het als een vuile schimmel overal op; het ligt op de plakaten, op de notulen, op het groene tafelkleed en de hooge stoelen met hunne kussens; het vermufft de kasten en loketten, het zit tot in de tabberden, tot in de harten en hoofden der Erentfeste Edelachtbare mannen. Daar had het veroorzaakt, dat de bijeenkomsten van andere geloofsbelijders dan die der Staatskerk werden geweerd en hun predikanten uit de stad of in het tuchthuis werden gezet; dat elke anders denkende ieder oogenblik kon vreezen aangetast, verbannen, met de zijnen zedelijk en maatschappelijk vernietigd te worden. En een enkele edele stem die zich verhief, versmoorde weldra in de vunzige lucht en verstikte onder het onkruid.

Als een ongezonde zwam kroop het onder de huizen, deed het goede hout vermolmen, klom achter behangsels en beschotten, en de bewoners erfden het over tot het weldra gemoed en verstand benevelde, en met wrok, wraak en vijandschap vervulde.

Onder de lagere klasse en onder het gepeupel, daar groeide het welig: dat volk altijd gereed, waar anderen nog in theorie zijn, tot de praktijk over te gaan, ziet gij de overal verspreide onkruid-beginselen weldra in uitvoering brengen; gij ziet ze op het voorbeeld van dat onkruid, van die vuile woekerplanten, rooven en stelen. Als gij een oploop ziet, waar men eenige lieden *Arminiaansche duivels*, *Belials kinderen*, *Godloochenaars* scheldt, hen met

steen en slijk werpt, hun leven bedreigt - dan ziet gij de vruchten van het onkruid. Als een paar dienaars van mijnheer den Schout een kettersch gezin, nu broodeloos, ter stad uitzetteden, en het gepeupel juichte en jubelde, dan was dat weder een andere vrucht van het onkruid. Als gij ze ziet razen en plunderen en schenden waar zij er kans toe zien, dan kunt gij zeggen: het groeit goed, het komt heerlijk en vruchtbaar op.

Maar ook - waar gij 't het minst zoudt gezocht hebben - ook in de kerk is het onkruid welig opgewassen. Het heeft de stoelen en banken overdekt, den kansel beklommen en den bijbel niet gespaard, maar zit ook dáár op de bladen en verduistert den zin voor wie ze open slaat. Als de getabberde mannen de bladen openen, stijgt er een maffe champignonlucht uit; dan nemen zij een text, maar bezien alleen het vuil dat er op gegroeid is; dan preken zij uit hun hart vol onkruid en strooijen de vergiftige zaden daarvan over de gemeente uit, en wanneer zij dan hunne medechristenen als '*pesten, duivels, mammelukken*' afschilderen, en de gemeente ophitsen tegen die hunner regenten, welke nog niet door het onkruid zijn overdekt, dan worden die zaden in alle harten opgenomen en schieten daar welig op.

Sedert 1623 hadden zich in dien duisteren hemel hier en daar lichtplekken gaan toonen, en vooral 1627 had met blijder hoop een liefelijker vooruitzicht geopend. Als wij zoeken van welke zijde de mildere beginselen ontstonden en gekweekt werden, is het billijk, dat wij daarvan de eere aan de stedelijke magistraten geven. Er waren in 1627 reeds verscheidene steden waar den Remonstranten vergund werd te vergaderen, waar zij geduld werden, en

zij of die hun niet ongenegen waren, in de regering waren gekomen. Zijne Doorluchtigheid de Prins, hoewel voorzichtig en beide partijen te vrede willende houden, was als gematigd en hun niet vijandig bekend. Ook de Staten neigden tot rust en gematigdheid, en de plakaten werden schier nergens streng tegen de verdrukten gehandhaafd.

Des te feller werden door deze *'tollerantie en moderatie'* de *'harde Gereformeerden'* en hunne leeraars; des te heftiger werd der laatsten taal, nu zelfs in het tot hiertoe zoo rechtzinnige Amsterdam, gematigde regeringsleden optraden, en met schimp klonk het van den preekstoel: *'dat de gantsche Vroedschap Arminiaansch was geworden, dat men het Trojaansche paard had binnen gehaald!'*

In het voortdurende conflict tusschen de patricische regenten-geslachten en den Stadhouder, steunden deze heethoofden den laatste, omdat zij daarin hun voordeel zagen, en daar wederkeerig heul vonden in hunne politieke aanmatigingen tegenover de macht der stedelijke magistraten, en zoo ging ook heel de kerkelijke partij, die in elke regering waarover zij niet heerscht haar natuurlijken vijand ziet, geheel aan den kant des Stadhouders, als het tegenwicht tegen de stads-regenten, en draaide altijd naar den Haag, als het middenpunt der Hooge Regering. Alles uit zuivere Oranje-liefde en *ad majorem Dei gloriam* zou men denken, zoo niet Vondel ze naakt ten toon had gesteld toen hij in 1629 schreef:

Malle Jantje,
Kerksgezantje,
Ik u vraag:

Waarom huilt gij?
 Waarom pruilt gij
 In den Haag?
 Is 't uit ijver?
 Krijt vrij stijver.
 Maar ik meen,
 Dat het kussen
 U zou sussen,
 Wel in vreên.

Zóó stonden de zaken, wanneer in het begin van Julij 1629 een biddag werd bevolen. De Prins lag nog sinds Mei voor 's Hertogenbosch, en Graaf Hendrik van den Berge was, na vruchteloze pogingen om hem van dat beleg af te trekken, met zijn leger opgebroken. Doch juist dit gaf bezorgdheid, en het vermoeden begon zich meer en meer te bevestigen, dat de vijand iets tegen de Veluwe - met Amsterdam in 't verschiet - in den zin had.

Het was een talrijke menigte, die, op den galm der klokken, van alle zijden naar de Oude Kerk te zamen vloeide. 't Was alles wat maar eenigzins kon, op zijn zondags gekleed, en wie er van den Oud-Hollandschen eenvoud nog te hooge gedachte had, kon integendeel al ras bemerken, dat de welvaart en weelde, dat de omgang met vreemde volken, dat de verfijning der zeden een omkeer in dien eenvoud van dracht hadden veroorzaakt, en dat de meesten *opsen Brabands* of *opsen Frans* een zwieriger snede en een pronkender dosch hadden aangenomen. Het is geen ijdele nieuwsgierigheid als wij die kleeding eens in oogenschouw nemen - de zedeschildering zal niet juist wezen zoo zij het uitwendige voorbij ziet, en niet acht, hoe naauw de kleeding met den mensch samenhangt. Met

den eersten oogopslag zullen wij kunnen zien, dat wij niet meer alleen den Hollander voor ons hebben, puriteinsch stroef, aartsvaderlijk eenvoudig, besloten in den beperkten gezichteinder van zijn klein land, als de Hollandsche maagd in haar tuintje, - en als de Zeeuwsche leeuw worstelend om zich boven de baren te houden, - maar reeds machtig, ontzien, rijk, die de wereld doorgereisd heeft, die eene zekere mate van cosmopolitisme reeds in zijn nationaliteit toelaat, wiens gezichteinder verwijd is, en dat een vrijer, ruimer, veelzijdiger blik in het veld der kennis die onbelemmerde werking des geestes begint voor te bereiden, welke later de roem dezer eeuw zal worden.

Doch al is er grond om in die grootere weelde en uitheemscher tooi een fijner beschaving, een ruimer en algemeener denkwijze te prijzen, niet minder waarheid is er in de geestige hekeling der ijdele en dwaze modegrillen, die menig dichter dier tijden ons geeft. Ziet ge onder de vrouwelijke kerkgangers nog enkele die *ouwe wets* zijn, bij velen hebben de opgestreken haren, door het eenvoudige mutsje gedekt, voor sierlijker hoofddekseel, voor naalden en veêren, voor krullende lokken, '*eigen goed of aangekochte waar*', plaats gemaakt. Hier ziet gij ze, zoo als Huygens, de fijne en scherpe satyricus, als hij 't wezen wilde, ze ons naar 't leven heeft afgeschreven - een stukje in den fijnen, uitvoerigen, gedetailleerden trant van Mieris en Dou:

Een over-laden oor met oude-moeders beenen,
 Met verr- en diepgesocht, en daerom waerde, steenen;
 Een om-gebandden hals, trots eenigh brack- gespan;
 Een schuynsche rimpelkraegh, trots aller Boeren wan;

Een rondom staelen arm, trots aller Krijgsluif vonden;
 Een open memmenhol, trots wind en winters wonden;
 Een stege Walvisch-romp, plat achter, spits van voren;
 Een opgetroste krans, trots eenig' Klocken-toren;
 Een omgehoefte pack, trots menig keernen-vat.

Hij vergeet ook niet

..... 't pinceel dat geven zal,
 Dat de natuur vergat.....

Voeg er de klepperende muiltjes bij, den wijden vlieger, die, halverwege opgekoppeld, de bouwen of eigenlijken rok laat zien, en, wat de rijkeren aangaat, de satijnen en fluweelen borstlappen met goud en paarden en edele steenen gesierd, de in fluweel gebonden bijbels, met juweelen of goud bezet, en aan gouden of zilveren kettingen aan den arm hangende, en daar hebt gij de vrouwtjes zoo als zij ter kerke gingen.

Scheen het donkere laken of fluweel van der mannen broek en wambuis, met den gewonen mantel en statigen rimpelkraag of platte, breede bef, van meer deftigheid en eenvoud te getuigen, de opmerkzame kon toch in de fijnheid der stoffen, in het *point d' Espagne*, dat hals en polsen sierde, in de borduurselen der handschoenen en wambuizen, in de breede rozetten, '*als doffers ruijge pooten*,' die den steil en rood gehakten schoen overdekten, en in de veder, die den hoed omwoufde, sporen van verfijning ontdekken, en eene mode, die vooral onder de jongere *Monseurtjens*, tot een zwieriger opschik begon te lokken.

Het ruime schip der kerk was spoedig door de gemeente gevuld, terwijl de aanzienlijken de met eikenhout beschoten en

door breedte, rijk gebeitelde luifels overhuidde banken rondom de zuilen, bezetteden. In de ruimte, tusschen de zuilenrij en de zijwanden, stond eene menigte van burgers, die nog met elkander fluisterden voor dat de prediker optrad.

‘Wie zal er prediken?’ vroeg een dezer, die tegen een kolom stond te leunen, aan zijn buurman.

‘Men zegt Smout,’ antwoordde deze. De eerste trok de wenkbrauwen op, als gaf die naam reeds veel te denken, en als waren die gedachten van minder opwekkenden aard.

‘De gemeente schijnt het geweten te hebben,’ vervolgde de tweede spreker, ‘want in lang zag ik het zoo vol niet; een kloek prediker, vol ijver en vuur des geloofs, een gewijd vat....’

De andere scheen eene aanmerking, die hij op de lippen had, wellicht deze, dat het een vat was dat wel eens overkookte, terug te houden, want men moest voorzichtig zijn in die dagen.

‘Vol van ijver voor 't rechtzinnig geloof, dat nu vertrapt wordt,’ ging de andere weder voort, ‘maar dat is er een, die zich den mond niet zal laten snoeren, al hebt ge nog zoo veel vendelen ingenomen, Heeren Burgemeesters!’

Dit zag op de versterking der bezetting, die de regering had aangevraagd, en die de tegenpartij het volk diets maakte dat tegen de ware kerk dienen moest.

‘Hij durft den Heeren de waarheid zeggen,’ zeide de eerste spreker, op een toon die lof noch blaam aanduidde.

‘Niet waar? dat durft hij; men is nieuwsgierig hoe hij 't heden maken zal; hij is al zoo dikwijls gewaarschuwd en vervolgd, en reeds twee malen voor Burgemeesters ontboden.’

‘Men meende toen, dat hij wat heftig tegen de regering had uitgevaren.....’

‘Uitgevaren?... hij heeft ze met Gods Woord gestraft, omdat zij blind zijn en den mond des Heeren door de predikanten niet willen raadplegen.’

‘Is dat Burgemeester Geelvink?’

‘En Andries Bicker, - nu die zullen daar ook niet voor niets komen en wel scherp luisteren of zij hem vangen kunnen. Zie daar Oetgens ook al met Boom, 't ziet er Paapsch uit in die bank.’

‘t Ware toch beter, dat hij zich niet zoo scherp uitliet tegen den wettigen Magistraat.’

‘Men moet God meer dienen dan de menschen,’ sprak de andere kortaf en zijn buurman met wantrouwen aanzierende.

‘Dat is waar - maar de vraag is of God gediend wil wezen op zulke wijze.’

‘Arminiaan!’ riep de andere met bitterheid. Doch hij dien het gold had zich reeds omgekeerd om de kerk te verlaten.

De vier genoemde Burgemeesters en eenige leden der Vroedschap hadden op de gezwollen kussens in het gestoelte over den preêkstoel plaats genomen, toen de stormachtige prediker optrad; een man van een vijftigtal jaren, frisch, breed, bloedrijk. Noch in het voorhoofd, dat laag en puntig toeloopend was, noch in de uitdrukking van het gelaat, met de, zoo het in vuur geraakte, gezwollen aderen, en de uitstekende wangbeenderen, lag iets edels of grootsch. Moed en vuur, doch met sluwheid gepaard, waren er wel in te lezen, maar te vergeefs zocht men, wat men zoo gaarne vindt, een frisschen, openen

blik, die, zoo als hij aller oog toelaat er in te lezen, ook zelf voor alle indrukken van het schoone en edele geopend is.

Als hij gebeden heeft, een lang en bloemrijk gebed, en een der Datheensche psalmen gezongen is, zal hij gaan spreken.

Wat zult gij spreken, gij, die u een man Gods noemt en van Hem uw lastbrief zegt te hebben? Gij, met de Schrift vertrouwd, die de leiding der menschen op u neemt, gij zult er wel van doordrongen zijn, dat gij rekenschap zult moeten geven van uwe woorden; gij die anderer misslagen zult bestraffen, zult zeker diep in uw eigen boezem getuurd en geroerd hebben om u zelven te leeren kennen; gij, die anderen verbeteren zult, gij zult toch wel alle eerlijke pogingen hebben aangewend om te beginnen met u zelven te verbeteren, en alle stootende vergelijking tusschen uw leer en uw leven te doen verdwijnen?

Of is het onbillijk, dat wij van u, die u een censor boven allen, ook boven uwe overheid, acht, verwachten dat gij ze ook in deugd zult overtreffen?

Vóór u ligt de bijbel. Er zijn scherpe hoeken aan. Is het *onze* schuld, zoo wij er bij denken welk een vreeselijk wapen hij is, en hem met die metalen hoeken bij eene strijdakst vergelijken? Er zijn ook koperen sloten aan. Is het *onze* schuld, zoo wij vragen of die moeten beletten, dat hij soms open valle op die bladzijde der liefde? De snede is rood gekleurd. Is het weder *onze* boosheid, die daarbij denkt aan de bloedige ziels- en gewetens-folteringen, die zoo velen moeten lijden? Is het *onze* schuld en *onze* boosheid alleen, die aldus doet vragen en betwijfe-

len? Helaas, het is het oordeel der tijden, dat u die vragen in het aangezicht werpt!

Sla dan dien bijbel maar open; wij weten thands wel wat zij is, die vunzige schimmel-lucht, die er uit opstijgt; wij weten het al vooruit dat gij bij voorkeur het oude testament zult opslaan, door u en de uwen in hooger waarde gehouden, om zijn meer theokratischen geest, omdat uw geestelijke heerszucht naar een hierarchischen invloed haakt zoo als gij dien daar vindt, omdat daarin vele gevallen voorkomen van booze koningen die door profeten en priesteren worden te recht gesteld, omdat gij er vooral een arsenaal zult vinden van scherp wapentuig ten behoeve uwer zaak.

1 Kon. XII:8: *Maar hij verliet den raad der oudsten, die hem geraden hadden.*

Terwijl Smoutius breedvoerig den text verklaart - van het kluitje zeep een grooten zeepsop kloppende - dwalen onze gedachten een oogenblik af naar de dingen van den dag. En wat was meer het ding van den dag dan de schutterstwisten? Zeker, de Remonstrantsche en Contra-Remonstrantsche beroeringen waren nog steeds de *question brulante*, de grootste bewegende kracht dier dagen, maar nu was er weder iets nieuws, dat daarmede in verband stond.

't Was in October des jaars te voren, dat Jan Klaasz. Vlooswijk, tot kapitein van een burger-vendel gekozen, aan de schutters werd voorgesteld, en dat een aantal van dezen weigerde hem te ontvangen. Voor Burgemeesteren ontboden, verklaarden de belhamels, dat Vlooswijk een Arminiaan en een vijand der godsdienst was, dat zij onder

geen Paapschen kapitein wilden staan, en dat hun eed hen niet verbond ook de vijanden der kerk te beschermen. Burgemeesteren waren inschikkelijk, gaven hun acht dagen van beraad. Maar het complot wies aan en men werd stouter, omdat de predikanten hen openlijk en geheim ondersteunden en den eed onverbindbaar achteten. Vergaderingen - opruijende schotschriften onder de gemeente verspreid - petitiën - en de gemoederen waren weldra in rep en roer. Wat een schutters-oneenigheid was van geheel beperkten aard, kreeg door de bekende invloeden het dubbele karakter van eene godsdienstige en staatkundige beweging die op verandering van regering doelde. De roervinken - en daarbij de twee predikanten Beijerus en Kloppenburg voorop - moeiden er nu de Staten te 's Gravenhage, de Synode, en zelfs de Godgeleerde faculteit te Leyden in, welke laatste adviseerde, dat de eed niet bond om iets tegen de ware religie te doen en men dien niet mocht afleggen aan een kapitein, die een vijand dier religie was.

Toen de regering een dertigtal burgers van den eed ontsloeg en ontschutterde, leverden de meesten daartegen protest in, voegden zich weder bij de Staten en bij den Stadhouder, en het werd eene veel vertakte beweging en beroering, die van allerlei geheime kanten en invloeden gestookt werd.

Was het scherp, niet onwaar was Vondel's hekelvers, dat men in dezen tijd, onder den titel van *Boeren-Cathechismus*, in de boekwinkels ten toon kon zien hangen:

BOER.

Zijn dan dees ezels zonder reden?

STUDENT.

't Blijkt als zij 't volk ontslaen van eeden,

Gezwoeren aen haer overheden.

B.

Dat dient als onkruid uitgewied,
Ons Zalichmaeker leert dit niet,
Die 't volk gehoorzaamheit gebiet.
Wie port haar aen tot zulke ranken?

S.

De boden van Synodes banken.

Wat ruw voor onze teedere ooren en onze preutsch gewordene taal, maar minder ruw toen men de roede niet met bloemen omwond, was het slot:

S.

't Zou Kloppenburg te bijster passen,
Stadsbeedlaar die nu opgewassen
Zijn voesterheeren wil verbassen.

B.

Al was 't ondankbaar kreng gestroopt,
Gebraden en met *Smout* gedroopt,
'k Wed zich geen hont om 't aes verloopt.

En zoo komen wij weder op Smout terug, nog niet als vet met zijn medekemphaan gebraden, maar aan het eind zijner textverklaring, zoodat wij ook de onze zullen besluiten.

De zaak was nu te ver gekomen dan dat de regering daaraan niet een einde moest maken. Burgemeesteren vroegen en verkregen zes vendelen garnizoen ter bewaring der rust: de voornaamste raddraaijers werden vervolgd, sommige tot langer of korter verbanning of in boeten veroordeeld, andere om blootshoofds God en den gerechte vergiffenis te vragen - alle welke personen dadelijk door den kerkeraad werden vereerd en gecanoniseerd.

De amnestie, die de regering eindelijk afkondigde, zou de wond verder kunnen heelen. Maar het was nog een

teëre plek en de minste ruwe aanraking zou ze weder openrijten.

Smoutius had den text breedvoerig uiteen gezet, en naar den smaak des tijds overvloedig met Grieksche en Latijnsche aanhalingen doorspekt: hij had de geschiedenissen van Israël verhaald, hoe Rehabeam Koning geworden, gehoord had den raad der ouden en den raad der jongen, hoe de ouden geraden hadden het volk te ontzien (in casu de rechtzinnigen) en hoe hij het niet deed; hoe de jongeren geraden hadden zijn volk te onderdrukken, en den raad der ouden (in casu de kerkeraad en de predikanten) in den wind te slaan; hoe krijg en rampen daarop waren ontstaan; en hoe het volk hem daarop was afgevallen, en opgestaan; (was dit in casu de raad van Smout aan het volk?)

Daarna betoogde hij twee stellingen: hoe ten allen tijde in Israël de ouden en de mannen Gods de macht hadden gehad den Koningen te raden en hen te bestieren, en hoe het in den wind slaan van dien raad altijd rampen over het volk had gebracht. En nu volgde de toepassing, waarbij hij zich naar Burgemeesters bank wendde:

‘Wij zijn de geroepenen en de gezalfden om de waarheid te verkondigen,’ sprak hij: ‘Wat moet er worden van een land welks hoofd de ware religie verdrukt en den vijanden des geloofs voet geeft? De Heere Heere bezoekt ons met zware plagen. De vijand ligt voor de grenzen, en wie weet wanneer hij in het land, in uwe stad zal zijn! Wie is de oorzaak van deze bezoeking? Ziet, het geschiedde als Koning Achab Elia zag, dat hij hem zeide: zijt gij de beroerder Israëls?’

Toen zeide Elia: Ik heb Israël niet beroerd, maar

gij en uws vaders huis, omdat gij den Heere verlaten hebt en de Baalim navolgt.

Wie zijn de beroerders in Israël? Gij zijt oorzaak dat God den vijand ten straffe over ons brengt! Gij hebt gedaan als Rehabeam, gij hebt den raad der ouden versmaad, omdat gij ons gering en als kwajongens acht! Gij luistert naar een hoop poëten en orateurs en juristen, die hun dingen uit heidensche boeken en wetten halen, maar wij zeggen u: *de Heere zegt!* Wij *hebben* de wet en de profeten; pleegt dan met ons raad en volgt onze vermaning. Wij zijn uwe herders; zal ook het schaap zijnen herder regeren? Wee den afvalligen, zegt Jesajas, die zonder mij raadslagen!

Herstelt dan die voor de ware religie onrecht geleden hebben, herstelt die gij ontschutterd hebt! Volgt niet na de voetstappen Rehabeams, want de Heer strafte Rehabeam, en het volk viel van hem af. Keert dan terug van uwen zondigen weg, en laat het niet van u gezegd worden: na deze geschiedenissen en keerde Jerobeam niet van zijnen zondigen weg!-

Wat Burgemeester Oetgens en zijn collega Bicker hebben opgeschreven gedurende de preek?

Wij zullen later zien hoe zij er over dachten. Wat de gemeente aangaat, een enkele slechts daarvan bij wien de rede geen grooten indruk had gemaakt, wien de wilde soort van geheel uiterlijke welsprekendheid niet had medegesleept. Gij hebt weder ruimschoots gezaaid Smoutius, en wie het hier opnam zal het weldra ook zelf daar buiten verspreiden, - zij zullen wel rijpen die zaden, zij zullen wel spoedig rijpen en vrucht dragen.

De magistraat.

Het nieuwe Stadhuis, *des werelds achtste wonder*, was nog niet eens als kunstgedachte in van Campen's geest ontkiemd, en hoewel reeds lang de klacht rees, dat het oude te klein was en de vroedschap er op zinde een nieuw te stichten, deed men het nog maar met het

Aeloud Stadhuis, verminkt stêhuis,
Gewoon van ouderdom te bukken.

Dat oude bestond eigenlijk uit drie deelen. Rechts, als men er voor stond, was het oude gebouw, met zijn geheel onversierden, puntigen gevel, beneden van witten, gehouwen, boven van gebakken steen opgebouwd; links de latere aanbouw, waar, in de vensterbogen en nissen der ééne zich boven een porticus verheffende verdieping, de Gothische klaverfiguur als eenig versiersel zichtbaar was; en tusschen deze twee de nu van zijn klokwerk en zijn spits met de oude kogge in top, beroofde toren. Het geheel, meest uit de 15e eeuw herkomstig, was zeker hoogst nederig, en stak in eenvoud af bij de omringende huizen die reeds meerendeels in den vrolijken, frisschen trant van geschakeerden rooskleurigen baksteen en witten houwsteen, en met slanke spitse trapgevels waren opgebouwd. In dezen toren was Burgemeesters Kamer, en het was daar dat Smoutius eenige dagen na de preek, die wij bijwoonden, binnentrad. Als wij hem vooruit gaan zien wij de vier Burgemeesters reeds aan de groene tafel gezeten, waarop, behalve eenige papieren en boeken, een hamer lag, van een tafelbel en inktkoker vergezelschap. De voorzitter vatte de bel, wier klinkende klepel

een bode deed binnentreden; en deze, het behangsel voor de deur opgelicht hebbende, bleef staan.

‘Is de Weleerwaarde heer Smoutius present?’

‘Edelgrootachtbare Heeren, de Weleerwaarde is in de Secretariskamer wachtende; zal hij -’

‘Geleid hem bij Burgemeesteren.’

Zwijgend en strak - als waren zij veeleer een tooverachtig uitvloeisel van de hand van Rembrandt, van der Helst of Theodoor de Keijzer, of een der velen, die, karakteristiek en echt nationaal kunstgenre, hun vermaarde regenten vereeuwigd hebben - zwijgend en strak zaten zij toen de prediker binnenkwam, en zolang hij van de deur tot de tafel voort trad. Geen geluid dan het kraken der zandkorrels op den vloer onder Smouts schoenzoolen. Een minder onvervaarden mocht de moed in de schoenen gezakt zijn - bij hem toonde geen spierbeweging aan, dat het gerekte en pijnlijke stilzwijgen hem raakte.

Hoe luttel kans op gunst hij had, die hier werd opgeroepen, zoo hij aan de orthodox-kerkelijke zijde stond, kon de eerste oogopslag toonen. Daar zaten niemand minder dan Jan Corneliszoon Geelvink, naar den regel de van het vorige jaar aangebleven Burgemeester, en de drie nieuwe: Abraham Boom, gedurende deze drie maanden voorzitter, Anthony Oetgens van Waveren, en Dr. Andries Bicker Gerritszoon, allen uit oud patricische regentengeslachten gesproten, en die met de overlevering van het gezag ook den wil om het uit te oefenen geërfd hadden; allen reeds dikwijls met elkander als Burgemeester of in de vroedschap opgetreden. Bicker en van Waveren, die met Beuningen en Hooft, des Drossaarts vader, reeds in 1622, toen het nog gevaarlijk was, vrijzinniger taal hadden doen hooren en den

openlijken schimp der predikanten tegen de vroedschap uitgelokt hadden; van Waveren, later de groote tegenstander van Willem II, die in 1626 en 1627 met Geelvink en Bicker die zelfde vrije en gematigde beginselen in Burgemeesters kamer hadden overgebracht, en tegen wie dan ook bij de vernieuwing van den magistraat, een alom verspreid schotschrift waarschuwde:

Dit zijn de Quanten,
Die oprechten willen de Aminiaansche Santen, enz.

allen de verklaarde en machtigste vijanden van wat zich, in den name van God en der rechtzinnige godsdienst, het recht gegeven waande over der medemenschen gewetens te beschikken, en van den heerschzuchtigen dwang der geestelijken. Bicker zal de stilte 't eerst breken. Hij is in de volle kracht en zelfstandigheid van een leven, dat nog geen vijftig jaren telt, met het kloeke, beraden gelaat, den strengen blik, de vaste, bijwijlen sarkastische lijnen van den mond in den grooten knevel en spitsen baard niet verborgen; dezelfde als dertien jaren later van der Helst hem schilderen zal.

'Heer Predikant, Burgemeesteren hebben u voor zich ontboden.'

'Ik ben bereid den Edelgrootachtbaren Heeren ter wille te zijn, zoo ver in mijn vermogen is' antwoordde de toegesprokene, wien geen wenk zelfs een zetel had gewezen, den ongevederden breed geranden hoed in de hand houdende, en buigende met een eerbied, waar geen demoed, maar slechts vormelijke beleefdheid in lag.

'Zooveel dat in uw vermogen is - gij kondt daarmede eene achterdeur openhouden, waarmede Burge-

meesteren niet gediend zullen zijn. Wij willen opheldering en verantwoording uwer gehoudene tale in de laatste biddagspreek.'

'Ik heb gesproken tot opwekking en stichting der gemeente. De mensch is een arme, ellendige zondaar, geneigd tot alle kwaad, en zoo hij daarom dikwijls iets hooren moet wat zijn trots en eigenliefde kwetst, 't is het Woord des Heeren dat wij niet mogen terughouden. Ik weet niet met woorden iets misdreven te hebben,' sprak hij met den grootsten eenvoud. Het was behendig de zaak aldus te draaijen alsof hij niets buitengewoons gezegd had.

Bickers voorhoofd fronsde en de zaamgenepen lippen toonden de ingehouden drift.

'Het is niet de eerste maal, Weleerwaarde, dat wij u hier spreken, en wij kennen uwe procedures, die ons echter niet van den weg zullen brengen. In tijden als deze, waarin het gemeenebest van buiten in oorlogen gewikkeld is, kan geen twist stoken van binnen geduld worden, en zal men strengelijker te werk moeten gaan, dan men anders doen zou.'

'De kommerlijke tijden, waarop gij doelt, zijn Gods vinger die waarschuwend dreigt; en het is de plicht van de dienaren des Woords, dit der gemeente onder 't oog te brengen.'

'Daarover willen wij niet twisten; de zaak is, dat Burgemeesteren, zoo zij besloten u nogmaals over uwe heftige predikatiën te onderhouden, tevens besloten met kracht en ernst daar een eind aan te maken, te meer daar vroegere vermaningen zonder invloed zijn gebleven. Het is niet over uwe prediking van Gods Woord dat wij u

willen spreken - maar over uwe politieke bemoeijingen, en uwe beoordeeling van den Magistraat.'

'Als Burgemeester Boom het mij vergunt' sprak Oetgens, eenige met potlood geschrevene aantekeningen voor zich nemende 'zal ik de geincrimineerde uitdrukkingen ter sprake brengen.'

De voorzitter knikte toestemmend. 'Heer Adrianus Smoutius' vervolgde Oetgens, 'wij wenschen de gehoudene predikatie aan ons overgeleverd te zien, opdat wij die nader kunnen onderzoeken.'

'Het doet mij leed' zeide Smout, beleefd buigende, en met een gebaar van verontschuldiging, 'dat ik hieraan niet voldoen kan; de kerkeraad heeft daartoe geen verlof gegeven.'

'Uwe weigering zal ons het recht niet uit de hand nemen dat stuk te beoordeelen.'

Het bleek nu wat Burgemeesteren hadden zitten schrijven onder de preek. De geschrevene aantekeningen kwamen ter sprake. Smout aarzelde eerst en draaide er om heen, doch eindelijk op den man af daartoe opgeëischt, erkende hij dat hij met de beroerders van Israël den Magistraat, met Rehabeam de Burgemeesters bedoeld had. Nu zal men moeten bekennen, dat het minder vleijend is openlijk een beroerder van Israël genoemd en met een boozen koning vergeleken te worden; en is het dus in Burgemeesteren te begrijpen, dat zij daarmede niet gediend waren, dan strekt het hun tot lof, dat zij hem met gematigdheid vroegen of hij dan niet op andere wijze zijn beklag had kunnen doen, en hoe hij het meende te kunnen verantwoorden, dat hij der gemeente aldus het recht tot opstand predikte.

'De ergernis is publiek gegeven en moest ook publiek

gestraft worden,' zeide Smout. Hij trad daarop in een lang betoog over den schutterseed, over de Aminiaansche ketterijen en 'sints wanneer' vroeg hij 'sints wanneer weigert men der kerk het recht om in kerkelijke zaken te beslissen en over de predikanten te oordeelen, - sints wanneer zou een predikant niet meer het recht hebben de gemeente te vermanen over hare afdwalingen? De Heer Oetgens vroeg waarom ik niet elders beklag had gedaan; meent hij daarmee bij den Prinse? Dat is meermalen zonder vrucht geschied - en het schijnt wel dat Zijn Doorluchtigheid ook in Amsterdam niet alles kan of durft.'

Dat was een stout woord. Der Amsterdamsche regering - de kern dier autokratische en oligarchische macht, die steeds rijzende was naar het toppunt van schier onbepaalde heerschappij, en in wier hand de prediker thands geheel was als een schaap onder de wolven - al konden de herders het naderhand wreken, - die regering in 't aangezicht te durven zeggen, gij die mij van heerschzucht beschuldigt, gij ziet den balk in uw eigen oog voorbij!

Een stout woord, en zoo dit uwe bedoeling geweest is, dan hebt gij 'de hand in de tasje gestoken ende eenen steen daar uyt genomen, ende dien geslingerd en getroffen den Philistijn in zijn voorhoofd.'

Of 't een schoen was dien men zich aantrok, omdat hij scheen te passen, dan wel of 't alleen om de belediging was, Burgemeester Boom zag den spreker strak in 't gelaat en vorschte naar het doel. Dat gelaat loog niet - 't was rood, de grijze oogen schitterden onder de gefronsde

wenkbrauwen. Boom richtte zich op in zijn armstoel, en de zaamgenepen hand wat zwaar op de tafel zettende, zeide hij langzaam:

‘De Heer Smout vergete zich niet - en bedenke dat hij voor Burgemeesteren van Amsterdam staat.’

Dat was zeker geen kleinigheid, en er was geen zweem van snorkerij in deze woorden. Menig stout spreker zou hier wat ingebonden, menig hoofd hier gebogen hebben. Burgemeesteren van Amsterdam - die heeren en meesters van Amstels macht en rijkdom, die in de weegschaal tegen de Stadhouders zoo dikwijls de zwaarste bleken, die slechts de Staten boven zich rekenden, wier besluiten zij zoo vaak verlamden, en die zoo dikwijls tot de heerszuchtigste willekeur vervielen; maar ook, men moet het nooit vergeten, de mannen die rusteloos den lande dienden, mannen die minder geleerd en welsprekend dan men er thands zoo velen vindt, maar gewoon waren zelve, nú te velde, dán op de vloot, dán als gezant of in de raadzaal, alles te gelijk te wezen, mannen van de pen, van het woord en van het zwaard.

Het was een stout woord, en, zoo wij u eene deugd moeten toekennen, is het zeker die van onvertsaagd uwe meening te uiten. Maar ook Smout stond niet alleen; mocht hier voor 't oogenblik de kans niet gelijk staan, op den duur en op anderen grond was zij dit wel, want achter den eenvoudigen prediker stond de kerkeraad, maar vooral het volk, dat zich laat opwinden en als werktuig gebruiken, en dan met blinde kracht voortholt.

Belangrijk was het die twee machten tegenover elkander te zien, de wereldlijke en de geestelijke, de wet en de kerk, strijdende wie heerschen zou.

Toen Smout bemerkte dat het ernst werd, kwam hij met een voorslag aan; de kerkeraad namelijk had twee predikanten willen afvaardigen om Burgemeesteren de bewijzen af te vragen, die zij tegen Smout hadden, en hij betoogde weder dat het alleen aan den kerkeraad stond in deze geheel kerkelijke zaak te oordeelen.

Het was gedurende dit geheele onderhoud zijn streven de kern der zaak te ontwijken. De voorzittende Burgemeester gaf hem dit duidelijk te kennen.

‘Noch de verbindbaarheid van den schutterseed,’ zeide hij, ‘noch de strijd tusschen Dordt en de Remonstrantsche societeit, noch het recht der kerk om over hare predikanten te oordeelen, zijn de punten in quaestie, maar uwe politieke bemoeijingen en openlijke beoordeeling uit den preekstoel van daden des Magistraats. Daarom zullen wij niet dulden dat de zaak kerkelijk behandeld worde, maar ze *politiek* behandelen en zonder vorm van proces alle seditiëuse predikaties weren.’

Daar dit zoo veel gezegd was als: ‘wanneer wij het morgen goed vinden, zetten wij u de stad uit’ en het voorbeeld van collega Kloppenburg¹⁾ hem voor den geest kwam, meende Smout nog ééne poging te moeten wagen op hun gemoed, daar hij tegen verstand en wil te vergeefs had gestreden.

‘Ach, Mijne Heeren!’ zeide hij, ‘komt nog tot bekeering, werpt u voor 's Heeren voeten, buigt u neder voor den Heer van Israël, gij zult het moeten verantwoorden, zoo gij de ware religie in gevaar stelt,’ - doch de hartstocht en het fanatisme, waarmede hij vast hield aan wat hij de goede zaak meende, sleepten hem weder mede; ‘gij zult de verdrukking der kerk moeten

1) Vroeger om gelijke reden ter stad uitgezet.

verantwoorden,' vervolgde bij scherper; 'denkt aan Jerobeam, als hij de hand tegen den man Gods uitstreckte, zoo verdorde zijne hand: - wat mij aangaat, ik zie wel hier geen recht te zullen erlangen en dat elders te moeten zoeken.'

'Heer predikant,' antwoordde Boom met kalmte en waardigheid, 'ook wij hebben te verantwoorden - de rust van stad en gemeente. Elders recht zoeken, zegt gij, bij wie? Meent gij dat gij de zaak wederom op den preekstoel zult brengen en 't volk opruijen? Dan weten Burgemeesteren wat hun te doen staat, en dan zullen zij het volk en de waarachtige religie tegen dergelijke seditieuse procedures beschermen: het is niet voor niets dat nieuwe vendelen zijn ingenomen, en zoo het tot het ergste komen en daarvan mocht gebruik gemaakt worden, Burgemeesteren zullen zich voor God en hun geweten kunnen verantwoorden.'

'Uwe zaak zal in advies gehouden worden.'

Het verhoor werd besloten. Smout vertrok zoo als hij gekomen was, en terwijl Burgemeesteren nog eene wijl 'in het torentje' beraadslaagden, werd de draad, waaraan het zwaard boven zijn hoofd hing, al dunner en dunner.

De vrucht der prediking.

En geen Monarch zoo gau
Zijn heir brengt op de been, als wij het woeste graan.
Kalchas in Vondels *Palamedes*.

Welig opgeschoten onder de broeiende hitte van het steeds opwekkende woord, was het zaad rijkelijk voortgewassen en droeg weder vruchten tienvoud en honderdvoud. Wat in de eerste jaren van 1600 een strijd was geweest tusschen twee theologen, maar toen althands (vóór dat die zich over hunne leerlingen ging uitstrekken) in de wetenschap bleef, was allengs van alle zijden in het leven ingedrongen en was ook onder het volk geraakt met zijn nasleep van verblinden hartstocht en woeste driften.

Even als in 't algemeen deze twist dier eeuw geen zuiver theologische bleef, maar tevens een staatkundige was geworden, was 't ook onder het volk. De handhaving der ware religie was altijd de hefboom, en de meest bloot liggende reden, maar daaronder school voor de groote lui, de burgers en 't gepeupel, naar ieders aard een wereldscher inzicht. Het volk had natuurlijk net zoo veel begrip van de Stadhouderlijke en Staatsche politiek, als van Drebbels toen pas uitgevonden perpetuum mobile; maar dat groote gemoedsleven, door geen verstandsleven verlicht, wordt zoo gemakkelijk in beroering gebracht door eenige woorden, die het nauw begrijpt. Vandaar dat er altijd zooveel gezeten burgers gevonden werden onder het muitende pepeupel voor hetwelk het slechts om troebel water te doen was.

In een der achterstraten uit den omtrek van het noordelijk deel der Prinsegracht, was eene herberg, *het Mo-*

riaentje genaamd naar een beeldje, dat boven den luifel als uithangbord uitstak, en dat met de traditioneel-nationale kenteekenen van zulk een ras, zwarte bloote beenen en armen, een koolzwart gezicht met dikke, roode lippen, veel wit in de verbaasde oogen en een vederbos op het hoofd, was uitgedoscht. Deze personaadje, zoo hij eenmaal in zijn vaderland vele gruwelen gezien had, zag er thands niet minder, want zijn waard en meester kon zich beroemen het beste bier en den besten sterken drank te schenken (welk een sarkastiesch woord is dat *schenken!*) aan het slechtste rapaille dat er toen in Amsterdam te vinden was.

Het *Moriaentje* was tegenwoordig een politieke club; daar kwamen nu gewoonlijk, behalve al die heidenen die een groote stad in de kelders en zolders harer stegen bewaart, ook nog die helden en politici bij de kan en de kroes, en die ontevredenen die zich van de troubelen iets beloofden.

Onder die groepen, op de bierbank gezeten, was er eene van de andere eenigzins onderscheiden; te zeggen dat die drie mannen van beter allooi waren dan de rest, is wellicht te gunstig gesproken; misschien waren zij nog slechter dan de overigen, omdat zij beter hadden kunnen zijn.

De eene zag er half als een krijgsman half als een burger uit: de breede groef dwars over zijn bruin gezicht had hij zeker niet door de kan of het mesje, maar op eerlijker wijze, wellicht onder Maurits in het veld opgelopen; eenige zorg aan baard en knevel besteed, en een platte vrij zindelijke halskraag toonden dat hij niet tot het laagste gemeen behoorde; half vrijbouter, zoo als de toenmalige

soldaat was, kon hij zich nu buiten dienst moeilijk rustig houden; even dapper als hij dronk, schonk hij van het krasse bier aan zijne kameraads, waarvan de een, een klein gezet kereltje, met een burgerlijk, rood gezicht, en de dichte kroeze haren door een muts met een haneveer gedekt, reeds vrij opgewonden was. De derde had een soort van deftigheid over zich, daaruit voortspruitende, dat hij de geleerde van de bent was, en de man ijverig in het besturen van geheime bijeenkomsten, in het opstellen en doen onderteekenen van petities en dergelijke karreweitjes.

Deze drie personen genoten in dit gezelschap eenig aanzien en zaten ook afzonderlijk. De vierde die bij hen kwam was een theologische geestdrijver, lang en schonkerig, een groezelig gezicht vol schaduwen, die men niet wist waar zij van kwamen, met dat leelijke soort van vel dat nooit schoon wordt, alsof er in plaats van bloed inkt in zijne aderen zat en doorscheen.

Op het tijdstip, dat wij ze nu zien, waren de drukte en het rumoer op zijn hoogst gestegen. De laatst binnen gekomene, met het vuile gezicht, had onder die groepen in 't voorbijgaan eenige woorden gestrooid - vonken in 't buskruid.

'Wat is er aan de hand?' vroeg hem de eerste der drie personen, die wij meer bijzonder beschouwden.

'Er is sprake hoe de Arminiaansche Belialskinderen weer aan den gang zijn' antwoordde de toegesprokene, 'zij houden een groote bijeenkomst van avond.'

'Naar den Satan met de Arminianen!' klonk het onder de menigte. 'Sint Velten schen ze! - ze hebben eergisteren ook al gepreekt; - ze komen van avond weêr

bijeen; - Bisschop is in de stad gezien; die komt ze weêr opruijen; - waar - waar komen ze van avond? - Bij Joris Klaaszoon; - jaagt ze uit elkander!

Dat kruiste elkander uit dertig monden.

‘Wat voert de Magistraat uit, als hij dit niet belet!’ bulderde onze gewezen soldaat.

‘Steek me de moord!’ riep het driftige, kleine kereltje met de haneveer, opstaande en zijn kroes zwaaijende, ‘dan moeten wij er tusschen komen, als de Magistraat het niet doet! Er uit mannen, jaagt het Paapsche conventikel uiteen!’

‘Wat zou de Magistraat doen?’ vroeg de politieke zendeling ‘de Magistraat is zelf Arminiaansch.’

‘Hoezee!’ klonk het, ‘juist gesproken, leve Meester Janssen!’

De geleerde voelde zich hierdoor aangepord om nog een woordje te zeggen, en hij ging, op de bank staande, een redevoering houden.

‘Wat moet er met den Paapschen Magistraat gedaan? Hem dwingen de goeden te beschermen tegen de Arminiaansche scheurmakers - of anders hem zelf weg jagen...’

‘Er is geen heil meer,’ bromde de sombere stem van het vuile gezicht er tusschen, ‘dan voor de libertijnen en ongodisten, Maranatha!’

‘Weet gij wat het drijven der Regering is?’ sprak de andere door. Zij heulen met den Spanjaard, om het volk weêr Paapsch te maken; daarom willen zij den Prins ook weg hebben...’

‘Altijd beter een Prins in de verte dan Burgemeesters dicht bij!’ riep de opgewonden kroeskop.

De redenaar gaf hem een trap om deze onvoorzichtige

woorden, die het publiek, meer dan noodig was, in hun kaart lieten kijken.

‘Wat hebt gij op den Prins!’ riep de soldaat, uit een oud zwak tegen zijn al te democratischen makker: ‘Leve de oude tijd,

Toen Mijnheer de Prins
Gommers zijd' die boven hing
Troostte met zijn stalen kling.

Leve de stalen kling, dat is de beste bezem om ze van 't kussen te vegen!’

‘Wee, wee, wee over de boozen die heulen met den Satan, die het ware geloove vervolgen, zij zullen uitgeroeid worden die hoereren met de Baälim!’ klonk weêr de sombere tusschenzang, die zich telkens te midden van het gekrijsch der andere stemmen hooren liet.

‘Hou op met dat uilengekras!’ riep de woelige en verhitte kroeskop tegen den viezen boetprediker, die hem bijzonder begon te vervelen, ‘hou op, dat is alles mooi en wel; maar hier zitten wij onder ons, en weten wel beter; we hebben die vroomheid niet van noode; hei! licht liever de kan eens op, hoezee! Leeg ze op den stalen bezem - kling meen ik, - hoezee! nog eens zwarte raaf! om hoog met de kan en giet haar in je rechtzinnigen gorgel op het lang leven van alle vrolijke hansen en de eeuwige verdoemenis van alle krassende uilen - zoo als jij!’

De ruwe luidruchtigheid van dezen rumoermaker had een troep der aanwezigen om hem verzameld; de dweeper zoo als hij daar zat, met den breedgeranden hoed, waaronder nooit de heldere zon hem in de oogen kon schijnen,

somber door de vuile kleur van geheel zijn gedaante, en stokstijf door een ruggegraat, die in plaats van uit wervels uit één stuk gemaakt scheen, leverde eene potsierlijke vertooning op met den anderen, die hem de kannen biers deed inzwelgen, den hoed nog dieper in de oogen sloeg en hem eindelijk omhelsde.

Terwijl de wijsheid in de mannen in omgekeerde evenredigheid stond met de leegte der kannen, bracht dit tooneel niet weinig bij om de woeste opgewondenheid nog te doen stijgen.

Wij zullen het vuur laten voortsmeulen; wij hebben nog maar den rook gezien, straks zal de vlam met lichter laaije uitslaan.

De zon, voor de huizen in de straten reeds onder gegaan achter de woningen der overzijde, verlichtte nog de toppen der westelijke gevels en vergulde de ruitjes der bovenvensters.

De burgers, die, na het eind van het dagwerk, rust van den arbeid, of verademing van de warmte binnenshuis, in den koelen dampkring daar buiten zochten, en die, onder den luifel op de bank, de nieuwtjes beprateden, welke de laatste *loopmaren* of *courante novellen* hadden medegedeeld over de vorderingen van den Prins voor den Bosch, maar helaas ook over de dreigende nadering van den Keizerlijken en Spaanschen vijand in het land, begonnen zich weldra over ongewone beweging en rumoer te verwonderen onder eenige horden volks, die hen voorbij trokken. Als een loopend vuur ging het alras rond, dat het volk op de been raakte om eene Arminiaansche vergadering uiteen te drijven. Het leed dan ook niet lang of de kleine kern, die wij zich hebben zien vormen, dijde

tot eene van alle zijden aanwassende volksmassa uit. Elke steeg die zij doorkwam leverde nieuwen aanwas, en al wat zich op straat bevond voegde zich er bij, gedreven door die onweêrstaanbare kracht van aantrekking en opwinding, die elke oploop voor het volk bezit en waardoor zoo vele beteren met het gespuis worden medegesleept. Aan 't eind van een paar lange straten gekomen, sloeg de menigte de Prinsegracht in, en hield daar weldra stil voor een huis van vrij aanzienlijke gedaante, waar Joris Klaasz., de verdachte, woonde.

‘Hier zijn de Arminianen!’ krijschten de stemmen, ‘hier zijn zij ter preek!’

‘Er in mannen, valt aan! slaat dood! trapt de deur in! rijt de luiken open!’

Een aantal vuisten rammeide op deuren en vensters, terwijl men schreeuwde om den huisheer. Er verliep eenige tijd, waarna een der bovenvensters geopend werd en Joris Klaasz. de onstuimige menigte tot stilte wenkte, die zich als eene golvende watermassa beneden hem bewoog.

‘Hier ben ik, mannen - wat wilt gij van mij? - wat heb ik ulieden misdaan?’

‘Lever den Arminiaanschen prediker uit!’ riepen een paar stemmen. ‘Neen!’ klonk het van eene andere zijde, dat is niet genoeg, ‘laat ons binnen - er wordt hier gepreekt - wij moeten ook wat van de mis hebben! - de deur open of je huid is er meê gemoeid!’

‘Gij bedriegt u, goede vrienden - men bedriegt u; - er wordt hier niet gepreekt - er is hier geen Arminiaansche vergadering.’

‘Dat liegt ge - de deur open - of het gaat in brand!’

‘Welaan, dat twee of drie van u hier binnen komen - die kunnen zien.....’

Een steen zwierde door de lucht en rukte, de ruit des vensters doorvliegend, den burger de muts van 't hoofd. Toen sloot hij het luik, twijfelend wat te doen. Een oogenblik later stoof hij den trap af, naar de binnenkamer; meerder schrik nog, dan de aanval verwekt had, joeg hij zijner vrouw aan toen hij het boven den schouw hangende geladene roer afnam. Hij had besloten zich te verdedigen; de luiken waren stevig, de deur goed voorzien van klink en ketting, en hij kon het uithouden tot dat wellicht de schout of een korporaalschap der bezetting, zou opdagen. Zoo stond hij in het voorhuis, de wakkere burger, de kogeltasch om de schouders en leunende op het lange roer, gereed den eersten die de schendende hand aan zijn huis zou slaan, door het raam neêr te schieten, - zoo stond hij er als tegenover een vreemden vijand, als in een bolwerk of walgang. Doch wat hij niet zoo spoedig gewacht had gebeurde; met een langen balk door het muitende gespuis ingeramd, splinterde de deur en bezweek ten halve. Toen bemerkte hij door het half geopende paneel, dat hij weinig kans had zich tegen de woedende gezichten die hij ontdekte te verdedigen. Hij wierp zijn musket op den grond, want hij dacht om de zijnen; naar het achterhuis te vliegen, vrouw en kinderen den tuin in te drijven en over den muur bij een buurman te redden - dat was de oogenblikkelijke uitvoering van een kort beraad, en werd hem nog vergund door de belemmering, die de half ingevallen deur den binnendringenden aanbood.

Toen het graauw binnen was, vond het geen Arminia-

nen, geen predikant, geen kettersche vergadering, - niets dan een verlaten huis. Het was nog bezig met de meubelen uit de ramen te werpen, blinden en vensters uit te rukken, ja zelfs tot van het dak pannen en sparren naar beneden te slingeren, toen eindelijk eenig krijgsvolk aanrukte. De Schout was al eens komen kijken, maar op zich zelven niets kunnende doen, weder vertrokken, en het had lang opgehouden, eer men overeen gekomen was om een korporaalschap musketiers van de bezetting, of wat ruiters van de wacht te doen oprukken, want zoo als men eenerzijds machten had die telkens in elkander ingrepen, was er ook somtijds weder zulk eene vrees voor de grenzen van elk gezag, dat men in 't geheel niet handelde.

Zoo onze aandacht niet geheel op het huis gevestigd ware geweest, hadden wij aan den zoom der tierende volksmenigte een jongen man kunnen opmerken, die er naar scheen te kijken en tevens geheel in die beschouwing verzonken was. Die in zijn binnenste had kunnen lezen, zou er een vergeten van het gruwelijke in het feit, en een zonderling soort van welgevallen in die beweging, in die koppen en figuren vol hartstochtelijke uitdrukking, in die door elkander woelende groepen, hebben opgemerkt. Door een gedrang om zich heen werd hij uit zijne studie gerukt. Er was een bejaard man, reeds grijs van haren, en met een wijden tabberd met bonten zoom, als beschutting tegen de avondkoelte, bekleed, dien eenigen uit den hoop bezig waren te beleedigen. De krijschende stem van een woest wijf, had geroepen: 'ik ken hem, hij is ook al van 't hondje gebeten!' En 'een kettersch predikant' dat liep als een vuurtje rond. Men trok hem

reeds bij den tabberd, toen de jonge man hem onder den arm vatte en het wijf ter zijde duwde.

‘Weg!’ riep hij. ‘Die man is zoo rechtzinnig als Smout - of als gij en ik,’ liet hij er op volgen, terwijl de knevel den sarkastischen trek om zijn mond bedekte, ‘op zijde!’

Of men opzag tegen de forsche en breede gestalte, het scherpe en vaste oog, en de fiksche vuist, die uit de mouw van het wambuis stak, of dat men door een vernieuwd getier aan de zijde van het geplunderd wordende huis werd afgetrokken, toen hij zich met den linker arm ruim baan maakte en met den rechter den anderen mede voerde, zeker was er niemand die zich daar tegen kantte.

‘Gij hebt een goed werk gedaan, God loone u!’ zeide de oudste, onder ‘t voortgaan, ‘kent ge mij?’

‘Neen’ was het antwoord.

‘Ik heet Sylvius, predikant alhier.’ De jongeling lichtte den hoed even van ‘t hoofd.

‘Geen dank, heer Sylvius, wat ik deed is niet meer dan natuurlijk.’

‘Woont gij hier? Wie zijt gij?’

‘Ik woon niet hier - doch hoop dit met het volgende jaar te doen. Vaarwel heer Sylvius, hier ligt de schuit, ik moet naar Leyden.’

Sylvius stak de hand uit en drukte haar die hem werd toegestoken.

‘Kom bij mij zoo gij hier weder keert, zeg mij toch uw naam.’

‘Rembrandt van Rhijn,’ zeide de andere, de hand ten afscheid schuddende en den hoed aflichtende.

Ziedaar wellicht de eerste aanleiding tot hunne kennismaking: toen de schilder in 1630 zich te Amsterdam gevestigd had, leed het niet lang of hij vond bij dien predikant zijne Saskia van Uylenburgh, het zusterskind van Sylvius vrouw.

Doch zoo wij u naar die trekschuit leidden het was niet om er Rembrandt te zien instappen, maar om er u den weg te wijzen.

Wij moeten den 7^{den} Januarij van het volgende jaar, 1630, weder naar dit veer, om er weder eene trekschuit te zien afvaren. Het is nacht, maar men kan toch zien dat er dichte groepen van nieuwsgierigen staan die zich hier heen begeven hebben. Er wordt daaronder op velerlei wijze gedacht en gemompeld over het gebeurde.

Dat gebeurde, het was dat de kerkeraad op aanvraag der regering geweigerd had iets tegen Smout en de zijnen te doen; dat deze nog eens bij Burgemeesteren ontboden was, omdat hij wel verre van zich in te toomen, had verkondigd, vroeger algemeen gesproken te hebben, doch nu bijzonderlijk te zullen spreken, van inquisitie en persecutie had gewaagd en gezegd had: gij geveinsden werpt den balk uit uw oog, gij die de religie onderdrukt; - het was dat Burgemeesteren weêr vergeefs wachtten dat de kerkeraad daartegen iets deed; het was eindelijk dat Burgemeesteren, met advies der Vroedschap besloten de zaak nu politiek, dat is buiten vorm van proces af te doen.

Het is ten gevolge van dit alles dat in den nacht van 7 Januarij de woelgeest, dien wij kennen, te midden der

nieuwsgierigen doorgaat, en de schuit beklimt om daarmede de stad te verlaten.

Dat hij dit zoo gedwee doet, het komt daarvan dat de dunne draad, waaraan boven zijn hoofd het zwaard hing, gebroken was, en hij een papier in den zak draagt van dezen inhoud:

Burgermeesters ende Regheerders der Stadt Amsterdam belasten D. Adriaen Smout, om redenen, op morghen voor 't ondergaen van de Sonne de Stadt ende de Vryheydt van dien te ruimen, sonder daer weder in te komen, op pene indien hy voor de voorsz. tydt niet en vertreckt, van door der Heeren Officier daer wtgeleyt te worden. Actum den Sevenden January 1630.

Ter ord. van haer E.E.

D. MOSTART.